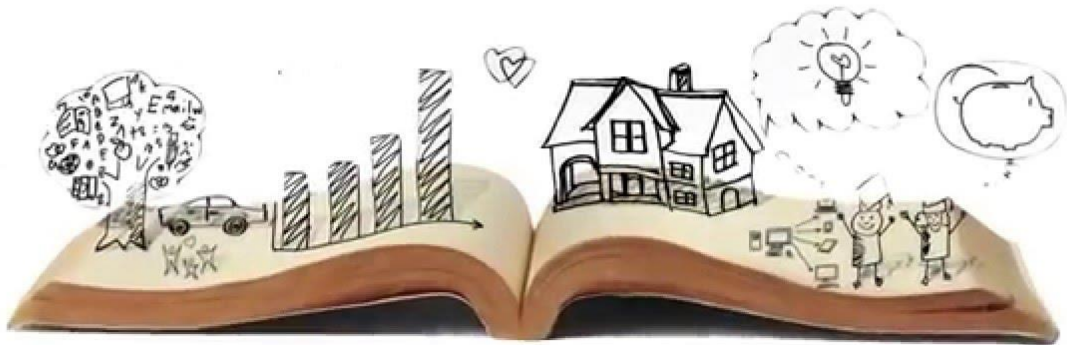

STORYTELLING

‘De invloed van storytelling op het geheugen van leerlingen in de onderbouw’

Opdrachtgever:	Frans van Stigt Thans, Christelijk College Groevenbeek
Afstudeerbegeleider:	Laurens Snoek
Beoordelaar:	Leo van Hoorn, Corrie de With
Student:	Nienke Pols – Mulder
Studentnummer:	130312
Datum:	2 december 2018

Samenvatting

Dit onderzoek heeft de titel 'De invloed van storytelling op het geheugen van leerlingen in de onderbouw' gekregen. Deze titel duidt op het feit dat dit een werkvorm is die de meeste (Godsdienst)docenten tijdens hun lessen zouden willen inzetten, omdat dit het geheugen bevordert. Zo ook Godsdienstdocenten die werkzaam zijn op Christelijk College Groevenbeek. Uit dit onderzoek blijkt echter dat een groot deel van de Godsdienstdocenten die momenteel werken op Christelijk College Groevenbeek weinig of geen gebruik maken van storytelling in hun lessen. Alle geïnterviewde medewerkers benoemen concrete punten die aantonen dat storytelling gevolgen heeft voor de kwaliteit van de lessen die op Christelijk College Groevenbeek geboden wordt. De literatuur onderbouwt dit. Om die reden is het opvallend dat hier weinig gebruik van wordt gemaakt in de praktijk. Godsdienstdocenten geven aan dat zij handvatten missen om hier vorm en invulling aan te geven.

De 'visie op het vertellen van Bijbelverhalen' die is voorgeschreven vanuit Groevenbeek (de overkoepelende organisatie) vindt geen doorgang naar de werkvloer. De medewerkers die hebben deelgenomen aan dit onderzoek zijn in de meeste gevallen niet bekend met het bestaan van de visie. In enkele gevallen is de visie wel bekend maar dan alleen in grote lijnen. Dit resulteert in het feit dat er nauwelijks inhoudelijk gewerkt wordt op het gebied van storytelling in de praktijk. Dit schrijft deze visie echter wel voor. In deze visie staat bijvoorbeeld het vertellen van Bijbelverhalen. Vanuit de literatuur blijkt dit een uiterst effectieve methode te zijn die ingezet kan worden om de feitelijke informatie beter te onthouden. Er is echter maar één godsdienstdocent die momenteel deze werkvorm toepast. Alle geïnterviewde medewerkers geven aan dat zij behoefte hebben aan voorlichting en onderwijs over de trends en ontwikkelingen rondom storytelling. Daarnaast komt er in de interviews naar voren dat de godsdienstdocenten getraind dienen te worden in hoe ze storytelling in kunnen zetten in de praktijk. Er zou een ervaringsdeskundige ingevlogen kunnen worden om voorlichting te geven aan het team. Daarnaast zou een docent binnen het team aangesteld kunnen worden om het thema schoolbreed mee te nemen in een stukje voorlichting en onderwijs. Vanuit de literatuur blijkt dat het vertellen van Bijbelverhalen een werkvorm is die ingezet kan worden om het geheugen te stimuleren, zodat de feitelijke informatie beter kan blijven hangen. Deze vorm van storytelling wordt gebruikt door Godsdienstdocenten op Christelijk College Groevenbeek, maar wordt niet bewust ingezet als werkvorm om het geheugen te stimuleren. Uit dit onderzoek blijkt dat de leerlingen in de controlegroep die informatie tot zich kregen doormiddel van storytelling, deze informatie beter onthielden dan de leerlingen in de controlegroep die informatie tot zich kregen doormiddel van het tekstboek. Nu is er binnen het Christelijk College Groevenbeek al behoorlijk wat voor handen om dit probleem op de juiste manier aan te pakken maar de implementatie naar het klaslokaal ontbreekt. Als de aanbevelingen, die zijn geformuleerd naar aanleiding van dit onderzoek, worden doorgevoerd, dan heeft Christelijk College Groevenbeek een aanpak die inhoudelijk vorm gegeven kan worden en uitgedragen kan worden op de werkvloer: het klaslokaal.

Voorwoord

Voor u ligt het onderzoeksverslag van Nienke Pols-Mulder over het onderwerp 'de invloed van storytelling op het geheugen van leerlingen in de onderbouw'. Dit onderzoek is uitgevoerd in opdracht van dhr. F. van Stigt Thans, teamleider atheneum onderbouw van Christelijk College Groevenbeek, met locaties Atheneum/Havo in Ermelo, VMBO in Ermelo en VMBO in Putten. Dit onderzoek richt zich op de locatie Ermelo.

Het onderzoek gaat over de invloed van Bijbels narratieve elementen op de cognitieve ontwikkeling van leerlingen in de onderbouw. Het onderzoek is gericht op godsdienst docenten op middelbare scholen, die lesgeven aan leerlingen in de onderbouw. De begeleiding bij dit onderzoek is uitgevoerd vanuit de opleiding Docent Godsdienst/Levensbeschouwing aan de Christelijke Hogeschool Ede.

In dit onderzoek treft u de volgende onderdelen aan:

- Literatuuronderzoek naar de verschillende narratieve elementen en de invloed van die verschillende elementen op het geheugen;
- Literatuuronderzoek naar de invloed van narratieve elementen op de geheugenfunctie (het onthouden van informatie) van leerlingen van 12 t/m 14 jaar;
- Praktijkonderzoek naar de invloed van verschillende narratieve elementen en de invloed ervan op het geheugen;
- Praktijkonderzoek naar wat leerlingen (12 t/m 14 jaar) en godsdienstleraren in de onderbouw op het Christelijk College Groevenbeek (Ermelo) ervaren ten aanzien van de invloed van het gebruik van narratieve elementen in de godsdienstles op het geheugen.

Eigen ervaring

Van de uren die ik op mijn middelbare school bij het vak Godsdienst doorbracht, herinner ik mij niet veel. Het enige wat mij nog goed voor de geest staat zijn de verhalen van meneer Vaessen; een gepensioneerd dominee die prachtig kon vertellen: zijn verhalen zijn mij het meest bijgebleven. De manier waarop meneer Vaessen verhalen vertelde, heeft mij deels doen besluiten om godsdienstdocent te worden. Ik vind het zo belangrijk dat mijn leerlingen die religieuze verhalen horen! Mijn leerlingen zijn mijn passie, en mijn verlangen is dat ze straks, als ze volwassen zijn en studeren of werken, de verhalen die ik verteld heb nog steeds kennen. Niet om mij, maar om een belangrijke positie in te nemen in onze samenleving: volwassenen die kennis hebben van de verschillende religies, daar een mening en visie over hebben gevormd en door die kennis respect hebben en open staan voor de verschillen in onze multireligieuze en multiculturele samenleving. Mijn eigen bevindingen wijzen in de richting dat het gebruik van storytelling in de Godsdienstles een positieve invloed heeft op de geheugenfunctie van leerlingen in de onderbouw in de leeftijd van 12 t/m. 14 jaar en het zou mijn inziens verstandig zijn om storytelling veelvuldig te gebruiken in de godsdienstles en dit in het vakwerkplan terug te laten komen. Dit onderzoek moet uitwijzen of die bevindingen op waarheid gebaseerd zijn.

Inhoudsopgave

Hoofdstuk 1. Inleiding	5
1.1 Aanleiding.....	6
1.2 Probleemstelling en Vraagstelling.....	7
1.3 Hypothese	8
1.4 Doelstelling.....	8
1.5 Doelgroep	9
1.6 Planning	10
Hoofdstuk 2. Opzet en uitvoering van het onderzoek	11
2.1 Kwalitatief onderzoek.....	11
2.2 Onderzoeksmethoden.....	11
2.3 Data-analyse	12
Hoofdstuk 3	13
3.1 Inleiding	13
3.2 Storytelling	13
3.3 Bevorderen van geheugen	13
3.4 Samenvatting.....	14
Hoofdstuk 4	15
4.1 Inleiding	15
4.2 Cognitieve ontwikkeling (12-14 jaar)	
4.3 Cognitieve ontwikkeling en storytelling (12-14 jaar)	16
4.5 Koppeling theorie deelvraag 1 aan theorie deelvraag 2	16
4.6 Antwoord op de deelvraag.....	16
4.7 Samenvatting.....	17
Hoofdstuk 5	18
5.1 Inleiding	18
5.2 Onderbouwing experiment	18
5.3 Uitvoering experiment	19
5.4 Analyse	21
5.5 Samenvatting.....	21
Hoofdstuk 6.....	19
6.1 Inleiding	22
6.2 Ervaringen, aanpak en gevolgen	22
6.3 Samenvatting.....	23

Hoofdstuk 7. Conclusie	24
7.1 Antwoord op deelvraag 1	24
7.2 Antwoord op deelvraag 2	24
7.3 Antwoord op deelvraag 3	25
7.4 Samenvatting	26
Hoofdstuk 8 Aanbevelingen	27
8.1 Inzetten wat reeds beschikbaar is	27
8.2 Implementeren van waardevolle aanvullingen op het huidige aanbod	27
Hoofdstuk 9. Discussie.....	29
9.1 Resultaten.....	29
9.2 Waarde van dit onderzoek	30
9.3 Beperkingen van dit onderzoek.....	30
9.4 Suggesties vervolgonderzoek	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
Bibliografie	31
Bijlage	32
Bijlage 1 – Blog Theologie.....	32
Bijlage 2 – korte persoonlijke terugblik.....	33
Bijlage 3 – Verhaal experiment	34
Bijlage 4 - Definitie kernlabels	35
Bijlage 5 – Vragen experiment	36
Bijlage 6 – labelen interviews.....	37
Bijlage 7: Uitgewerkte interviews.....	47
Bijlage 8: geschrapte interviews.....	60
Bijlage 9: gelabeld interview	73
Bijlage 10 – Topiclijst	87
Bijlage 11 – Inhoudsopgave eindverslag	88

Hoofdstuk 1. Inleiding

“Het storytelling-virus grijpt om zich heen: grote bedrijven als IBM, Microsoft en SAP hebben Chief Storytelling Officers. Op LinkedIn vond ik 83.280 mensen die zichzelf storyteller noemen. En allemaal geloven ze heilig in de kracht van storytellen” (Dagblad, 2018).

Actualiteit

Bovenstaande quote komt uit een artikel die in september 2018 in het AD verscheen. Storytelling is een veel besproken onderwerp wat steeds meer aandacht krijgt zowel in de tertiaire sector als in de quataire sector. Van Microsoft tot Hogescholen, iedereen lijkt steeds meer de waarde van storytelling in te zien.

Ook in het programma ‘MINDF*CK’ van de NPO is recent een klein onderzoek gedaan naar het onthouden van woorden. De mensen die meewerkten aan het onderzoek, kregen op verschillende manieren tien woorden aangereikt. Men wilde testen op welke manier mensen de meeste woorden blijken te onthouden. Er werden twee manieren aangereikt, namelijk; de dicteevorm en de visuele vorm. De eerste groep kreeg de tien woorden voorgelezen door Victor. Nadat hij ze had voorgelezen kreeg de groep een bepaald aantal seconden om zoveel mogelijk woorden vanuit hun herinnering op te schrijven. Deze groep kwam niet verder dan 5 á 6 woorden. Daarna nam hij een andere groep. Zij kregen de tien woorden te horen via een poppenkast voorstelling. Na de voorstelling kregen zij even lang de tijd om de woorden die ze onthielden op te schrijven. Het grootste gedeelte van de groep had alle tien woorden onthouden. Victor trok hieruit de conclusie dat je door iets visueel te maken, je kortetermijngeheugen zeer effectief traint en woorden/theorie veel beter onthoudt.

Storytelling

Auteur van het boek ‘The story factor’, Annette Simmons, definieert het woord ‘storytelling’ in 2013 als volgt: *‘Storytelling is a narration of a sequence of events that stimulates a visual, sensory, and emotional experience that feels significant for both the listener and the teller’* (Simmons, 2013). In dit onderzoek zal het woord ‘storytelling’ vaak voorkomen. Met dit woord gaat het dus om een ‘breder assortiment’ dan ‘verhalen vertellen’. Dit dekt niet de lading. Het gaat veel meer om het narratief, de communicatievorm, de kunst van het vertellen. Bovenstaande definitie en de uitleg daarvan is leidend in dit onderzoek.

Op het Christelijk College Groevenbeek is de sectie Godsdienst bezig met het opstellen van een vakwerkplan. In dit vakwerkplan moet verwerkt worden in hoeverre storytelling een rol krijgen in de godsdienstlessen. In ditzelfde vakwerkplan staat beschreven dat er in de onderbouw vooral gefocust wordt op de kennisoverdracht van feitelijke informatie over de verschillende godsdiensten en religieuze onderwerpen. De Godsdienstdocenten zijn op dit moment niet op de hoogte wat de invloed van storytelling is op het onthouden van feitelijke informatie. Om dit helder te kunnen krijgen is gevraagd hier onderzoek naar te doen. Aan het eind van dit onderzoek worden er aanbevelingen geschreven voor deze docenten, dit worden concrete handvatten voor de docenten op de werkvloer.

1.1 Aanleiding

Binnen de sectie Godsdienst van het Christelijk College Groevenbeek in Ermelo zijn er het afgelopen jaar veel vragen gesteld over de invulling van het vak binnen de school. Zo vroegen de godsdienstdocenten zich af welke positie het vak heeft binnen de school, welke doelen ze per leerjaar willen behalen met de leerlingen (de doorlopende leerlijn), wat het uiteindelijke einddoel is en vooral welke positie de Bijbelverhalen hebben binnen het vak. Deze vragen moeten beantwoord worden in een vakwerkplan¹.

De godsdienstdocenten op Christelijk College Groevenbeek weten niet in hoeverre storytelling ruimte moeten krijgen in het vakwerkplan waar zij op dit moment aan werken. Zij zijn niet in de mogelijkheid om de waarde in te schatten van storytelling in de les. Zij weten niet of het gebruik van storytelling in de Godsdienst les bijdraagt aan de geheugenfunctie van de leerlingen. Voordat de Godsdienstdocenten een beslissing kunnen maken over in hoeverre narratieve elementen terug moeten komen in de Godsdienstlessen, moeten ze eerst weten wat de invloed van storytelling is op de geheugenfunctie van leerlingen in de onderbouw. In het vakwerkplan moet naar voren komen waar de docenten tijd aan willen besteden en hoeveel tijd, en welke doelen de leerlingen per jaarlaag behalen. In de onderbouw zijn de lessen vooral gericht op de cognitie: leerlingen leren feitelijke informatie over de verschillende wereldreligies. Hierbij is het belangrijk dat zij deze informatie onthouden, omdat in de bovenbouw gewerkt wordt aan de persoonsvorming: een mening en visievorming over de verschillende wereldreligies. Het is daarom belangrijk dat de leerlingen de feitelijke informatie uit de onderbouw onthouden, zodat er een basis ligt waarop verder gebouwd kan worden in de bovenbouw. Het is dus belangrijk om te onderzoeken op welke manier deze feitelijke informatie het best beklijft bij de leerlingen uit de onderbouw en hoe we dit kunnen inzetten en mee kunnen nemen in het vakwerkplan.

Het onderzoek is op te delen in macro, meso en micro formaat, waarin gezien kan worden in hoeverre dit onderzoek bijdraagt aan de ontwikkeling van het godsdienstonderwijs in Nederland, maar ook specifiek aan de ontwikkeling van het godsdienstonderwijs op het Christelijk College Groevenbeek.

Macro, Meso, Micro

1.1.1. Het belang van storytelling in godsdienstlessen op middelbare scholen in Nederland: wat is de invloed van storytelling op het onthouden van feitelijke informatie van leerlingen op middelbare scholen in Nederland?

1.1.2. Het belang van storytelling in godsdienstlessen binnen de onderbouw op middelbare scholen in Nederland: wat is de invloed van storytelling op het onthouden van feitelijke informatie in godsdienstlessen op middelbare scholen in Nederland?

1.1.3. Het belang van storytelling binnen de onderbouw op het Christelijk Groevenbeek College Ermelo: wat is de invloed van storytelling op het onthouden van feitelijke informatie in godsdienstlessen op Christelijk College Groevenbeek

Dit leidt tot de volgende opzet van dit onderzoek:

¹ een plan waarin de verschillende onderwerpen die in de diverse leerjaren/groepen zijn opgenomen evenals een planning wanneer deze onderwerpen aan de orde komen en hoeveel tijd er aan besteed wordt.

1.2 Probleemstelling en Vraagstelling

Probleemstelling

Godsdienstleraren, van het Christelijk College Groevenbeek Ermelo, weten op dit moment niet in welke mate het Bijbels narratief in de godsdienstlessen bijdraagt aan het onthouden van feitelijke religieuze informatie van leerlingen in de onderbouw in de leeftijd van 12 t/m. 14 jaar. Godsdienstleraren op het Christelijk College Groevenbeek merken dat de informatie die in jaar 1 en 2 wordt aangereikt aan deze leerlingen, niet onthouden wordt tot in de bovenbouw. Dit terwijl de leerlingen in de bovenbouw geacht worden een visie/mening te kunnen formuleren over religieuze onderwerpen en dit kunnen onderbouwen. De godsdienstleraren willen een advies horen over hoe ze het best narratieve elementen in kunnen zetten in hun godsdienstlessen waardoor in de onderbouw de informatie beklijft zodat ze in de bovenbouw kunnen insteken op persoonsvorming/-ontwikkeling. Omdat de godsdienstleraren in hun vakwerkplan moeten aangeven of narratieve elementen een grote of kleine rol in hun lessen dienen te krijgen in de toekomst, onderzoek ik of het gebruik van narratieve elementen invloed heeft op het onthouden van feitelijke religieuze informatie, en welke vormen van narratief ze hierin het best kunnen gebruiken.

Vraagstelling

Hoofdvraag

In hoeverre heeft storytelling in de godsdienstlessen op het Christelijke College Groevenbeek invloed op het onthouden van feitelijke religieuze informatie door onderbouwleerlingen in de leeftijd van 12 tot 14 jaar?

Deelvraag 1:

In hoeverre bevordert storytelling het onthouden van informatie volgens de literatuur?

Deelvraag 2:

In hoeverre bevordert storytelling het onthouden van feitelijke informatie bij 12- tot 14-jarigen volgens de literatuur?

Deelvraag 3:

Wat is de invloed van storytelling op het geheugen van leerlingen in de onderbouw (12 t/m. 14 jaar) op Christelijk College Groevenbeek?

Deelvraag 4:

Wat ervaren medewerkers in de onderbouw op het Christelijk College Groevenbeek van de invloed van storytelling in hun godsdienstles op het gebied van het onthouden van feitelijke religieuze informatie?

1.3 Hypothese

Om nu goed na te kunnen gaan hoe mijn eigen beeldvorming over dit onderwerp zich in de loop van het onderzoek ontwikkelt, formuleer ik hier een hypothese als mogelijke uitkomst van dit onderzoek. Zo'n hypothese maakt het voor mij gemakkelijker om na het onderzoek conclusies te trekken en concrete aanbevelingen te doen, zowel voor de sectie als voor mijn eigen functioneren als godsdienstleraar. Ik vermoed namelijk dat de inzet van storytelling in de onderbouw bevorderlijk is voor de geheugenfunctie en het onthouden van feitelijke religieuze informatie. Dit vermoed ik omdat ik in de afgelopen jaren als godsdienstdocent op het Christelijk College Groevenbeek heb gewerkt en een aantal keren in mijn lessen gebruik heb gemaakt van narratieve elementen. Tijdens de laatste les voor een toets doe ik vaak een oefentoets of een 'Kahoot'² en daaruit merk ik dat leerlingen meer feitelijke informatie onthouden, als ik een verhaal heb verteld. Leerlingen koppelen dit ook terug; ze kunnen delen van het verhaal in hun eigen woorden vertellen en hebben daarbij de feitelijke kennis te pakken. Mijn hypothese is op dit punt gebaseerd op ervaringen, en niet op onderzoek. Vandaar dat ik wil onderzoeken of mijn hypothese correct is.

1.4 Doelstelling

Op verzoek van de sectie Godsdienst op het Christelijk College Groevenbeek in Ermelo wordt er naar aanleiding van dit onderzoek een aanbeveling beschreven voor hun vakwerkplan. Het gaat hier om een concreet voorstel over het belang van narratieve elementen en de invloed daarvan op het geheugen en of/hoe ze dit kunnen verwerken in het vakwerkplan.

Dit houdt praktisch in dat dit onderzoek de volgende resultaten oplevert:

- Dit onderzoek wijst uit wat er vanuit de literatuur bekend is over de invloed van narratieve elementen op het onthouden van feitelijke religieuze informatie. Dit richt zich met name op de leerlingen in de onderbouw (12 t/m 14 jaar).
- Er is in kaart gebracht wat de ervaring is van leerlingen en godsdienstleraren in de onderbouw wat betreft de invloed van narratieve elementen in hun godsdienstles op het onthouden van feitelijke informatie.
- Er is in kaart gebracht wat de invloed is van verschillende narratieve elementen op het geheugen van leerlingen op het Christelijke College Groevenbeek in de leeftijd 12 t/m. 14 jaar.
- Dit onderzoek leidt tot concrete praktische en didactische aanbevelingen aan de opdrachtgever, die werkzaam is als directeur op het Christelijk College Groevenbeek, met de verwachting dat dit resulteert in handvatten voor de godsdienstleraren op het Christelijk College Groevenbeek, Ermelo.

² Een Kahoot is een vraag en antwoordspel op de computer.

1.5 Doelgroep

Het onderzoek is gericht op de onderbouw van Christelijk College Groevenbeek in Ermelo, op de locatie Havo/Atheneum. Het gaat hier om leerlingen van 12/13/14 jaar, in klas 1 en 2, die het vak Godsdienst krijgen op het Christelijk College Groevenbeek in Ermelo, op de locatie Havo/Atheneum. In dit onderzoek wordt ook informatie verwerkt dat gegeven is door godsdienstdocenten op het Christelijk College Groevenbeek in Ermelo, op de locatie Havo/Atheneum.

Het Christelijk College Groevenbeek is een open christelijk college met meer dan 2800 leerlingen en 270 medewerkers, verdeeld over twee locaties in Ermelo en Putten.

Missie

De missie van Christelijk College Groevenbeek staat op hun website als volgt beschreven:

“Groevenbeek is een open christelijke school met de bijbel als inspiratiebron en richtingwijzer. Ons doel is de vorming van evenwichtige mensen met durf en vertrouwen, die maatschappelijk betrokken zijn en zich gedragen als verantwoordelijke wereldburgers”
(Christelijk College Groevenbeek, 2017).

Visie

Het Christelijk College Groevenbeek heeft hun visie uitgewerkt aan een aantal belangrijke pijlers:

- Pedagogisch klimaat: leerlingen en medewerkers moeten zich veilig en gerespecteerd voelen.
- Ontwikkeling: het onderwijs moet gericht zijn op de ontwikkeling en ontplooiing van de talenten van de leerlingen.
- Differentiëren: alle leerlingen hebben recht op passend onderwijs waarbinnen de leerlingen zich op verschillende wijzen kunnen ontwikkelen.
- Professioneel: het christelijk college Groevenbeek staat voor een professionele schoolcultuur waarin iedereen zich inspant om zich te ontwikkelen en de kwaliteit van zijn werk te verbeteren (Christelijk College Groevenbeek, 2017).

In de missie en visie van het Christelijk College Groevenbeek wordt duidelijk dat ze het belangrijk vinden dat er Bijbelsonderwijs gegeven wordt, en dat er recht gedaan wordt aan leerlingen en hun verschillende manier van leren. Ook vinden ze het belangrijk dat iedereen zich inspant om zichzelf, maar ook het onderwijs te ontwikkelen. Dit sluit heel mooi aan bij mijn onderzoek; vanuit de sectie godsdienst gaan we kijken hoe we ons onderwijs zo breed mogelijk aan kunnen bieden, en onderzoeken we hoe we dit kunnen verbeteren.

De doelgroep waar het Christelijk College Groevenbeek op richt is breed. De volgende onderwijsmogelijkheden zijn er:

- Tweetalig VWO
- Atheneum
- Havo
- Vmbo Theoretische leerweg (TL)
- Havo-6 klas
- Vmbo Beroepsgerichte leerweg (BL)
 - kaderberoepsgerichte leerweg (KBL)
 - basisberoepsgerichte leerweg (BBL) (Christelijk College Groevenbeek, 2017)

1.6 Planning

Week 22	-onderzoeksvoorstel naar Jan Marten Praamsma -Begeleider en beoordelaar aanvragen -Start vooronderzoek (literatuur)
Week 26	Literatuuronderzoek + projectplan
Week 36	Literatuuronderzoek + literatuur verwerken
Week 37	Praktijkonderzoek (enquêtes, interviews, observaties, film)
Week 40	Praktijkonderzoek (docenten interviews)
Week 36 t/m. 10 (2019)	Eindverslag/eindproduct + blog
Week 10 (2019)	Inleveren Scriptie Deel A+B

Hoofdstuk 2. Opzet en uitvoering van het onderzoek

2.1 Kwalitatief onderzoek

Praktijkervaring en vooronderzoek wijzen uit dat leerlingen op het Christelijk College Groevenbeek in de bovenbouw te weinig feitelijke kennis over de verschillende religies hebben om een gefundeerde mening/visie te kunnen formuleren. Daarom dit onderzoek naar de invloed van storytelling op het geheugen van onderbouw-leerlingen die in de onderbouw basiskennis mee krijgen van de verschillende wereldreligies die ze in de bovenbouw nodig hebben om hun visie te vormen. Dit onderzoek is kwalitatief van aard, omdat er gezocht wordt naar feiten en theorieën die deze invalshoek ondersteunen maar mogelijk ook weerleggen, zoals ze lezen is in de beantwoording van de deelvragen. (Baarda, 2009).

2.2 Onderzoeksmethoden

- 2.2.1 Verantwoording literatuuronderzoek

Aan de hand van literatuuronderzoek is er achterhaald welke waardevolle input reeds beschikbaar is voor het beantwoorden van de deelvragen. Bruikbare bronnen, verkregen via onder andere boeken, Google Scholar en de databanken die te vinden zijn op de website van de CHE (Christelijke Hogeschool Ede) , ondersteunen de uitkomsten van dit onderzoek.

Er is in een vroegtijdig stadium gestart met literatuuronderzoek zodat bevindingen en praktijkervaringen gespiegeld kunnen worden aan eerder uitgevoerd onderzoek. Er is gekozen om de focus te leggen op bronnen die zo recent mogelijk geschreven/opgesteld zijn. Op die manier wordt dit onderzoek onderbouwt met relevante en recente bronnen. Uiteraard zijn enkele bronnen wel gedateerd, er is dan toch voor gekozen om deze te gebruiken omdat de inhoud erg sterk is in vergelijking met andere bronnen.

- 2.2.2 Verantwoording topicinterview

De interviews zijn gehouden aan de hand van topics die van te voren zijn opgesteld, met als doel dat alle topics in elk interview aan bod zijn gekomen. Het voordeel hiervan is dat er ruimte was voor flexibiliteit gedurende het gesprek met de respondenten wat betreft de volgorde en vraagstelling. Voordeel is ook dat er van te voren nagedacht is over de onderwerpen die nodig waren om antwoord te kunnen geven op de hoofd- en deelvragen. Vanuit het vooronderzoek en de hoofd- en deelvragen is er een richtlijn opgesteld welke topics belangrijk waren voor de interviews (Baarda, 2013).

- 2.2.3 overzicht methodes

In de tabel hieronder kunt u aflezen welke methode voor welke deelvraag is gebruikt.

Deelvraag	Experiment	Interview	Literatuuronderzoek
Deelvraag 1:			X
Deelvraag 2:			X
Deelvraag 3:	X		
Deelvraag 4:		X	

2.3 Data-analyse

Het proces van kwalitatieve analyse vraagt om drie onderzoekersactiviteiten: waarnemen, analyseren en reflecteren. Dit is gedurende het proces voortdurend afgewisseld. Nadat alle data verzameld zijn (waarnemen), worden alle data geanalyseerd. Dit wordt gedaan door verschillende bronnen naast elkaar te leggen en te vergelijken. Op die manier wordt bestudeerd waarin er overeenkomsten zijn en wat bruikbaar is voor de deelvragen (reflecteren). Welke data voor welke deelvraag geschikt is verschilt natuurlijk enorm omdat alle deelvragen over uiteenlopende onderwerpen gaan. Er zal dus gependeld worden tussen waarnemen, analyseren en reflecteren, ook wel een iteratief proces genoemd (Baarda, 2013).

- 2.3.1 beantwoording deelvragen

De interviews zijn opgenomen (met toestemming van de geïnterviewde) en daarna letterlijk uitgewerkt. Vervolgens zijn deze geanalyseerd door te labelen en alle opmerkingen te koppelen aan thema's. Op die manier kon er bij het beantwoorden van iedere deelvraag gekeken worden welke informatie past bij die specifieke deelvraag en welke informatie beter aansluit bij een andere. Wat betreft de literatuur: deelvragen een en twee zijn grotendeels onderbouwd vanuit de literatuur. De uitgewerkte interviews en de gelabelde interviews zijn in de bijlages toegevoegd, zo ook het labelschema, een overzicht van de fragmenten en de topiclijst.

- 2.3.2 Risico's verzameling data

Aan het verzamelen van data zitten risico's. Enkele risico's kunnen zijn:

- Er moet geschrapt gaan worden uit de hoeveelheid informatie die is verworven;
- De belangrijkste informatie uit de verworven data halen. Omdat er veel informatie is gevonden moet de belangrijkste informatie uit de teksten worden gehaald;
- Genoeg informatie is genoeg informatie, ga niet door met nog meer informatie zoeken als er al verzadiging is;
- De uitspraken die er gedaan worden moeten op een betrouwbare manier tot stand zijn gekomen. De respondenten moeten objectief en neutraal antwoord kunnen geven. Hier wordt rekening mee gehouden in de manier van vraagstelling. De vraagstelling zal op een objectieve en neutrale manier gebeuren.

Hoofdstuk 3

In dit hoofdstuk wordt er antwoord gegeven op de deelvraag: *“In hoeverre bevordert storytelling het onthouden van feitelijke informatie volgens de literatuur?”*

3.1 Inleiding

Om antwoord te geven op bovenstaande deelvraag is het belangrijk om te kijken naar de verschillende elementen die in deze vraag zitten: wat is storytelling? Wat is de rol van de verteller en de luisteraar? Wanneer bekijft een verhaal en wat is de invloed van storytelling op het brein?

3.2 Storytelling

In de inleiding van deze scriptie is benoemd hoe de auteur van het boek ‘The story factor’, Annette Simmons, het woord ‘storytelling’ definieert: *‘Storytelling is a narration of a sequence of events that stimulates a visual, sensory, and emotional experience that feels significant for both the listener and the teller.’* Het gaat hier om een reeks gebeurtenissen die visuele, zintuiglijke en emotionele ervaring stimuleert.

Verteller

Storytelling vraagt om vernieuwing, aanpassing en interpretatie; verhalen neerschrijven is statisch en onveranderlijk, terwijl de storyteller tijdens het vertellen van een verhaal in contact blijft met publiek. De vertelling ontstaat in samenspraak tussen verteller en luisteraar. (Ina Vanderwijer, 2009) Hoe kan het dat die verhalen blijven hangen? Verhalen communiceren meteen met ons reptielenbrein: het kleinste en oudste deel in onze hersenen dat zintuiglijke ervaringen en de emotionele respons erop controleert (Ina Vanderwijer, 2009) Storytelling zorgt dus voor een ‘catharsis’³.

Het zorgt voor opheldering van incidenten en wijst op het moment dat het verhaal duidelijk wordt, het heeft een verklarende functie. Met storytelling is het mogelijk om complexe zaken simpel uit te leggen (Ina Vanderwijer, 2009).

Luisteraar

Storytelling moedigt een actieve verbeelding van de luisteraar aan. Eigenlijk is het de luisteraar die zich het verhaal verbeeldt. Het is de rol van de luisteraar om het verhaal te visualiseren, om het verhaal levendige, sensitieve beelden, acties, karakters en gebeurtenissen – realiteit – te geven. Deze zijn wederkerig: ze zijn gebaseerd op de vertolking van de verteller, maar ook op de vroegere ervaringen, overtuigingen en kennis van de luisteraar. De luisteraar wordt als medeververteller van het verhaal, door de manier waarop hij het verhaal ervaren heeft. (Ina Vanderwijer, 2009)

3.3 Bevorderen van geheugen

Storytelling bezit tekstuele en visuele kenmerken (Escalas, 2004). Binnen storytelling gaan de visuele kenmerken niet om een afbeelding of een visueel aspect, maar om de mentale visualisatie; de luisteraar beeldt zich het verhaal in. Dit wordt ook wel narratieve verwerking genoemd (Escalas, 2004).

In het onderzoek van Bortolussi en Dixon (2013) komt naar voren dat een gelezen tekst sporen na laat in het geheugen, maar dat het bijna onmogelijk is om de gehele tekst na te vertellen. Bortolussi en Dixon schrijven dat tekst op verschillende manieren wordt opgeslagen in het geheugen. De begripsvorm⁴ rondom een tekst zorgt ervoor dat de tekst wordt onthouden door de lezer. Dit zorgt ervoor dat de luisteraar de tekst in de ruimte plaatst, objecten en personages een plek krijgen en ze

³ de mentale, emotionele en lichamelijke bevrijding van een probleem waardoor wij ons vernieuwd voelen.

⁴ de manier waarop de tekst aangeboden wordt, waardoor het beter te begrijpen is

visueel worden gemaakt in het geheugen. Het belangrijkste is dat de luisteraar de tekst omzet in beelden; de tekst wordt visueel, zonder dat er afbeeldingen toegevoegd zijn aan de tekst.

Feitelijke, informatieve teksten zijn moeilijker te structureren, dus moeilijker om te onthouden. Storytelling heeft een heel ander karakter. Het is namelijk geplaatst in een context, het verhaal is chronologisch opgezet en het is opgebouwd uit causale verbanden: het één veroorzaakt het ander. Bortolussi en Dixon (2013) beschrijven in hun onderzoek dat hoe meer een tekst eigenschappen van storytelling heeft, hoe beter de tekst onthouden wordt. Dit onderschrijft het onderzoek van Lien & Chen (Lien en Chen, 2013). Zij schrijven dat de structuren die in de verhalen zitten, vergelijkbaar zijn met hoe de mens gebeurtenissen in hun eigen leven vertelt: ze koppelen het aan herinneringen, emoties en bekende structuren. Dit zorgt ervoor dat teksten makkelijker te verwerken en (langer) te onthouden zijn. (Escalas, 2004).

Niet alleen het beleven van het verhaal zorgt ervoor dat de informatie beklijft. De hersenen worden door een verhaal op vele verschillende manieren aangesproken. Uit onderzoek van Lien & Chen blijkt dat verhalen waar geur, smaak of beweging in voor komen, ervoor zorgen dat de somatosensorische⁵ en motorische cortex⁶ geactiveerd worden. Dit betekent dat een goed verhaal er dus voor zorgt dat er meerdere gebieden in het brein actief zijn. Door het continu activeren van diverse gebieden in ons brein, visualiseren we ons het verhaal, en dat zorgt ervoor dat we het onthouden (Jeffrey Zacks, 2009). Wetenschapper Kendall Haven concludeert hierbij dat storytelling van grote didactische waarde is in het onderwijs:

“Onderzoek wijst uit dat als je wilt dat leerlingen (of mensen in het algemeen) nieuwe stof begrijpen (concepten, waarden, feitelijke informatie), je die informatie in de context van een verhaal moet plaatsen voor een beter begrip. Met verhalen geef je effectief les, omdat mensen die beter begrijpen, en de informatie dus beter blijft hangen” (Kendall Haven, 2007).

3.4 Samenvatting

In storytelling kennen we de verteller en de luisteraar, beiden spelen een belangrijke rol als het gaat om informatieoverdracht. Om te zorgen dat de feitelijke informatie in het verhaal beklijft bij de luisteraar, is visualisatie erg belangrijk. Het onderzoek van Bortolussi en Dixon speelt hierbij een grote rol. Zij geven aan dat hoe meer een tekst eigenschappen van storytelling heeft, hoe beter de tekst onthouden wordt. Hierbij trekt Kendall Haven een belangrijke conclusie, dat als je wilt dat leerlingen nieuwe stof begrijpen, je de informatie in de context van een verhaal moet plaatsen.

⁵ Dit gebied in de hersenen is betrokken in de verwerking van tast, pijn en temperatuur.

⁶ Dit gebied in de hersenen is betrokken bij het aansturen van (lichaams)bewegingen.

Hoofdstuk 4

In dit hoofdstuk wordt er antwoord gegeven op deelvraag 2: *“In hoeverre bevordert storytelling het onthouden van feitelijke informatie bij 12- tot 14-jarigen volgens de literatuur?”*

4.1 Inleiding

Zojuist is beschreven wat de invloed van storytelling is op het onthouden van feitelijke informatie voor alle doelgroepen. Dit onderzoek richt zich echter voornamelijk op de leeftijd 12 t/m 14 jaar. Bij deze doelgroep zijn de hersenen nog volop in ontwikkeling, naar verwachting zal storytelling een andere effect hebben op het onthouden van de informatie dan jongere of oudere mensen.

Als we willen bepalen wat de invloed van storytelling is op het onthouden van feitelijke informatie bij 12- tot 14-jarigen, moet er eerst gekeken worden naar de cognitieve ontwikkeling van de doelgroep. Daarbij speelt de ontwikkelingspsychologie een grote rol. Om die reden wordt er gekeken wat er in de ontwikkelingspsychologie gezegd wordt over de cognitieve ontwikkeling van deze specifieke doelgroep. Daarna koppelen we de theorie van deelvraag 1 aan deze deelvraag, om vervolgens de deelvraag te kunnen beantwoorden.

4.2 Cognitieve ontwikkeling (12-14 jaar)

In de ontwikkelingspsychologie wordt uitgegaan van ontwikkelingsfasen, zo ook op het gebied van cognitieve ontwikkeling. Een fase is een tijd waarin mensen voorspelbare overeenkomsten in lichamelijke en geestelijke ontwikkeling vertonen. Eén van de belangrijkste grondleggers voor de theorie achter deze gefaseerde ontwikkeling was de Zwitserse Jean Piaget (Gezondheid, 2017). Piaget zet de ontwikkeling van het individu uiteen in vier fasen: de sensomotorische fase (0-2 jaar), de pre-operationele fase (2-7 jaar), concreet operationele fase (7-12 jaar) en de formeel operationele fase (vanaf 12 jaar) (Gezondheid, 2017)

De doelgroep van dit onderzoek bevindt zich volgens deze theorie in de ‘formeel operationele fase’ (vanaf 12 jaar). Deze adolescentieperiode is een essentiële fase in de cognitieve ontwikkeling van het kind en speelt zich af in de leeftijdscategorie van 12 t/m ±20 jaar. In deze fase komt het denken los van het concrete, de leerling leert om abstract, ruimtelijk en creatief te denken. Daarnaast is de leerling in staat om verbanden te leggen. Alle nieuwe informatie wordt toegevoegd en ingepast in de kennis (assimilatie), dit leidt tot een nieuw evenwicht en dus een ontwikkeling (accommodatie) (Bilo & Voorhoeve, 2017). In deze ontwikkelingsfase speelt het ‘cognitief egocentrisme’ ook een grote rol. Cognitief egocentrisme is het onvermogen van een tiener om zich in het gezichtspunt of de zienswijze van een ander te verplaatsen (Kohnstamm, 2009).

Naast Piaget wordt ook Erikson betiteld als grondlegger van de theorie achter de ontwikkelingspsychologie. Volgens Erikson bevindt de doelgroep van dit onderzoek zich in de vijfde ontwikkelingsfase genaamd ‘adolescentie’ (Tartuffel, 2017). In deze fase ontwikkelen de cognities van concreet- naar abstract niveau. Abstract denken gaat over de voorstellingen die men van bepaalde zaken kan maken zonder de realiteit te zien en/of te voelen (Ploeg, 2016). Leerlingen zijn in deze fase bezig met hun identiteitsvorming, ze zijn op zoek naar welke rol zij nu eigenlijk hebben in het leven en in de huidige maatschappij. Zij zijn in deze fase gevoelig voor de invloed van een rolmodel.

4.3 Cognitieve ontwikkeling en storytelling (12-14 jaar)

Volgens Erikson en Piaget zijn de onderstaande punten de meest op de voorgrond liggende cognitieve ontwikkelingen die een kind vanaf 12 jaar doormaakt:

1. De leerling leert abstract, ruimtelijk en creatief denken;
2. De leerling leert om verbanden te leggen;
3. De leerling is bezig met identiteitsvorming, hij/zij is daarom gevoelig voor een rolmodel;
4. Bij het kind speelt cognitief egocentrisme een grote rol.

4.5 Koppeling theorie deelvraag 1 aan theorie deelvraag 2

Als er gekeken wordt naar de ontwikkelingspsychologie, kunnen we concluderen dat onze doelgroep bepaalde behoeften hebben in het onderwijs. Zij zitten in een fase waarin zij (on)bewust werken aan belangrijke ontwikkelingstaken. Storytelling heeft verschillende onderdelen die verschillende ontwikkelingstaken aanspreken.

Wat storytelling doet:

- Mentale visualisatie: het zorgt ervoor dat je het verhaal visualiseert;
- Abstract denken: verhaal wordt in ruimte geplaatst, objecten en personages krijgen een plek;
- Verbanden leggen: het verhaal is chronologisch opgezet en het is opgebouwd uit causale verbanden: het één veroorzaakt het ander;
- Emotioneel: structuren die in de verhalen zitten, vergelijkbaar zijn met hoe de mens gebeurtenissen in hun eigen leven vertelt: ze koppelen het aan herinneringen, emoties en bekende structuren.

Onderwijsbehoeften doelgroep:

- Abstracte en creatieve didactische middelen;
- Didactische middelen waarin leerling verbanden leert leggen;
- Werkvormen inzetten waarin gebruik wordt gemaakt van een rolmodel, voorbeeldfiguur. Docent als rolmodel;
- Didactische middelen waarin leerling zich kan spiegelen en in kan verplaatsen. Niet op direct-verbale manier.

4.6 Antwoord op de deelvraag

Storytelling sluit naadloos aan bij de meest op de voorgrond liggende cognitieve ontwikkelingen van de doelgroep en de daarbij passende onderwijsbehoeften. Om die reden lijkt storytelling een belangrijk onderdeel te zijn in het overbrengen van feitelijke informatie bij deze doelgroep. Dit wordt nu uiteengezet en onderbouwd:

1. Storytelling doet een appél op het abstract, ruimtelijk en creatief denken van een leerling door hem/haar mee te nemen in een verhaal. In de eerste deelvraag is al benoemd dat het visualiseren van een verhaal erg belangrijk is om feitelijke informatie te onthouden;
2. Storytelling stimuleert de leerling om verbanden te leggen. De leerling kan het verhaal linken aan een gebeurtenis, plaats of tijd. Daarnaast kan de leerling het verhaal koppelen aan gebeurtenissen uit zijn/haar eigen leven. De leerling kan verbanden leggen met zijn/haar eigen ervaringen, emoties en gevoelens;
3. Storytelling stelt de leerling in staat om in personages uit het verhaal een rolmodel te zien. Dit kan ingezet worden als instrument om de leerling positief te beïnvloeden en normen en waarden mee te geven;
4. In het overbrengen van feitelijke informatie kan cognitief egocentrisme een obstakel vormen. Om dit te omzeilen kan storytelling als middel worden ingezet. Storytelling zorgt ervoor dat dezelfde informatie op een indirecte manier wordt overgebracht.

4.7 Samenvatting

Onze doelgroep, leerlingen van 12 t/m 14 jaar, zitten volgens Piaget in de formeel operationele fase. In deze fase zijn leerlingen bezig met verschillende ontwikkelingstaken. De leerling leert abstract, ruimtelijk en creatief denken, de leerling leert om verbanden te leggen, de leerling is bezig met identiteitsvorming (hij/zij is daarom gevoelig voor een rolmodel), bij het kind speelt cognitief egocentrisme een grote rol. Er is uiteengezet waarom storytelling inspeelt op deze ontwikkelingstaken. Storytelling doet een appél op het abstract, ruimtelijk en creatief denken van een leerling door hem/haar mee te nemen in een verhaal. In de eerste deelvraag is al benoemd dat het visualiseren van een verhaal erg belangrijk is om feitelijke informatie te onthouden; Storytelling stimuleert de leerling om verbanden te leggen. De leerling kan het verhaal linken aan een gebeurtenis, plaats of tijd. Daarnaast kan de leerling het verhaal koppelen aan gebeurtenissen uit zijn/haar eigen leven. De leerling kan verbanden leggen met zijn/haar eigen ervaringen, emoties en gevoelens. Storytelling stelt de leerling in staat om in personages uit het verhaal een rolmodel te zien. Dit kan ingezet worden als instrument om de leerling positief te beïnvloeden en normen en waarden mee te geven. In het overbrengen van feitelijke informatie kan cognitief egocentrisme een obstakel vormen. Om dit te omzeilen kan storytelling als middel worden ingezet. Storytelling zorgt ervoor dat dezelfde informatie op een indirecte manier wordt overgebracht.

Hoofdstuk 5

In dit hoofdstuk wordt er antwoord gegeven op de vraag: *“Wat is de invloed van storytelling op het geheugen van leerlingen in de onderbouw (12 t/m 14 jaar) op het Christelijk College Groevenbeek?”*

5.1 Inleiding

Vanuit de literatuur kwam naar voren dat storytelling invloed heeft op het onthouden van feitelijke informatie en dat storytelling aansluit bij de onderwijsbehoeften van de doelgroep. Omdat er aan het eind van dit onderzoek een advies wordt geschreven voor de docenten op Christelijk College Groevenbeek, is het belangrijk dat er onderzocht wordt of hetgeen dat in het literatuuronderzoek naar voren kwam, terug te zien is in de praktijk. Dit is onderzocht door middel van een experiment. Hieronder wordt uitgelegd waarom er gekozen is voor dit experiment. Daarnaast worden de resultaten geanalyseerd en deze analyse vormt de basis voor de aanbevelingen.

5.2 Onderbouwing experiment

Er is gekozen voor een vorm van experimenteel onderzoek⁷. Hier is voor gekozen omdat er een toetsende hoofdvraag is en een experiment tot aantoonbaar resultaat leidt, oftewel: de hoofdvraag vraagt om praktijkonderzoek dat leidt naar aantoonbaar resultaat. Er wordt gebruik gemaakt van de meest zuivere vorm van experimenteren. Dit houdt in dat er verschillende groepen zijn: een experimentele groep en een controlegroep (Basisprincipe Praktijkonderzoek, 2018). Tijdens het experiment wordt een bepaalde variabele gemanipuleerd (zoals een omstandigheid of verschijnsel), waarna het effect van die manipulatie bekeken wordt. Deze onderzoeksoort wordt gebruikt om causaliteit (oorzaak – gevolg) vast te stellen. Hierbij wordt onderzocht of de gemanipuleerde variabele (lees: storytelling) een verschil in de afhankelijke variabele (onze doelgroep: leerlingen van 12 t/m 14 jaar) teweegbrengt. Er is voor gekozen om drie groepen te gebruiken, één experimentele groep en twee controlegroepen, allemaal binnen dezelfde doelgroep: leerlingen in Atheneum 2 op het Christelijk College Groevenbeek. Het onderzoek wordt opgedeeld in drie test-/meetmomenten waarin de gemanipuleerde variabele in verschillende mate aangeboden wordt aan de afhankelijke variabele.

⁷ Bij experimenteel onderzoek worden de onderzoekseenheden willekeurig over twee of meer groepen verdeeld, waarna deze groepen aan verschillende proefomstandigheden worden blootgesteld. Bij observationeel onderzoek zijn de groepen gegeven en kunnen zij op meer dan één factor van elkaar verschillen.

Deel 1:

Controlegroep A	Controlegroep B	Controlegroep C
Informatie wordt overgebracht doormiddel van leesteksten	Informatie wordt overgebracht doormiddel van storytelling en leesteksten	Informatie wordt overgebracht doormiddel van storytelling

Deel 2:

Controlegroep A	Controlegroep B	Controlegroep C
Informatie wordt overgebracht doormiddel van storytelling	Informatie wordt overgebracht doormiddel van leesteksten	Informatie wordt overgebracht doormiddel van storytelling en leesteksten

Deel 3:

Controlegroep A	Controlegroep B	Controlegroep C
Informatie wordt overgebracht doormiddel van storytelling en leesteksten	Informatie wordt overgebracht doormiddel van storytelling	Informatie wordt overgebracht doormiddel van leesteksten

5.3 Uitvoering experiment

Het verhaal, de vragen en een samenvatting van de antwoorden van de leerlingen is terug te vinden in bijlage 1 en 2 in verband met de validiteit van dit onderzoek.

Verantwoording verhaal + vragen

Er is specifiek voor dit verhaal gekozen omdat dit verhaal de stof behandelt die ook opgeschreven staat in het boek. De dikgedrukte woorden (begrippen) die in het boek vermeld staan, worden vermeld in het verhaal.

De vragen kunnen beantwoord worden als de leerlingen de tekst hebben gelezen. Niet alle vragen kunnen beantwoord worden door alleen de storytelling. Vraag 2 is namelijk uitsluitend correct te beantwoorden voor leerlingen uit controlegroep A, de groep die het verhaal gehoord heeft en de informatieteksten hebben gelezen, en controlegroep C, de groep die alleen de informatieteksten hebben gelezen. Voor het beantwoorden van de vragen kregen alle leerlingen evenveel tijd, er is een heel lesuur (50 minuten) voor uitgetrokken en alle leerlingen hebben de vragen binnen die tijd kunnen beantwoorden. De planning van het experiment was bij elke klas gelijk, alle klassen kregen drie weken na hun storytelling of leesboekopdracht de opdracht om de vragen te beantwoorden. Hier is ook specifiek voor gekozen om niet de volgende les de vragen te stellen, dit omdat het dan nog 'verser' in het geheugen staat dan drie weken later, en het doel is om te onderzoeken wat de gevolgen zijn voor het geheugen op langere termijn. Geen enkele leerling was van te voren op de hoogte dat er vragen over de tekst of de storytelling gesteld zouden worden, noch wisten leerlingen van te voren welke vragen gesteld zouden worden.

Controlegroep A (de groep met storytelling + leestekst):

- 52% (13/25) van de leerlingen hadden in hun antwoord op vraag 1 het woord 'hormonen' gebruikt, 60% (15/25) van de leerlingen gebruikten in hun antwoord op vraag 1 (ook) het woord 'puberteit';
- 4% (1/25) van de leerlingen beantwoordde vraag 2 op de correcte wijze zoals dit ook in het boek is geformuleerd. Alle andere leerlingen wisten met het woord 'conflict' niet de juiste zin te vormen;
- 92% (23/25) van de leerlingen geven als antwoord op vraag 3: 'je mag pas seks hebben in/na het huwelijk'/je moet als maagd het huwelijk ingaan;
- 84% (21/25) van de leerlingen hadden vraag 4 correct beantwoord;
- 88% (22/25) van de leerlingen antwoordden op vraag 5: 'naar de sterren kijken', 'naar een astroloog'.

Controlegroep B (de groep met alleen storytelling):

- 80% (20/25) van de leerlingen hadden in hun antwoord op vraag 1 het woord 'hormonen' gebruikt, 20% (5/25) leerlingen gebruikten in hun antwoord op vraag 1 (ook) het woord 'puberteit';
- Geen enkele leerling beantwoordde vraag 2 op de correcte wijze zoals dit ook in het boek is geformuleerd. Alle leerlingen wisten met het woord 'conflict' niet de juiste zin te vormen;
- 96% (24/25) van de leerlingen geven als antwoord op vraag 3: 'je mag pas seks hebben in/na het huwelijk'/je moet als maagd het huwelijk ingaan;
- 84% (21/25) van de leerlingen hadden vraag 4 correct beantwoord;
- 80% (20/25) van de leerlingen antwoordden op vraag 5: 'naar de sterren kijken', 'naar een astroloog'.

Controlegroep C (de groep met alleen de leestekst):

- 65% (13/20) van de leerlingen hadden in hun antwoord op vraag 1 het woord 'hormonen' gebruikt, 25% (5/20) van de leerlingen gebruikten in hun antwoord op vraag 1 (ook) het woord 'puberteit';
- Geen enkele leerling beantwoordde vraag 2 op de correcte wijze zoals dit ook in het boek is geformuleerd. Alle leerlingen wisten met het woord 'conflict' niet de juiste zin te vormen;
- 80% (16/20) van de leerlingen geven als antwoord op vraag 3: 'je mag pas seks hebben in/na het huwelijk'/je moet als maagd het huwelijk ingaan;
- 50% (10/20) van de leerlingen hadden vraag 4 correct beantwoord;
- 50% (10/20) van de leerlingen antwoordden op vraag 5: 'naar de sterren kijken', 'naar een astroloog'.

5.4 Analyse

Vraag	Percentage juiste antwoord controle groep A (storytelling + leestekst)	Percentage juiste antwoord controlegroep B (alleen storytelling)	Percentage juiste antwoord controlegroep C (alleen leestekst)
1	52%	80%	65%
2	4%	0%	0%
3	92%	96%	80%
4	84%	84%	50%
5	88%	80%	50%

Wat opvalt is dat er weinig verschil zit tussen controlegroep A en controlegroep B (de groep met storytelling + leesteksten en de groep met alleen storytelling). Beide groepen geven grotendeels de correcte antwoorden op de vragen. Bij vraag 3, 4 en 5 is er bij beide controlegroepen een percentage van 80% of hoger als het gaat om correcte antwoorden.

Bij controlegroep C zijn de percentages lager. Bij vraag 4 en 5 scoort controle groep C 30% lager dan controlegroep A en B. Controlegroep C scoort bij vraag 1 wel hoger dan controlegroep A. Ook bij controlegroep C is er geen enkele leerling die het juiste antwoord kan geven op vraag 2, bij controlegroep A gaf één leerling het juiste antwoord op vraag 2.

5.5 Samenvatting

Vanuit de literatuur kwam naar voren dat storytelling invloed heeft op het onthouden van feitelijke informatie en dat storytelling aansluit bij de onderwijsbehoeften van de doelgroep. Om dit te onderbouwen vanuit de praktijk is er gebruik gemaakt van een experiment. Hierbij is onderzocht of de gemanipuleerde variabele (lees: storytelling) een verschil in de afhankelijke variabele (onze doelgroep: leerlingen van 12 t/m 14 jaar) teweegbrengt. Er is gebruik gemaakt van drie verschillende groepen, die in verschillende mate storytelling aangeboden kregen.

Wat opvalt is dat er weinig verschil zit tussen controlegroep A en controlegroep B (de groep met storytelling + leesteksten en de groep met alleen storytelling). Beide groepen geven grotendeels de correcte antwoorden op de vragen. Bij vraag 3, 4 en 5 is er bij beide controlegroepen een percentage van 80% of hoger als het gaat om correcte antwoorden.

Bij controlegroep C (de groep met alleen leesteksten) zijn de percentages lager. Bij vraag 4 en 5 scoort controle groep C 30% lager dan controlegroep A en B. Controlegroep C scoort bij vraag 1 wel hoger dan controlegroep A. Ook bij controlegroep C is er geen enkele leerling die het juiste antwoord kan geven op vraag 2, bij controlegroep A gaf één leerling het juiste antwoord op vraag 2.

Hoofdstuk 6

In dit hoofdstuk wordt er antwoord gegeven op de vraag: *“Wat ervaren medewerkers in de onderbouw op het Christelijk College Groevenbeek van de invloed van storytelling in hun godsdienstles op het gebied van het onthouden van feitelijke religieuze informatie?”*

6.1 Inleiding

Om antwoord te geven op bovenstaande deelvraag en de hoofdvraag van dit onderzoek is het van belang dat de ervaringen van medewerkers die dagelijks op de werkvloer staan worden meegenomen in de antwoorden en aanbevelingen. Hieronder ziet u een overzicht van de geïnterviewden:

1. Directie: afdelingsdirecteur Havo/Atheneum onderbouw aan het Christelijk College Groevenbeek;
2. Teamleider: teamleider Atheneum onderbouw aan het Christelijk College Groevenbeek;
3. Sectievoorzitter: sectie Godsdienst onder- en bovenbouw en docent Godsdienst onderbouw Atheneum en Havo 1 & 2, mentor Atheneum/Havo 1
4. Docent: docent Godsdienst Atheneum 2, 4, 5 en Havo 2, 4 en 5 en mentor Havo

Er is bewust voor gekozen om vier lagen van de organisatiestructuur te interviewen. Op deze manier worden de data verzameld vanuit interviews met werknemers met verschillende functies en dus verschillende visies en ervaringen. Om zo de deelvraag vanuit een breed perspectief te kunnen beantwoorden.

6.2 Ervaringen, aanpak en gevolgen

Het begrip bij storytelling is bij alle geïnterviewden bekend, iedereen heeft er in meer of mindere mate mee gewerkt of er mee te maken gehad (A1.3, T1.3, S1.3 en D1.3). Medewerkers die dagelijks voor de klas staan geven aan dat het vertellen van verhalen een wezenlijk onderdeel is van hun didactiek (D1.4, D1.5, D1.6 en S1.3). Alle geïnterviewden geven aan dat zij de waarde in zien van het vertellen van verhalen in het overbrengen van theorie. Sommigen vertellen dit vanuit eigen ervaring van vroeger en anderen vertellen het vanuit hun huidige ervaring als docent. De docenten vertellen zowel persoonlijke verhalen als Bijbelse verhalen en ervaren dat dit effect heeft op de cognitieve ontwikkeling van leerlingen. Zij ervaren dat jongeren zich de verhalen inbeelden, dat zij zich kunnen identificeren met de personages en theorie beter onthouden. Daarnaast geeft één docent aan dat het in zijn ogen een beroep doet op het oplossend vermogen van de leerlingen omdat het verhaal ruimte laat om zelf dingen in te vullen in fantasie/gedachten. Ook kan er een verband worden gelegd tussen een oud verhaal en de actualiteit voor het leven in het hier en nu (A1.8, D1.15, D.16, D.17, T1.7, T1.8 en S1.3). De afdelingsdirecteur ziet het belang van storytelling vooral in verband met Bijbelverhalen gezien de christelijke identiteit van de school. Dit heeft niet direct te maken met de effecten van storytelling maar met name met het overbrengen van geloofsverhalen op leerlingen (A1.3 en A1.4).

Alle geïnterviewden geven aan dat de aanpak niet gestoeld is op een theoretische onderbouwing wat wil zeggen een beleidsstuk in de vorm van een vakwerkplan (A1.6, S1.4, S1.5 en D1.12). Allen geven aan dat zij hier het belang van in zien als storytelling een wezenlijk onderdeel gaat worden van de didactiek en methodiek. Het gebruik van storytelling gebeurt op dit moment op basis van eigen inzicht en persoonlijkheid/karakter. Sommige docenten passen het van nature gemakkelijker en sneller toe in de les omdat het meer bij hun persoonlijkheid/karakter past. Daarnaast heeft het ook te maken met het vak dat gegeven wordt in welke mate het wordt toegepast. In vakken als wiskunde

vergt het een stuk meer creativiteit om storytelling toe te passen dan wanneer er godsdienst gegeven wordt (A1.9).

Zoals gezegd, het merendeel van de geïnterviewden geeft aan dat zij geloven in het effect van storytelling wanneer het gaat over het overbrengen van theorie. Dit zou dan echter wel verwerkt moeten worden in het vakwerkplan om op een onderbouwde en verantwoorde manier te werk te gaan (A1.11, S1.8 en S1.9). Voor dat dit geïmplementeerd wordt moet het aantoonbaar zijn dat het daadwerkelijk een positief effect heeft op het verwerken en onthouden van theorie. De afdelingsdirecteur geeft aan dat het effect meetbaar moet zijn op basis van feiten en cijfers voor dat het definitief een prominente plek kan krijgen in het vakwerkplan (A1.11). Pas als blijkt dat dit voor alle vakken geldt, niet alleen in de godsdienstlessen, kan het breed ingezet gaan worden. Collega's hebben dan wel behoefte aan bijscholing en vragen of het terug kan komen in vergadering. Daarnaast geeft één docent aan dat hij het prettig zou vinden als de ervaringen van docenten onderling uitgewisseld kunnen worden om zo van elkaar te leren en hierin te groeien. Dit onderzoek moet uitwijzen wat het effect is van storytelling op het gebied van cognitieve ontwikkelingen van leerlingen in de onderbouw. De afdelingsdirecteur is bereid om de uitkomst en aanbevelingen serieus te nemen en eventueel op basis daarvan te gaan starten met een pilot om het daarna mogelijk fundamenteel te gaan implementeren binnen de organisatie (A1.10, A1.12, S1.8, T1.12, D1.20, D1.21).

6.3 Samenvatting

De medewerkers ervaren vanuit de verschillende lagen van de organisatie het effect en de invloed van storytelling in meer of mindere mate. Alle medewerkers geloven in de positieve effecten van storytelling in godsdienstlessen en zien dit graag terug in feiten en cijfers zodat er gekeken kan worden of dit ook toepasbaar is in andere lessen. Op basis van die feiten en cijfers moet gekeken worden of het geïmplementeerd kan worden binnen de organisatie. Dit onderzoek zal daar in qua resultaten en aanbevelingen meegenomen worden. Het zal dan eerst aan de hand van een pilot gedaan worden om te testen of het ook in de praktijk het gewenste effect levert. De medewerkers geven aan dat zij in dat geval behoefte hebben aan bijscholing. Daarnaast zien ze graag dat het cyclisch terug komt in vergaderingen en momenten waar op feedback uitgewisseld wordt om op die manier de ontwikkeling en groei te bestendigen.

Hoofdstuk 7. Conclusie

Dit hoofdstuk geeft antwoord op de hoofdvraag van dit onderzoek; *Wat is de invloed van storytelling in de godsdienstlessen op het Christelijk College Groevenbeek (Ermelo) op het onthouden van feitelijke religieuze informatie van leerlingen in de onderbouw (12 t/m 14 jaar)?*''

7.1 Antwoord op deelvraag 1

1. In hoeverre bevordert storytelling het onthouden van informatie?

Vanuit de theorie is duidelijk geworden dat storytelling een grote invloed heeft op het onthouden van feitelijke informatie. In storytelling zijn er twee rollen: de verteller en de luisteraar. Beiden hebben een grote, actieve rol als het gaat om het onthouden van informatie; het bevorderen van het geheugen. Met storytelling is het mogelijk om complexe zaken simpel uit te leggen. Storytelling moedigt een actieve verbeelding van de luisteraar aan. Hierdoor visualiseert de luisteraar het verhaal zich, en kan het aanhaken op eerdere ervaringen, emoties en gevoelens. Narratieve verwerking is de mentale visualisatie. Dit aspect zorgt ervoor dat opgedane kennis en informatie blijft hangen, omdat het gekoppeld wordt aan een beeld, gevoel, geluid, emotie die de luisteraar er door het te visualiseren, aan gekoppeld heeft. Verhalen waar geur, smaak of beweging in voor komen, zorgen er ook voor dat de informatie blijft hangen en het geheugen gestimuleerd wordt. Goede storytelling zorgt ervoor dat het verhaal tot leven komt en bepaalde delen van de hersenen zo geactiveerd worden zodat de informatie die het verhaal bezit, voor lange tijd wordt opgeslagen.

7.2 Antwoord op deelvraag 2

2. In hoeverre bevordert storytelling het onthouden van feitelijke informatie bij 12- tot 14-jarigen volgens de literatuur?

Vanuit de theorie is duidelijk geworden dat storytelling een grote invloed heeft op het onthouden van feitelijke informatie. Nog belangrijker: uit dit onderzoek is gebleken dat storytelling een enorme invloed heeft op het onthouden van feitelijke informatie bij onze doelgroep: leerlingen in de onderbouw in de leeftijd van 12 t/m 14 jaar. Storytelling sluit naadloos aan bij de meest op de voorgrond liggende cognitieve ontwikkelingen van de doelgroep en de daarbij passende onderwijsbehoeften. In deelvraag 4 staan deze uitgebreid genoemd; hier een kleine opsomming: storytelling doet een appél op het abstract, ruimtelijk en creatief denken van een leerling door hem/haar mee te nemen in een verhaal, het stimuleert de leerling om verbanden te leggen; de leerling kan het verhaal linken aan een gebeurtenis (uit eigen leven), plaats of tijd, het stelt de leerling in staat om in personages uit het verhaal een rolmodel te zien.

7.3 Antwoord op deelvraag 3

3. Wat is de invloed van storytelling op het geheugen van leerlingen in de onderbouw (12 t/m. 14 jaar) op Christelijk College Groevenbeek?

Vanuit het experiment wordt duidelijk dat de invloed van storytelling op het geheugen van leerlingen in de onderbouw op Christelijk College Groevenbeek aanzienlijk is. In het experiment is er gebruik gemaakt van drie controlegroepen, die alle drie dezelfde informatie aangeboden hebben gekregen, op verschillende manieren. In de antwoorden die de leerlingen hebben gegeven op de vragen die ze voor het onderzoek gesteld zijn, wordt duidelijk dat storytelling een dusdanige invloed heeft. Leerlingen die geen gebruik maakten van storytelling scoorden gemiddeld 25% lager dan de leerlingen die wel gebruik maakten van storytelling.

7.4 Antwoord op deelvraag 4

4. Wat ervaren medewerkers in de onderbouw op het Christelijk College Groevenbeek van de invloed van storytelling in hun godsdienstles op het gebied van het onthouden van feitelijke religieuze informatie?

Godsdienstdocenten geven aan gebruik te maken van storytelling in hun lessen als didactische werkvorm. Zij geven hierbij ook aan dat het gebruik van storytelling niet gebaseerd is op theoretische kennis, maar op praktijkervaring. De meest voorkomende vorm van storytelling is de verhalende vorm: godsdienstdocenten vertellen een religieus verhaal, af en toe wordt er ook gebruik gemaakt van theatervormen. Er is bij de medewerkers van Christelijk College Groevenbeek die geïnterviewd zijn voor dit onderzoek niets bekend over een beleidsplan waarin beschreven zou staan wat het belang is van het vertellen van Bijbelverhalen. Bij hen is de openchristelijke visie en missie wel bekend en onderschrijven dit ook. Er is geen beleid geschreven over het gebruik van storytelling in het onderwijs en de effecten daarvan.

Op korte termijn wordt er wel wat gedaan met storytelling: docenten zijn vrij dit te gebruiken, de schoolleiding staat achter deze werkvorm. Godsdienstdocenten hebben hier verder geen afspraken in gemaakt met elkaar of met de schoolleiding.

Op lange termijn wordt er weinig gedaan met storytelling. In de visie en missie komt duidelijk naar voren dat de school een openchristelijke visie hanteert en het daarom belangrijk vindt dat de Bijbelverhalen naar voren komen in alle jaarlagen. Er is verder geen beleid geschreven op het overbrengen van deze Bijbelverhalen. Er zijn vanuit de schoolleiding geen afspraken richting de medewerkers over het gebruik van storytelling in de lessen in het algemeen, ook niet voor de sectie godsdienst.

Er is geen sprake van een aanpak die gericht is op theoretische onderlegde keuzes, terwijl dit wel zou moeten volgens deze visie. Een aantal respondenten geeft aan dat zij onderwijs willen ontvangen op dit gebied. Dit kan echter alleen als de schoolleiding toestemming geeft en het in het vakwerkplan terug komt. Uit de interviews blijkt dat storytelling niet bewust wordt toegepast in de praktijk binnen de godsdienstsectie van het Christelijk College Groevenbeek. Godsdienstdocenten missen handvatten om storytelling inhoudelijk aan te pakken. Zij missen onderwijs en voorlichting op dit gebied en op het gebied van trends & ontwikkelingen rondom storytelling. Dit zijn belangrijke elementen die missen, maar wel degelijk bij kunnen dragen aan het creëren van bewustwording van de gevolgen van storytelling. Godsdienstdocenten geven aan, gesterkt door onderwijs, voorlichting en concrete handvatten de didactische werkvorm inhoudelijker vorm te willen geven.

Medewerkers zijn op dit moment niet getraind om storytelling inhoudelijk vorm te geven als didactisch leermiddel. Een aantal respondenten geeft aan dat zij externe specialisten willen betrekken bij het proces, door de godsdienstsectie onderwijs te geven.

Voor de docenten is er een 'Groevenbeekacademie' in het leven geroepen om de kennis te testen en te ontwikkelen op verschillende didactische en pedagogische gebieden. Deze verschillende cursussen zijn echter maar voor een beperkt aantal medewerkers per periode. Daarnaast worden er ook geen ervaringsdeskundigen/collega's ingezet om onderwijs te geven aan de docenten. Dit is echter wel een wens van de medewerkers.

7.5 Antwoord op de hoofdvraag

Wat is de invloed van storytelling in de godsdienstlessen op het Christelijk College Groevenbeek (Ermelo) op het onthouden van feitelijke religieuze informatie van leerlingen in de onderbouw (12 t/m 14 jaar)?”

Het antwoord wordt hierboven, door het beantwoorden van de deelvragen, al duidelijk. De invloed van storytelling is erg groot. Vooral bij onze doelgroep kunnen we niet om het gebruik van storytelling heen. Het activeert de hersenen, het mentaal visueel vermogen, het zorgt ervoor dat opgedane kennis gekoppeld worden aan gevoelens, emoties, geur, geluid, ervaring. Doormiddel van het experiment is duidelijk geworden dat de invloed van storytelling ook groot is op de leerlingen in de onderbouw van Christelijk College Groevenbeek. In de aanbevelingen komt dan ook terug hoe de school hier het best op kan inspelen, en storytelling kan gebruiken in de lespraktijk.

7.6 Samenvatting

Storytelling sluit naadloos aan bij de meest op de voorgrond liggende cognitieve ontwikkelingen van de doelgroep en de daarbij passende onderwijsbehoeften: storytelling doet een appél op het abstract, ruimtelijk en creatief denken van een leerling door hem/haar mee te nemen in een verhaal, het stimuleert de leerling om verbanden te leggen; de leerling kan het verhaal linken aan een gebeurtenis (uit eigen leven), plaats of tijd, het stelt de leerling in staat om in personages uit het verhaal een rolmodel te zien.

Docenten op Christelijk College Groevenbeek zijn vrij storytelling te gebruiken, de schoolleiding staat achter deze werkvorm. Godsdienstdocenten hebben hier verder geen afspraken in gemaakt met elkaar of met de schoolleiding over de uiting van storytelling in hun les: er is geen sprake van een aanpak die gericht is op theoretisch onderlegde keuzes. De Godsdienstdocenten op Christelijk College Groevenbeek geven aan externe specialisten willen betrekken bij het proces om storytelling meer in te zetten als werkvorm, door de godsdienstsectie onderwijs te geven over storytelling. Dit kan bijvoorbeeld in de ‘Groevenbeek Academie’, nascholingsmiddagen die georganiseerd worden op het Christelijk College Groevenbeek.

Hoofdstuk 8 Aanbevelingen

Dit hoofdstuk voorziet, aan de hand van de onderzoeksresultaten, in een aantal aanbevelingen. Bij het schrijven van de aanbevelingen is gekeken naar dat wat er beschikbaar is binnen de organisatie om te voorkomen dat er in herhaling getreden wordt. De overige aanbevelingen zijn daadwerkelijk een toevoeging op het huidige aanbod. De aanbevelingen zijn daarom verdeeld onder twee punten:

1. *Inzetten wat reeds beschikbaar is*
2. *Implementeren van waardevolle aanvullingen op het huidige aanbod.*

U leest allereerst de aanbeveling, gevolgd door een korte motivatie en onderbouwing.

8.1 Inzetten wat reeds beschikbaar is

- **8.1.1 Aanbeveling:** uitbreiden van de visie op het vertellen van Bijbelverhalen

Toelichting: de schoolleiding heeft een duidelijke visie op papier staan voor het Christelijk College Groevenbeek. Het vertellen van Bijbelverhalen (dagopening) speelt hier in een belangrijke rol. Het punt storytelling wordt hier in echter niet als zodanig gelabeld. De koppeling tussen het vertellen van een Bijbelverhaal en storytelling is gemakkelijk te maken. De aanbeveling is dan ook om deze visie te verbreden en het specifiek te benoemen. Op die manier wordt storytelling een fundamentele waarde binnen de organisatie en zal het ook meer onder de aandacht worden gebracht van werknemers.

- **8.1.2 Aanbeveling:** uitbreiden van het vakwerkplan

Toelichting: beschrijf gericht in het vakwerkplan wat de visie en het doel is wat betreft storytelling in de onderbouw. Uit dit onderzoek is gebleken dat storytelling een positief effect heeft op het onthouden van feitelijke informatie door leerlingen in de onderbouw op Christelijk College Groevenbeek. Nu is het van belang dat de sectie Godsdienst, die deze leerlingen les geven, dit terug laten komen in hun vakwerkplan. De aanbeveling hierin is dat ze hun visie en doelen gaan beschrijven in dit vakwerkplan. Iedere docent is namelijk verplicht om te werken volgens de inhoud van het vakwerkplan. Het wordt dan automatisch geïmplementeerd binnen de sectie godsdienst.

8.2 Implementeren van waardevolle aanvullingen op het huidige aanbod

- **8.2.1 Aanbeveling:** creëer in de Groevenbeekacademie een leermogelijkheid voor docenten over storytelling.

Toelichting: er is gebleken dat docenten verlangen naar verdieping wat betreft het thema storytelling. Juist ook de docenten die het al in de les gebruiken. Dit doen ze namelijk niet bewust en zonder een theoretische onderbouwing. Het is belangrijk om deze docenten te stimuleren in hun nieuwsgierigheid, en daarom in te spelen op bepaalde behoeften; helemaal als docenten dit terug laten komen in hun vakwerkplan. Dan wordt het namelijk een verplicht onderdeel. Dan is het van groot belang dat zij onderwezen worden in dit thema. De aanbeveling is dat in de Groevenbeekacademie een module 'storytelling' wordt aangeboden om zo docenten te inspireren en hen te laten ontwikkelen op dit gebied.

- **8.3.2 Aanbeveling:** laat enkele docenten een cursus volgen om vervolgens als ervaringsdeskundigen hun kennis te delen in het team

Toelichting: er is gebleken dat er behoefte is aan meer kennis over- en de invloed van storytelling. Het zou goed zijn als er een aantal docenten vanuit Groevenbeek een cursus gaan volgen over storytelling, om daarna als 'ervaringsdeskundige' terug te keren en hun bevindingen en nieuw opgedane kennis te delen met hun collega's, bijvoorbeeld doormiddel van de hier bovengenoemde Groevenbeekacademie. Hiermee wordt een ontwikkelingscyclus gestimuleerd waarin collega's elkaar coachen en onderwijzen, wat aansluit bij de waarden van het Christelijk College Groevenbeek namelijk; 'leren doen we samen'.

Hoofdstuk 9. Discussie

Dit onderzoek heeft verschillende resultaten opgeleverd. Deze resultaten worden in dit hoofdstuk vergeleken met eerder gedaan onderzoek naar dezelfde of soortgelijke onderwerpen. Aan de hand van de resultaten uit dit onderzoek in verhouding tot eerder gedaan onderzoek kan de waarde bepaald worden. Dit onderzoek heeft uiteraard ook zijn beperkingen, deze zullen uiteengezet worden en mede aan de hand van die beperkingen zullen er suggesties gedaan worden voor eventuele vervolgonderzoeken.

9.1 Resultaten

- 9.1.1. Resultaten van dit onderzoek
 - 1.) Vanuit de literatuur is duidelijk geworden dat storytelling een positief effect heeft op het onthouden van feitelijke informatie omdat storytelling inspeelt op het visueel vermogen;
 - 2.) Storytelling zorgt voor een mentale visualisatie, de narratieve vertaling;
 - 3.) Godsdienstdocenten op Christelijk College Groevenbeek hebben behoefte aan meer theoretische kennis over storytelling en het effect ervan;
 - 4.) De schoolleiding op Christelijk College Groevenbeek heeft behoefte aan theoretische onderbouwing over het effect van storytelling;
 - 5.) Godsdienstdocenten missen handvatten om storytelling inhoudelijk vorm te geven. Zij hebben behoefte aan voorlichting en onderwijs rondom de trends & ontwikkelingen op het gebied van storytelling;
 - 6.) Ervaringsdeskundigen kunnen ingezet worden om training en onderwijs te geven over storytelling
- 9.1.2. Resultaten in verhouding tot eerder gedaan onderzoek
 - 1.) Dit resultaat is zo specifiek dat geen enkel eerder gedaan onderzoek exact hetzelfde resultaat heeft opgeleverd. De resultaten van dit onderzoek zijn specifiek gericht op het godsdienstonderwijs. Andere onderzoeken die binnen dit thema gedaan zijn, zijn vaak schoolbreed en hebben geen specifiek resultaat op storytelling binnen het godsdienstonderwijs;
 - 2.) Eerder gedaan literatuuronderzoek; 'Lesstof beter onthouden door narratieve transportatie' van M. Driessen en 'De rol van verhaalperspectief en sympathie bij identificatie en narratieve overtuiging' van J. Bakker geeft dezelfde informatie weer als dit literatuur onderzoek heeft uitgewezen. Hierin komt dit resultaat dus overeen met eerder gedaan onderzoek;
 - 3.) Dit resultaat is direct gekoppeld aan Godsdienstdocenten die op dit moment werkzaam zijn op Christelijk College Groevenbeek (afdeling Atheneum/Havo). Hier is dus geen eerder gedaan onderzoek mee te vergelijken; dit heeft te maken met de huidige ervaringen van deze medewerkers;
 - 4.) Met name het onderzoek van M. Driessen 'Lesstof beter onthouden door narratieve transportatie' is concreet over de gevolgen van storytelling in het Godsdienstonderwijs. De interviews afgenomen bij Godsdienstdocenten onderstrepen de uitkomsten van dit onderzoek. Hier komt heel concreet in naar voren wat voor gevolgen storytelling heeft voor het onthouden van feitelijke informatie bij leerlingen in de onderbouw;

6.) Er is in dit onderzoek voornamelijk gebruik gemaakt van Engelse bronnen waar uit te herleiden is dat storytelling in landen als Engeland en Amerika een veel prominentere plek heeft dan in Nederland. Dit onderzoek wijst uit dat er ook in Nederland meer aandacht voor zou moeten zijn;

7.) Er is in soortgelijk onderzoek niet bewust gekeken naar de doelgroep die gekozen is voor dit onderzoek. In eerder gedane onderzoeken in dit thema, waren de doelgroepen breder/groter. Daarin verschilt eerder gedaan onderzoek van dit onderzoek.

9.2 Waarde van dit onderzoek

Als de resultaten van dit onderzoek vergeleken worden met de resultaten van eerder gedaan onderzoek, kan de waarde bepaald worden. Een groot deel van de resultaten van dit onderzoek onderstrepen de resultaten van eerder gedaan onderzoek. Hier uit kun je de voorzichtige conclusie trekken dat er in de juiste richting gewerkt is gedurende dit onderzoek. De waarde van dit onderzoek wordt echter met name bepaald door de hoeveelheid informatie die verkregen is vanaf de werkvloer. Een groot deel van de zojuist genoemde onderzoeken zijn gebaseerd op theoretisch/literatuur onderzoek en nemen de mening van de werknemers niet mee in het geheel. Daarnaast zijn enkele resultaten specifieke uitkomsten die van waarde zijn voor alle godsdienstdocenten in Nederland en specifiek voor de sectie Godsdienst aan het Christelijk College Groevenbeek in Ermelo. Deze kunnen nauwelijks vergeleken worden met eerder gedaan onderzoek. Wat dit onderzoek waardevol maakt is dat er vanaf het begin duidelijke kaders zijn gesteld. Dit onderzoek is klein gehouden en daarom is het gelukt om concrete resultaten en aanbevelingen te formuleren die specifiek voor de godsdienstdocenten op Christelijk College Groevenbeek toepasbaar zijn. Omdat er geconcludeerd mag worden dat er behoefte is aan theoretische onderbouwing in de vorm van training en onderwijs, zijn een deel van de resultaten en aanbevelingen ook direct inzetbaar. Dit zorgt ervoor dat dit onderzoek waardevol wordt voor de school. Uiteraard vragen alle aanbevelingen tijd en inzet van verschillende medewerkers, maar het zijn geen onoverkomelijke zaken en er wordt in beperkte mate een beroep gedaan op financiële middelen. Hier is bewust voor gekozen om het voor de school zo gemakkelijk mogelijk te maken om de aanbevelingen ook daadwerkelijk uit te voeren en zo de genoemde resultaten ook serieus te nemen.

9.3 Beperkingen van dit onderzoek

Zoals gezegd zijn er vooraf duidelijke kaders gesteld. Deze kaders hebben echter ook hun beperkingen. Zo is er voor gekozen om het onderzoek klein te houden en het daarom op één school, binnen één sectie en alleen in de onderbouw uit te voeren. In dit onderzoek is dus niet gekeken naar het vak Godsdienst in de bovenbouw en andere secties in de onderbouw en bovenbouw. Naar verwachting zal het onderzoek daar een hele andere uitkomst hebben. Ons onderzoek richt zich meer op de behoefte van godsdienstdocenten en leerlingen. Daarnaast bestaat de kans dat de leerlingen geen behoefte hebben aan verbetering en/of verandering.

Bibliografie

- asvz. (n.d.). *individueel plan*. Opgeroepen op januari 14, 2017, van asvz: <http://www.asvz.nl/over-ons/kwaliteit/visie-en-actie/individueel-plan/>
- Baarda, B. (2009). *Basisboek Kwalitatief Onderzoek*. Groningen/Houten: Noordhoff Uitgevers.
- Baarda, B. (2013). In B. Baardag, *Basisboek Kwalitatief Onderzoek* (pp. 207-249). Groningen/Houten: Noordhoff Uitgevers.
- Baarda, B. (2013). In B. Baarda, *Basisboek Kwalitatief Onderzoek* (pp. 75-77). Groningen/Houten: Noordhoff Uitgevers.
- Bilo, R. A., & Voorhoeve, H. W. (2017). Cognitieve ontwikkeling. In R. A. Bilo, & H. W. Voorhoeve, *Kind in ontwikkeling* (p. Hoofdstuk 2). Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Dagblad, A. (2018, september 18). *We moeten eens stoppen met idee dat storytelling de wereld beter maakt*. Opgehaald van [www.ad.nl](https://www.ad.nl/ad-werkt/we-moeten-eens-stoppen-met-idee-dat-storytelling-wereld-beter-maakt~abbf5565/): <https://www.ad.nl/ad-werkt/we-moeten-eens-stoppen-met-idee-dat-storytelling-wereld-beter-maakt~abbf5565/>
- Gezondheid, M. e. (2017, maart 22). *De ontwikkelingsstadia van Piaget*. Opgehaald van Mens en Gezondheid: <https://mens-en-gezondheid.infonu.nl/kinderen/85799-de-ontwikkelingsstadia-van-piaget.html>
- Kohnstamm, R. (2009). Denken. In R. Kohnstamm, *Kleine ontwikkelingspsychologie I: Het jonge kind* (p. 113). Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Ploeg, P. V. (2016, December 29). *Abstract denken*. Opgehaald van Ensie: <https://www.ensie.nl/piet-van-der-ploeg/abstract-denken>
- Simmons, A. (2013). Introduction. In A. Simmons, *The Story Factor* (p. 1). La Vergne: Ingram Publisher Services US.
- Tartuffel. (2017, November 11). *Acht levensfasen/ontwikkelingsfasen van de mens: Erikson*. Opgehaald van Mens en Samenleving: <https://mens-en-samenleving.infonu.nl/psychologie/34088-acht-levensfasenontwikkelingsfasen-van-de-mens-erikson.html>
- Wilson, C., & Deane, F. (2001). Adolescent Opinions About Reducing Help-Seeking Barriers and Increasing Appropriate Help Engagement. *Journal of Educational and Psychological Consultation*, 345-364.
- Woorden, N. w. (2016). *Woorden*. Opgeroepen op januari 15, 2017, van Mentor: <http://www.woorden.org/woord/mentor>

Bijlage

Bijlage 1 – Blog Theologie

Als docent Godsdienst vertel ik veel verhalen. Religieuze verhalen, anekdotes, alles om een koppeling tussen de leerstof en ‘het leven’ te maken.

Omdat ik merkte dat mijn leerlingen, soms jaren later als ik ze al geen les meer gaf, naar mij toe kwamen en mijn verhaal nog in perfecte volgorde konden navertellen en het ze dus echt was bijgebleven, viel het kwartje: hier moeten we iets mee. Niet omdat verhalen vertellen zo ongelooflijk leuk is, maar vooral omdat het ons geheugen bevordert!

Leerlingen van 12 t/m 18 jaar zitten volgens Piaget in de ‘formeel operationele fase’. In eigen woorden: in deze fase komt het denken los van het concrete. De leerling leert om abstract, ruimtelijk en creatief te denken. Daarnaast is de leerling in staat om verbanden te leggen.

Abstract, ruimtelijk en creatief denken. Dat spreekt ze aan. Het zorgt ervoor dat ze bepaalde informatie in een kader kunnen plaatsen: ze kunnen er beelden bij denken, ze zien het voor zich. Verhalen spreken tot de verbeelding, en de verbeelding zorgt ervoor dat de informatie blijft hangen!

1 en 1 is 2, zou je denken. Maar als alle docenten zo gemakkelijk verhalen konden vertellen, was dit onderzoek niet nodig geweest. We maken er dus te weinig gebruik van!

Hoe zorg je er als docent voor dat jouw leerling geboeid blijft bij jouw verhaal? Hoe kan je het beste feitelijke (religieuze) informatie in je verhaal stoppen waardoor het de leerling bijblijft?

1. Je opbouw is het allerbelangrijkst. Begin met een statement, een ijsbreker, iets waardoor ze meteen de volledige aandacht voor jou en je verhaal hebben. Geef niet te veel weg!
2. Het middenstuk (de feitelijke religieuze informatie) moet kort maar krachtig zijn. Niet teveel informatie, maar ook niet te weinig. Alleen relevante informatie wordt hier verteld.
3. Scheid de hoofd- en de bijzaken en laat de bijzaken liggen, of verwerk ze in grapjes.
4. Laat aan het eind een vraag hangen, iets met een open einde, zodat leerlingen zelf nog ergens over na kunnen denken of nabespreken met elkaar.
5. Vergeet niet duidelijk aan te geven aan de leerlingen dat je voor het verhaal in je rol stapt, en stap ook duidelijk weer uit je rol als je klaar bent. Daardoor is het voor leerlingen makkelijker de realiteit van jouw verhaal te scheiden. Helemaal als het een persoonlijk verhaal is, kunnen leerlingen denken dat het jouw verhaal is als ze niet duidelijk zien dat je een rol aanneemt.
6. Heb plezier! Laat je schaamte los, experimenteer, geloof in de kracht van verbeelding. Voor je het weet, hangen de leerlingen aan je lippen en zitten ze met open mond (of met een duim in de mond, geloof mij), naar je te luisteren.

Bijlage 2 – korte persoonlijke terugblik

Mijn scriptie.

2013-2014, het jaar waarin ik startte met de opleiding Docent Godsdienst en Levensbeschouwing.

2017-2018, het jaar waarin ik eigenlijk afgestudeerd had moeten zijn.

Het liep allemaal wat anders. Ik heb erg lang tegen mijn scriptie opgezien. Ik wist niet waar ik moest beginnen, wat voor thema bij mij zou passen, wat ik wilde onderzoeken. En eerlijk gezegd, waren dit niet eens de vragen waar ik mee zat waardoor ik het zolang uitgesteld heb. Ik was oprecht bang. Dat ik het niveau niet had, dat ik het niet zou redden, dat de docenten mijn scriptie zouden lezen en het niet genoeg zouden vinden. Na twee jaar strugglen, ligt hij hier dan toch. En wat ben ik trots!

Deze scriptie heeft me bloed, zweet en tranen gekost. Maar wat is dit het waard geweest. Wat ben ik blij dat ik het heb mogen overwinnen. Mijn scriptie, maar ook mijzelf.

Dit thema past bij me, ik heb onwijs veel geleerd van en over storytelling, maar nog veel belangrijker: ik kan hier ook daadwerkelijk iets mee in de praktijk! Ik ben storytelling zoveel meer gaan waarderen en gaan inzetten in mijn lessen. Als sectie Godsdienst op Christelijk College Groevenbeek hebben we ook keuzes gemaakt m.b.t. storytelling. Het heeft een prominente rol gekregen in ons vakwerkplan, mede dankzij mijn scriptie!

Het grootste knelpunt was voor mij het begin. Hoe begin ik hier aan? Waar begin ik? Ondanks de goede begeleiding van Laurens Snoek, vond ik het lastig om te starten met mijn einddoel voor ogen. Toen ik eenmaal bezig was, lukte het me om de boel te overzien. Eerst het projectplan afronden. Check? Door naar de literatuurstudie. Check? Het experiment. Check? Interviews. Check? Alles op papier zetten, schrijven en schrappen. Toen het mij lukte om die hele grote scriptie op te delen in een aantal onderdelen, lukte me het veel beter om er mee aan de slag te gaan. Ik was zelf het grootste knelpunt in mijn scriptie. Ik ben mijzelf vaak tegengekomen in de afgelopen maanden. Maar het is me gelukt. En daar ben ik onwijs blij om en dankbaar voor!

Deze scriptie gaat mij nog veel brengen in het onderwijs. Ik heb door het maken van deze scriptie geleerd hoe waardevol het is om verhalen te vertellen, theater te maken, ook als je een ander vak geeft dan drama. Ik heb geleerd hoe waardevol het is voor leerlingen om weer als kind te mogen worden en luisteren naar iemand die vol passie een verhaal overbrengt. Ik heb geleerd dat het zo'n prachtig middel is om informatie over te brengen aan leerlingen! Ik heb weer opnieuw mogen beseffen dat ik in het onderwijs echt op de juiste plek zit en enorm geniet van al die leuke, gekke leerlingen.

Bijlage 3 – Verhaal experiment

Ik ben zó verliefd! Niet zo'n basisschool verliefdheid hoor. Echte verliefdheid. Serieus. Vorig jaar moest ik nog niks van jongens hebben. Ze waren zo vervelend! Echt heel klierderig. Maar nu... na de vakantie is er echt veel veranderd. Ze zijn veel serieuzer en stoerder. Mijn moeder zegt dus dat dit door de 'hormonen' komt. Van die dingen die volgens haar door je lijf gieren en ervoor zorgen dat je anders naar jongens gaat kijken. Of meisjes natuurlijk.

Maar geloof mij nu maar. Het is niet zomaar zo'n domme verliefdheid. Vroeger zei je altijd: ik heb vlinders in mijn buik. Best een stomme uitspraak. maar het lukt me echt niet meer om me te concentreren, te eten, huiswerk te maken. Ik denk alleen maar aan hem!

Deze verkering is wel echt serieus hoor. Een echte relatie. Daarom wilde mijn moeder laatst met me praten. Over seks. Omdat ze denkt dat ik het zomaar met hem zou doen. Maar ik wil daar eerst goed over na denken. Ook al ben ik heel erg verliefd.

Op school en in de kerk heb ik geleerd hoe God denkt over verkering en seks. God vindt het denk ik heel belangrijk dat je trouwt en als man en vrouw samenleeft. In sommige kerken hebben ze ook een soort regel dat je geen condoom mag gebruiken. Volgens mij is dat bij de Katholieke kerk.

Farida, een vriendin van mij, is Islamitisch en draagt ook een hoofddoek, omdat ze dat zelf wil en belangrijk vindt dat ze zich aan de geboden houdt van haar geloof. Zij vertelde mij dat zij met Mo, haar vriendje, niet naar bed wil. Zij zegt dat Allah wil dat ze allebei als maagd het huwelijk in gaan. Maar ze is nog maar 17! Haar ouders zijn wel blij met Mo. Omdat hij ook Moslim is. Farida mocht wel zelf haar vriendje uitkiezen. Haar zus is wel getrouwd. Farida vertelde dat haar zus echt een enorme bruidsschat kreeg op haar bruiloft en dat ze alleen daarom ook zelf wel wil trouwen, haha...

Op school vertelde meneer Smit dat ze bij het Hindoeïsme wel aan uithuwelijken doen. Niet altijd, maar het hoort wel bij de cultuur en de godsdienst. Als dat gebeurt, gaan de ouders met hun kind en de toekomstige partner naar een astroloog om in de sterren te kijken of ze een goede match zijn!

Maar goed. Ik ben nog jong, en ik hoef echt nog niet te trouwen. Ik vind het prima zoals het nu gaat. Zolang mijn moeder maar snel ophoud met zeuren over wanneer hij langskomt zodat ze hem kan keuren.....

Bijlage 4 - Definitie kernlabels

Kernlabels	Definitie
Profielschets	Dit is het eerste gedeelte van het labelschema. In dit onderdeel vertelt de medewerker welke functie hij/zij bekleedt en hoe lang hij/zij werkzaam is binnen de sectie Godsdienst op het Christelijk College Groevenbeek in Ermelo.
Ervaringen begeleiding	Het gaat hier om de ervaringen van de Godsdienstdocenten op CCG Ermelo in het gebruiken van narratieve elementen in de godsdienstlessen in de onderbouw.
Gevolgen	Het gaat hier om de gevolgen van het gebruik van narratieve elementen in de godsdienstles op CCG Ermelo
Aanpak	Het gaat hier om de aanpak die Godsdienstdocenten op dit moment hanteren wanneer er sprake is van gebruik van narratieve elementen in de godsdienstles in de onderbouw. Daarnaast gaat het om de veranderingen die zij graag zouden willen zien binnen de huidige aanpak.

Bijlage 5 – Vragen experiment

Vragen die gesteld zijn aan de leerlingen:

1. Wat is de reden dat je in eens anders naar jongens/meisjes kijkt?
2. Schrijf drie zinnen over verliefdheid. Gebruik de volgende woorden: roze bril, vlinders, echte liefde, conflict.
3. Hoe denkt de Islam over seksualiteit?
4. In welke godsdienst kiezen de ouders de partner?
5. Wat doen Hindoes om zeker te weten dat je de juiste partner trouwt?

Bijlage 6 – labelen interviews

Teamleider Atheneum jaar 2 en 3

Kernlabels	Labels	Fragmentnr.	Fragment
Profielschets	Functie	T1.1	ik ben teamleider van atheneum 2/3 en ook tweetalig 2/3 en daarnaast ben ik dan ook betrokken bij de algehele schoolleiding binnen onze afdeling.
	Ervaring	T1.2	38 jaar zit ik in het onderwijs ik ben van huis uit docent aardrijkskunde met daarbij economie.
Ervaringen	Gebruik storytelling	T1.3	Dat gebruik ik dat wel in de les. Ik probeer in mijn economie les de actualiteit in de les te halen. Ik heb ze dat laten lezen, ik heb ze daar ook een NOS filmpje van laten zien. Dus in die zin probeer ik wel via die actualiteit van dingen die dus nu spelen een stukje van de economische theorie helder te krijgen.
	Ervaring storytelling	T1.4	Daar heb ik geen ervaring mee.
		T1.5	Ik vind het ook heel, ik heb ook niet echt een beeld bij dit thema storytelling.
Gevolgen	Leerproces leerlingen	T1.6	Ik vind dat lastig om te zien dat het dan opeens meer voor ze gaat leven maar ik hoop het wel. Dat het op die manier ook helderder wordt. En dat je daar een keuze over maakt.
		T1.7	Als je toch op een gegeven met dingen bezig bent waardoor leerlingen getriggerd raken of gemotiveerd raken dan is het denk ik een hele, dan kan dat een hele goeie methode zijn
		T1.8	dat denk ik wel want storytelling kan denk ik wel mensen ook bemoedigen of vanuit verhalen laten zien van hey wat is er nou gebeurd en hoe reageren wij daar dan op?
	Onderwijs	T1.9	Nou we willen wel heel graag dat de Bijbelverhalen op school vertelt worden. Ook bij de dagopeningen, dat het niet alleen maar een zinnetje is uit een Bijbelvers maar goed dat we toch die verhalen blijven vertellen. Omdat die verhalen voor veel kinderen onbekend zijn of misschien heel vaag een keer gehoord zijn.
	Toekomst	T1.10	Om bij je andere lessen dit principe ook toe te passen, dat is denk ik een andere, of nieuwere of andere vorm van didactiek. Waar we nog niet echt heel ruim bij stilgestaan hebben.
		T1.11	kijk we zijn nu toch wel heel sterk bezig ook binnen Groevenbeek om te kijken van hoe kunnen leerlingen wat meer individueel leren en hun eigen verantwoordelijkheid opnemen. Dus het is wel een beetje zoeken ook nu ook in 2 atheneum zometeen ook hoe gaan we dat gepersonaliseerde leren wat meer vorm geven? Welke ruimte krijgen ze? Dan zijn leerlingen toch heel sterk bezig met hun eigen opdrachten en eigen agenda en dan is de vraag

			natuurlijk van hoe pas je natuurlijk dat gemeenschappelijke, die start in een klas, hoe pas je dat dan toe en hoe ga je dat dan doen en hoe rol je dat dan verder uit, dat vind ik nog wel een grote vraag, dus het individuele en het gezamenlijk leren en daar mee bezig zijn. Ik denk dat je dan veel verder komt dan wanneer je een individueel leertraject volgt.
		T1.12	Kijk wij gebruiken die academie natuurlijk. Dus daar zou je dingen kunnen aanbieden. Je kunt natuurlijk ook als je mooie verhalen hebben die in het team kunnen delen van hey zo pak ik dat aan en en dan reageert een klas daar zo en zo op. Nou, dus in die zin vind ik het ook wel een teammeeting ook wel een mooi moment om onze ervaringen te delen van wat we in de klas doen he

Kernlabels	Labels	Fragmentnr.	Fragment
Profielschets	Functie	D1.1	Ik ben docent godsdienst/levensbeschouwing, sinds tweeënhal jaar. Ik geef havo 2 les, tv 2 dit jaar en havo 4
	Ervaring	D1.2	Nog niet zo heel erg groot, ik ben begonnen met lesgeven op de middelbare school in Curacao. Daar heb ik ook een lerarenopleiding gevolgd toen we daar drie jaar woonden. En daar heb ik ingevallen voor een godsdienstdocent die bezig was daarna heb ik eh twee maal over een jaar een ochtend lesgegeven op een school de Noordgouw in Heerde. Daar heb ik een brugklas en een havo 4 klas gedraaid, en halverwege dat jaar kon ik op groevenbeek terecht.
Ervaringen	Gebruik storytelling	D1.3	wij leven van het verhaal, denk ik als christenen. Ik geef als christen les maar ook in onderwijsland vertellen we verhalen. En ik houd er van om verhalen te vertellen en die te dramatiseren. Ik dramatiseer dus de Bijbelverhalen die ik vertel, ik maak er een soort één toneelstuk van. Ik kruip in de huid van David of Zacheüs of de vrouw van iemand die verder niet genoemd wordt in het verhaal maar waar ik me dan probeer in te leven hoe dat voor die persoon moet zijn geweest om dat mee te maken. En dan vertel ik het verhaal wat ik wil vertellen vanuit dat perspectief. Om het ook zeg maar de bekende verhalen een nieuwe een nieuwe kleur te geven.
		D1.4	Nee ik beperk het tot de verhalen vertellen zoals ik ze in de Bijbel vind in ieder geval daaraan gelinkt. in andere godsdiensten zit ik niet zo diep dat ik daar een verhaal over durf te vertellen want dan komt denk ik wel wat nauwer en moet je wel wat vanaf weten. En ook niet om zeg maar een bepaald thema of levensvraag te verduidelijken of gebruik ik eigenlijk ook geen storytelling dat ik kan me er iets bij voorstellen dat je dus een verhaal vertelt over alleen uit mijn eigen leven doe ik dat nog wel eens. Dat zou je ook denk ik storytelling kunnen noemen: verhalen uit mijn eigen leven over m'n pleegdochter wat ik v met haar heb meegemaakt die dag daarvoor ofzo als ik denk van dat linkt aan het levensthema wat ik in de les besproken word.
	Ervaring storytelling	D1.5	Ik denk dat verhalen verteld worden, iemand die jou een verhaal verteld dat we dat niet kwijt moeten raken die manier van elkaar bezig houden ofzo. Ik vraag me wel eens af als ik zo'n verhaal doe voor die kinderen wie heeft jou voor het laatst in je leven een verhaal verteld? Misschien zijn er wel gene aan wie nog nooit een verhaal is verteld. Want een boekje voorlezen is nog wat anders dan je kind een verhaal vertellen. En het is niet voor niks dat hele culturen gebaseerd zijn op het doorvertellen

			van verhalen ook los van het feit of er wel of niet geschreven wordt. of er schrift bestaat. En ik zou ieder kind gewoon het gunnen om iemand in zijn omgeving is die hem of haar een verhaal vertelt. Dat kan ik dan nog niet eens zo heel erg technisch onderbouwen, wat daar allemaal voor goeie effecten aanzitten, behalve de dingen die ik net al noemde uit de theorie
		D1.6	En mijn eigen ervaring. ik vertel mijn neefjes en nichtjes ook voor het slapen gaan een verhaal waar ze dan zelf 3 ingrediënten moeten noemen waar ik dan een verhaal van vertel
Aanpak	Theoretische onderbouwing	D1.7	ooit een keer gelezen ofzo, weet ik niet zo goed.
	Eigen inzicht	D1.8	nou dat is vrij natte vingerwerk
		D1.9	eigenlijk is het mijn eigen fantasie dus ik ga zelf zitten en bedenken of schrijven hoe ik dat wil aanpakken en anders neem ik een perspectief en dan ga ik vanuit dat perspectief vertellen, opschrijven, en dan uit mijn hoofd leren. Veel van die kennis die ik heb, eigenlijk al die kennis uit die verhalen die heb ik al, die weet ik al over die personen ja en ik neem het -in die zin niet-heel nauw met alle details. Dus om het maar interessant te maken voor hen, maar dat ze wel de hoofdlijn te pakken hebben.
		D1.10	volgens mij is het voor ieder kind heel gezond om verhalen verteld te krijgen dus zou je alleen daarom al als school daar mee bezig moeten zijn.
Gevolgen	Leerproces leerlingen	D1.11	Het effect op de leerlingen is wel zo groot dat ik het graag doe en ook het nut ervan in zie. Omdat ze zich inleven in een ander worden ze meegenomen in een bepaalde persoon, er zit een soort vrijheid in verhalen vertellen als je, je kunt ze zeggen wat ze moeten doen terwijl als ze een verhaal horen dan hebben ze de vrijheid om te kiezen of ze ook zo doen als de hoofdpersoon of niet. En die, in die ruimte zet een verhaal je. Meer dan zeg maar een instructie ofzo. Dus volgens mij zorgt het ook voor oplossend vermogen bij leerlingen, bij kinderen. En creativiteit wordt aangesproken, d'r gaan werelden voor ze open. Ik probeer de leefwereld ook wel terug te laten komen in het verhaal dat ik vertel dat ze zien waarin het historie is of anders is dan nu
		D1.12	alleen zijdelings, dus ik, het is niet dat ik denk van ik wil deze zakelijke informatie vertellen over hoe de stad Jeruzalem eruit zag ofzo en dan daar een verhaal over ga vertellen, nee.
		D1.13	dat merk ik doordat leerlingen ademloos zitten te luisteren en doordat ze later een figuur aan een bepaald verhaal kunnen linken in een toets ofzo. En die andere dingen die ik noemde weet ik omdat ik weet dat het zo

			werkt
		D1.14	nee zo bewust ga ik er niet mee om als ik denk van nou dit leent zich voor een verhaal dan ga ik een verhaal vertellen maar ik toets niet of dat dan ik check het niet of dat dan een bepaalt effect heeft
	Onderwijs	D1.15	dat weet ik niet. Hoe wezenlijk het is voor een school of voor onderwijs in het algemeen voor een christelijke school, dat kan ik niet zo goed inschatten.
	Toekomst	D1.16	in de bijscholing er wat mee kunnen doen of extern workshop volgen. Of iemand laten komen naar de sectie om er eens wat over te vertellen in een sectievergadering. al die onderwerpen kun je een week lang mee bezig zijn. Met de sectie over te hebben of het een plek moet krijgen in het curriculum. als het hier godsdienst geven dat sowieso iedereen hier wat mee doet. als het belangrijk is als we het allemaal belangrijk genoeg vinden waar wat ik me wel wat bij kan voorstellen als je leest vanuit de verhalen van de Bijbel om die verhalen dan ook tot leven te wekken in je lessen op deze manier
		D1.17	moet je denk ik kijken naar sec storytelling in het onderwijs, wat voor een meerwaarde heeft dat uberhaupt? storytelling in het vak godsdienst met de visie die wij hebben dat we zeggen de Bijbelverhalen moeten zeker aan bod komen, dat is dan nog een dubbele laag. als je dat met de sectie vindt dan zou dat in het vakwerkplan terecht moeten komen en zo bij de directie. als dat algemeen belang van storytelling voor de overdracht van kennis vaststaat, dan heeft bijscholing voor andere collega's net zoveel zin want als je bij aardrijkskunde of geschiedenis, andere vakken om kennis over te dragen een verhaal kunt gebruiken denk ik wel dat daar muziek in zit.

Sectievoorzitter Godsdienst onderbouw & bovenbouw (Havo/Atheneum)

Kernlabels	Labels	Fragmentnr.	Fragment
Profielschets	Functie	S1.1	Ben voorzitter van de godsdienstsectie. Wat inhoud dat eigenlijk geef ik leiding aan de sectie godsdienst. Dat betekent dan eigenlijk dat ik de sfeer in het team bewaak, vergadering voorzit, knopen door hak met betrekking tot de methodes waarmee dan gewerkt wordt. En het vakwerkplan natuurlijk, daar werken wij mee, en op dat gebied hak ik ook de knopen door. Daarnaast geef ik zelf Godsdienst aan klas 1 en 2 op Atheneum en Havo.
	Ervaring	S1.2	Ik werk nu ruim dertien jaar in het onderwijs en ik heb deze functie binnen het Christelijk College Groevenbeek nu zes jaar
Ervaringen	Gebruik storytelling	S1.3	Mijn ervaring is dat storytelling wel grote ja een belangrijke invloed kan hebben op de manier waar op leerlingen theorie opslaan. Ik vertel veel verhalen en ik merk dat leerlingen dit helpt makkelijker om dingen te onthouden. Het valt mij wel op dat lang niet iedereen dit doet in de les hier binnen de sectie dan terwijl dat denk ik wel verschil zou maken.
Aanpak	Theoretische onderbouwing	S1.4	Nou dat is er dus eigenlijk niet binnen onze sectie, ondanks dat er best wat collega's zijn die het toepassen hoor het gebeurd wel door sommigen maar het is niet gestoeld op een theoretische uitwerking.
		S1.5	Dat denk ik wel ja, zeker als het goed onderbouwt en goed weggezet wordt want ja nu doet iedereen eigenlijk maar wat bij hem of haar past zonder onderbouwing.
	Eigen inzicht	S1.6	Ik heb zelf gemerkt dat leerlingen zich goed kunnen inleven in de verhalen die ik vertel, zij kunnen zich soms ook identificeren met personages uit het verhaal en omdat zij zich inleven en het verhaal inbeelden slaan ze het ook makkelijker op. Ik merkte bijvoorbeeld dat leerlingen met het maken van toetsen beter scoorden op bepaalde vragen die voor waren gekomen in het verhaal wat ik verteld had dan dingen die in het boek stonden maar die ik niet verteld had in een verhaal. Ik denk dat ze wel beter scoren op toetsen omdat ze dingen beter onthouden op die manier.
	Onderwijs	S1.7	Nou ik moet eerlijk zeggen dat ik met hun weinig spreek over die nou best specifieke onderwerp. Maar ik heb wel eens gesproken over de manier waar op leerlingen theorie opslaan en ik weet dat nou dat Klaas wel bezig is met vernieuwing en trends op de manier waar op wij onderwijs aanbieden in combinatie met nou de cognitieve manier waar op leerlingen informatie verwerken, opslaan en onthouden ook dus.
	Toekomst	S1.8	Ik zie daar in wel ontwikkelmogelijkheden dus denk dat zo'n onderzoek als dit de resultaten die ben ik wel benieuwd naar. Ik zou de resultaten wel willen

			verwerken in het vakwerkplan bijvoorbeeld zodat mijn team hier structureel en vanuit de juiste onderbouwing mee aan de slag gaat
		S1.9	Er zal dan dus ja nou wel een goede theoretische uitwerking van moeten komen in dat vakwerkplan.

Kernlabels	Labels	Fragmentnr.	Fragment
Profielschets	Functie	A1.1	Nou ik ben dus [REDACTED] en ik ben afdelingshoofd van de onderbouw dus HAVO/Atheneum dat betekend dat ik vanuit het afdelingshoofd zijnde ook in het directieteam zit van het Christelijk College Groevenbeek.
	Ervaring	A1.2	Ik ben al zo'n twintig jaar werkzaam in het onderwijs. En deze functie doe ik nu bijna twaalf jaar op deze school.
Ervaringen	Gebruik storytelling	A1.3	storytelling, ja, ik weet wat het is hoor maar ja ik ben er niet heel bewust mee bezig ofzo iets hoor. Kijk vanuit het directieteam vinden wij het heel belangrijk dat er Bijbelverhalen worden verteld in de lessen. Dat is onderdeel van wie wij zijn en wat wij willen uitstralen als Christelijk College Groevenbeek. Dus nou ja dan kan je dus wel zeggen dat wij waarde hechten aan het vertellen van verhalen. Maar jij doelt waarschijnlijk op het effect van verhalen vertellen op nou hoe leerlingen leren en dingen onthouden. Daar proberen we wel in mee te gaan in met de tijd, maar het is lastig want er zijn zoveel trends en ontwikkelingen op dit gebied.
		A1.4	Zoals ik zei vinden we het belangrijk dat er Bijbelverhalen worden verteld omdat dit bij onze christelijke identiteit en dus ook onze visie en missie
	Ervaring storytelling	A1.5	Nou ik weet zelf nog van vroeger dat ik de docenten die mooie verhalen konden vertellen altijd het leukst vond. Ik weet nu nog steeds een aantal van die verhalen, net zoals Bijbelverhalen. De Kinderbijbel is ook heel beeldend en verhalend verteld waar door ik bij al die verhalen nog steeds die plaatjes voor mij zie.
Aanpak	Theoretische onderbouwing	A1.6	Nou er bestaan dus eigenlijk geen beleidsstukken ofzo op het gebied van storytelling.
	Eigen inzicht	A1.7	Nu in de les doet iedereen het meer op eigen inzicht hoor, dus als het bij je persoonlijkheid en manier van lesgeven past dan pas je het toe. De secties hebben daar ook gewoon de vrijheid in hoor, zolang het maar in overleg gebeurt en het een positief effect heeft. De cijfers laten dat natuurlijk ook zien op jaarbasis, die spreken voor zich natuurlijk.
Gevolgen	Leerproces leerlingen	A1.8	Als je dat dus bedenkt dan geloof ik wel dat het invloed heeft op de manier waar op ik dingen onthoud en blijven hangen.
	Onderwijs	A1.9	naja in godsdienstlessen vertel je natuurlijk sneller en gemakkelijker een verhaal dan bijvoorbeeld in een wiskunde les ofzo. Daar kan je moeilijk een verhaal gaan vertellen over de stelling van Pythagoras dan moet je een stuk creatiever zijn. Maar met creativiteit zou je in elke les natuurlijk storytelling wel kunnen toepassen

			alleen vraagt het van sommige docenten een stuk meer dan van anderen. Sommige vakken is het lastig, sommige docenten moeten echt uit hun comfortzone stappen daardoor. Dat is dus lastig. Maar als het echt verschil maakt dat storytelling dan kunnen we er als nog voor kiezen natuurlijk om het vakoverstijgend in te zetten.
		A1.10	Nou ik vind het super dat je dit onderzoekt omdat ik altijd geïnteresseerd ben in manieren waar op wij de leerlingen kunnen helpen in het verwerken, onthouden en toepassen van informatie dus theorie. Dus als jij dat aan kan tonen in deze scriptie dan kunnen we er bijvoorbeeld een pilot mee gaan draaien ofzo binnen de sectie godsdienst bijvoorbeeld
	Toekomst	A1.11	Ik zou dan naja ook eerst wel duidelijk en onderbouwd willen zien dat het echt effect heeft voor dat we dit gaan verwerken bijvoorbeeld in een vakwerkplan. Want zodra het daar in staat wordt het ook van iedereen verwacht daar mee te werken ongeacht of het bij jou als docent past of niet dus ja dan moet ik het wel kunnen verantwoorden, want er zijn dus zoals ik zei veel trends en ontwikkelingen dus we kunnen niet alles volgen dus waarom dit dan bijvoorbeeld wel.
		A1.12	En dat wil niet zeggen dat ik er perse negatief tegenover sta ofzo hoor dat niet. Maar ik zou dan wel graag theoretisch onderbouwt zien welke invloed het daadwerkelijk dan ook echt heeft en dat willen toetsen in de praktijk voor dat ik een hele afdeling hiermee aan de slag laat gaan.

Bijlage 7: Uitgewerkte interviews

7.1 Uitgewerkt interview teamleider

Nienke: Goedemorgen

F: Goedemorgen

Nienke: kan je mij vertellen eh, wat je profielbeschrijving is? Wie ben je, wat doe je hier op school?

F: ik ben En ik ben eh teamleider van atheneum 2/3 en eh ook tweetalig eh 2/3 waar ik me mee bezig houd en daarnaast ben ik dan ook betrokken bij de algehele schoolleiding binnen onze afdeling.

Nienke: hoeveel jaren zit je al in het onderwijs?

F: ehm 38 jaar zit ik in het onderwijs ik ben van huis uit docent aardrijkskunde met daarbij economie. En op dit moment geef ik nog aan één klas economie les; 5 VWO.

Nienke: oké. Kan je mij vertellen wat je ervaring is met storytelling in het onderwijs?

F: Daar heb ik geen ervaring mee.

Nienke: helemaal geen?

F: nee. Ik vind het ook heel, ik heb ook niet echt een beeld bij dit thema storytelling.

Nienke: oké. Als ik je vertel dat het vooral gaat om ehm het gebruiken van verhalen in de klas dus om bijvoorbeeld bepaalde eh feitelijke informatie over te brengen aan leerlingen door middel van een verhaal te gebruiken zodat leerlingen zich kunnen ehm ja inbeelden, en ehm zich kunnen verwonderen over iets, is dat dan iets wat je denkt: hey dat heb ik ooit wel eens gebruikt of dat gebruik ik nu wel nog wel eens in de les?

F: dat dan gebruik ik dat wel in de les. Ik probeer in mijn economie les de actualiteit ehm in de les te halen. Voorbeeld; ehm, we zijn nu met een hoofdstuk bezig wat gaat over sparen en lenen. He, het uitstellen van consumptiegedrag. Nou, ik ben dan begonnen met een verhaal eh, tenminste een actualiteit van deze week waarin studenten eh heel veel geld geleend hebben, grote studieschulden hebben. En nu blijkt dat zij ook heel moeilijk aan een hypotheek kunnen komen om een eigen huis te kopen. Nou die situatie die dus nu heel actueel is, daar ben ik mijn lessenserie mee begonnen. Ik heb ze dat laten lezen, ik heb ze daar ook een NOS filmpje eh van laten zien. Dus in die zin probeer ik wel via die actualiteit van dingen die dus nu spelen een stukje van de economische theorie eh ja helder te krijgen.

Nienke: ja en dat is een bewuste keuze.

F: ja.

Nienke: want wat is ehm, wat zie je? Wat gebeurt er met leerlingen op het moment dat je dat gebruikt?

F: ehm ik vind dat lastig om te zien dat het dan opeens meer voor ze gaat leven maar ik hoop het wel he. Dat het op die manier ook helderder wordt dat eh ja als leerlingen hun studieschuld moeten

aflossen dat ze daardoor ook minder bestedingsruimte hebben in hun gewone dagelijkse leven. En dat je daar een keuze over maakt.

Nienke: dus eigenlijk probeer je daarin ook al wel een tip en truc mee te geven voor als zij straks gaan studeren, na deze opleiding op de middelbare school?

F: ja, dat probeer ik ja, dus die link probeer ik wel te leggen.

Nienke: mooi. En als we kijken vanuit de schoolleiding, waar je betrokken bent. Ehm. Is er vanuit het christelijk college groevenbeek een duidelijke visie op het gebruik van storytelling in de les? Het gebruik van verhalen, van bijbelverhalen, van..?

F: nou we willen wel heel graag dat de Bijbelverhalen op school vertelt worden, he. Ook bij de dagopeningen, dat het niet alleen maar een eh zinnetje is uit een bijbelvers eh maar goed dat we toch die verhalen blijven vertellen. Omdat die verhalen voor veel kinderen onbekend zijn of eh misschien heel vaag een keer gehoord zijn. Dus dat is wel bij de dagopeningen, nou, eh ongeschreven beleid he. Leo Duijhuizen hamert daar regelmatig op. Ehm, ja om bij je andere lessen dit principe ook toe te passen, dat is denk ik een andere, of nieuwere of andere vorm van didactiek. Waar we nog niet echt heel eh ruim bij stilgestaan hebben.

Nienke: oke. Oke. Helder. Ehm. Zou daar, ehm zou dat een wens zijn van de schoolleiding, zou dat, zouden ze daar voor open staan om bijvoorbeeld daar meer informatie over te krijgen zodat ze daar een keuze in kunnen maken om het bijvoorbeeld vakoverstijgend in te kunnen zetten, voor de docenten?

F: ehm. Dat denk ik wel. Eh, ja. Als je toch op een gegeven eh eh eh met dingen bezig bent waardoor leerlingen eh ja getriggerd raken of gemotiveerd raken dan is het denk ik een hele, dan kan dat een hele goeie methode zijn eh ja waar ik ooit een keer toen ik een les bij jou bezocht eh eh eh over jouw eigen verhaal te toen ging dat over eh hoe ging dat ook alweer, naja goed toen begon je een eigen verhaal te vertellen over jezelf dat je zelf aan het kamperen was met een vriendin eh en dat gebruikte je als introductie nou dat vond ik wel een hele mooie vorm om zo een les te beginnen of lessenserie te beginnen.

Nienke: dus hij is blijven hangen, mijn verhaal!

F: ja ja, zeker.

Nienke: ah dat is dan wel weer een interessante, haha, dat is best een poos geleden.

F: ja, ja.

Nienke: ja. Maar eh wordt het voor nu nog echt gezien als een keuze waar de eh sectie zelf eh een keuze of creativiteit in kwijt kunnen? Dus als het past bij je sectie of als het past binnen je vak dan mag de sectie daar een keuze in maken en bijvoorbeeld dat terug laten komen in hun vakwerkplan, als ze dat belangrijk vinden?

F: dat denk ik. Dat het op die manier zit.

Nienke: oké.

F: kijk we zijn nu toch wel heel sterk bezig ook binnen Groevenbeek om te kijken van hoe kunnen leerlingen wat meer individueel leren? Ehm en hun eigen verantwoordelijkheid opnemen. Dus het is

wel een beetje zoeken ook nu ook in 2 atheneum zometeen ook hoe gaan we dat gepersonaliseerde leren wat meer vorm geven? Welke ruimte krijgen ze? Dan zijn leerlingen toch heel sterk bezig met hun eigen opdrachten en eigen agenda en dan is de vraag natuurlijk van hoe pas je natuurlijk dat gemeenschappelijke, die start in een klas, hoe pas je dat dan toe en hoe ga je dat dan doen en hoe rol je dat dan verder uit, dat vind ik nog wel een eh ja een grote vraag, he dus het individuele en het gezamenlijk leren en daar mee bezig zijn. Want ik vind het ook wel belangrijk dat er gezamenlijk geleerd wordt. En dat je elkaar kunt bemoedigen of dat je eee samen dingen kan bespreken en dat je een gezamenlijke uitkomst hebt dat je eh elkaar feedback kunt geven en dat je op die manier ook groeit. Ik denk dat je dan veel verder komt dan wanneer je eh een individueel leertraject volgt.

Nienke: denk je dat storytelling dat wel teweeg kan brengen? Dus dat meer samenwerkend leren eigenlijk?

F: dat denk ik wel want storytelling kan denk ik wel eh mensen ook bemoedigen of vanuit verhalen laten zien van hey wat is er nou gebeurd en hoe reageren wij daar dan op? Ja, dat denk ik wel.

Nienke: oké. Maar voordat eh we dat de leerlingen kunnen aanbieden is het natuurlijk wel belangrijk dat als we dat willen inzetten dat docenten daar ook meer informatie over krijgen.

F: Ja.

Nienke: zou dat dan bijvoorbeeld kunnen in een nascholingscursus?

F: bijvoorbeeld. Kijk wij gebruiken die academie gebruiken we natuurlijk. Dus eh daar zou je dingen kunnen aanbieden. Je kunt natuurlijk ook eh als je eh mooie verhalen hebben die in het team kunnen delen van hey zo pak ik dat aan en nn dan reageert een klas daar zo en zo op. Nou, eh dus in die zin vind ik het ook wel een teammeeting ook wel een mooi moment om onze ervaringen te delen van wat we in de klas doen he. Want zo iedereen doet wel hele omooie dingen maar goed die delen we nog niet heel veel. Dus dan zoekt iedereen toch wel een beetje zijn eigen weg en dan eh viert zijn eigen succesjes. \

Nienke: oke. Voor mij is het verder helder. Ik heb verder geen vragen meer. Is er nog iets wat je wil aanvullen of verduidelijken?

F: nee, niet op dit moment.

Nienke: oké, prima. Eh. Bedankt!

F: Graag gedaan.

7.2 Uitgewerkt interview docent Godsdienst

Nienke: Goed, kan je mij vertellen wie je bent, en wat je doet op het christelijk college Groevenbeek?

W: Ik ben En ik ben docent godsdienst/levensbeschouwing, sinds tweeënhalp jaar. En dat doe ik met heel veel liefde, ik geef havo 2 les, tv 2 dit jaar en havo 4. Ander jaren ook wel atheneum 2 en atheneum 4.

Nienke: oké, en wat is je.. eh.. werkervaring in dit werkveld? Echt als godsdienstdocent?

W: nog niet zo heel erg groot, ik ben begonnen met lesgeven op de middelbare school in Curacao. Daar heb ik ook een lerarenopleiding gevolgd toen we daar drie jaar woonden. En daar heb ik ingevallen voor een godsdienstdocent die bezig was daarna heb ik eh.. twee maal over een jaar een ochtend lesgegeven op een school de Noordgouw in Heerde. Daar heb ik een brugklas en een havo 4 klas gedraaid, tweemaal.. één jaar onbetaald om werkervaring op te doen en één jaar betaald. En halverwege dat jaar kon ik op groevenbeek terecht. Verder heb ik wel wat les gegeven als predikant, ik heb als predikant gewerkt in de gemeente waar ik ook geacht werd les te geven op een openbare basisschool, eigenlijk een paar basisschooltjes. En ehm, in levensbeschouwelijke stroming geef je dan les. Ehm, maar middelbare school is eigenlijk ehm, van de laatste jaren.

Nienke: oké, ehm, kan je me iets vertellen over je ervaring met storytelling in ehm, in je lessen?

W: ja, ehm wij leven van het verhaal, denk ik als christenen. Ik eh, ja geef als christen les maar ook in de e-e, in het eh, onderwijsland vertellen we verhalen. En ik houd er van om verhalen te vertellen en die te dramatiseren. Dus ik eh doe ook aan eh theatersport, improvisatietheater en daar zijn ook vormen bij waarin je een verhaal verteld en ehm die, dat verzin je dan ter plekke. Maar ik dramatiseer dus de bijbelverhalen die ik vertel, ik maak er een soort één rol eh, toneelstuk van. Ik eh kruip in de huid van eh, David of Zacheüs of de vrouw van iemand eh die verder niet genoemd wordt in het verhaal maar waar ik me dan probeer in te leven hoe dat voor die persoon moet zijn geweest om dat mee te maken. En dan eh vertel ik het verhaal wat ik wil vertellen vanuit dat perspectief. Om het ook zeg maar de bekende verhalen een nieuwe eh, een nieuwe kleur te geven. Een nieuwe, eh, dat mensen geïnteresseerd zijn ook al kennen ze de verhalen heel goed. En ehm, ja dat doe ik met heel veel eh plezier. Kost ook wel een boel energie moet ik zeggen. Dus als ik drie lessen achter mekaar zo'n verhaal vertel, dat 10 minuten duurt waar ik helemaal in zit, dan ben ik aardig afgedraaid na die drie lessen.

Nienke: haha

W: maar het effect op de leerlingen is wel zo groot dat ik het eh graag doe en eh ook het nut ervan in zie. Ehm ja omdat ze e zich e zich inleven in een ander ze worden meegenomen in een bepaalde persoon, ehm, er zit een soort vrijheid in verhalen vertellen als je, je kunt ze zeggen wat ze moeten doen terwijl als ze een verhaal horen dan hebben ze de vrijheid om te kiezen of ze ook zo doen als de hoofdpersoon of niet. En die, in die ruimte zet een verhaal je. Meer dan zeg maar eh instructie ofzo. Ehm, dus het het, ja, volgens mij zorgt het ook voor oplossend vermogen bij leerlingen, bij kinderen. En creativiteit wordt aangesproken, d'r gaan werelden voor ze open. Ik probeer de leefwereld ook wel terug te laten komen in het verhaal dat ik vertel dat ze zien waarin het, ja, historie is of anders is dan nu. Ik doe ook wel iets met grapjes ofzo, dat ik e iets van deze tijd in het verhaal stop ehm en ehm maar goed dat e anargonisme is dan ook wel weer heel eh, ja, heel leerzaam ofzo omdat ze direct bedenken van hey maar dakon dat kon toen toch niet en hoe zit dat dan ja maarja ze moeten wel verder in het verhaal dus dat vind ik wel leuk.

Nienke: En e, nog heel even terug naar eh ehm naar e, je vertelde dat ehm je deze verhalen gebruikt om de goed of de christelijke godsdienstige verhalen te vertellen, eigenlijk he? Dus je ehm, kruipt in de rol van een david of 'n zacheüs, dus een Bijbels persoon.

W: uhuh

Nienke: ik neem aan dat je niet alleen ehm, bijbelverhalen in de les gebruikt dat er meer eh kennis bij komt kijken over de wereldreligies ehm maar ook heel veel feitelijke religieuze informatie.

W: ja

Nienke: Gebruik je daar dan ook storytelling om die informatie over te brengen? Of ehm gaat het meer om de belevenissen zeg maar van de verhalen?

W: nee eigenlijk wat ik nee ik beperk het tot de verhalen vertellen zoals ik ze in de Bijbel vind in ieder geval de ehm daaraan gelinkt. Eh in andere godsdiensten zit ik niet zo diep dat ik daar een verhaal over durf te vertellen e want dan komt denk ik wel wat nauwer e moet je wel wat vanaf weten. En ook niet ommmm zeg maar een bepaald thema of levensvraag te verduidelijken of gebruik ik eigenlijk ook geen storytelling dat ik ja k k kan me er iets bij voorstellen dat je dus een verhaal vertelt over ehm alleen uit mijn eigen leven doe ik dat nog wel eens. Dat ik ehm als ik vanuit mijn eigen levenservaring put e uit de de jeugdinrichting waar ik heb gewerkt als ik denk van hey maar dat is een mooi verhaal voor om duidelijk te maken dat eenzaamheid ofzo dan vertel ik het verhaal van een meisje dat ik eh sprak.

Nienke: oké

W: eh, dat gebruik ik nog wel eens als e, en dat zou je ook denk ik storytelling kunnen noemen

Nienke: absoluut

W: ehm, of eh, verhalen uit mijn eigen leven over m'n pleegdochter wat ik v met haar heb meegemaakt die dag daarvoor ofzo als ik denk van dat linkt aan het levensthema wat ik in de les besproken word.

Nienke: ja

W: dan wel, ja

Nienke: oké.

W: ja

Nienke: maar er wordt geen feitelijke religieuze informatie overgegeven aan de leerlingen doormiddel van storytelling, zo zie je dat niet?

W: alleen zijdelings, dus ik, het is niet dat ik denk van ik wil deze zakelijke informatie vertellen over pfff.. hoe de stad Jeruzalem eruit zag ofzo en dan daar een verhaal over ga vertellen, nee.

Nienke: nee precies

W: of eh, ja nee, dat eh, of over de zuilen e de e de Islam ofzo. Dat ik eh, nee

Nienke: oké. Oké. Helder. Ja. Ehm, je noemde net eigenlijk al iets over wat je ziet wat er bij de leerlingen gebeurd he dat de impact heel groot is. Waarop zijn die bevindingen gebaseerd?

W: nou dat is vrij natte vingerwerk

Nienke: haha

W: dat merk ik doordat leerlingen ademloos zitten te luisteren en doordat ze later ehm een figuur aan een bepaald verhaal kunnen linken in een eh toets ofzo. En die andere dingen die ik noemde weet ik omdat ik weet dat het zo werkt, ja..

Nienke: en waar komt die kennis vandaan?

W: die ik heb?

Nienke: ja

W: ooit een keer gelezen ofzo, weet ik niet zo goed.

Nienke: oké, ehm als we nog even kijken naar eh wat eh de gevolgen zijn voor de leerlingen merk je dan ook dat op het moment dat je in een periode bijvoorbeeld veel storytelling gebruikt dat eh de cijfers van de leerlingen voor de toetsen, anders zijn dan op het moment dat je geen storytelling gebruikt? Heb je dat al een keer getoetst heb je dat een keer bekeken wat de effecten daar van zijn?

W: nee

Nienke: oke

W: nee zo bewust ga ik er niet mee om als ik denk van nou dit leent zich voor een verhaal dan ga ik een verhaal vertellen maar ik toets niet of dat dan ik check het niet of dat dan een bepaalt effect heeft

Nienke: dus we kunnen in die zin wel concluderen dat het een leuke werkvorm heeft, eh leuke werkvorm is, maar dat het dat 'n niet genoeg kennis in zit zeg maar om te kijken of het ook zijn doel dient? Naast dan alleen het zien van wat er gebeurt bij de leerlingen.

W: nee, nee

Nienke: oké

W: nee daar heb ik verder geen eh geen geen resultaat of geen geen effecten van gemeten

Nienke: oké. Nou daar ga ik straks nog wat verder op in, ehm. Je aanpak. Als je storytelling gebruikt in de les.. ik ben gewoon benieuwd ehm wat is je aanpak, waar pak je je hulpbronnen ehm, is het gewoon het het bijbelverhaal en ga je die zelf herschrijven, is dat vanuit je eigen gedachte dat dat op gang komt of gebruik je eh e verhalen van internet of imput van je collega's hoe, hoe werkt dat?

W: eigenlijk ehm is het mijn eigen fantasie dus ik ga zelf zitten en bedenken of schrijven hoe ik dat wil aanpakken en anders neem ik een perspectief en dan ga ik vanuit dat perspectief eh vertellen, opschrijven, en dan uit mijn hoofd leren. Veel van die kennis die ik heb, eigenlijk al die kennis uit die verhalen die heb ik al, die weet ik al over die personen ja en ik neem het nnn in die zin niet heeeel heel nauw met alle details dat ik ook e ja, dat ik niet bestaande broer kan opvoeren ofzo. Dus eh, om

het maar interessant te maken voor hen, maar dat ze wel de hoofdlijn te pakken hebben. En ehm naja e andere thema macht ofzo dat ik ga vertellen over koning david en dat ik gewoon een refrein in dat verhaal heb van "maar ik ben de koning dus ik bepaal hoe hier de dingen gaan". Om maar te zien te laten zien dat zo zo deed de koning dat in die tijd. Ehm. Dus de les die ik ermee wil leren die laat ik wel terug komen in de refreinen. Ja en verder heb ik niet heel veel hulpbronnen. Nee, nee.

Nienke: oké. Helder. Ehm, als we kijken naar het beleid in die zin ehm vanuit hogerop is het voor jou helder wat bijvoorbeeld de teamleider van jou verwacht in deze e lesvorm of is het helder voor jou wat wat überhaupt de schoolleiding vindt van deze manier van lesgeven? Heb je het idee dat je daar e überhaupt iets van weet of is dat e eigen creativiteit wat een docent mag invoeren in zijn les?

W: ja ik voel de ruimte daarvoor en ik krijg de vrijheid en ik heb niet het t, ik denk niet dat teamleiders weten dat ik op die manier storytelling inzet.

Nienke: oké. Zouden zij op de hoogte moeten zijn van dat wij dit doen? Of dat jij dit doet?

W: nou, f, ik zou het wel leuk vinden om het een keer met ze over te hebben maar dat ze dat persé moeten weten.. neuj.. nee dat k eh dat past in het eh vakwerkplan, beleidsplan wat je als sectie hebt denk ik, waar verhalen aan bod komen. Kijk het woord storytelling wordt daar niet genoemd, het zou er misschien een plekje in kunnen krijgen als we daar eh na deze bezinning eh toe besluiten, ja. Misschien is het ook wel wezenlijk aspect van ons vak. Als je als we zeggen dat verhalen de plek of e de ruimte moeten krijgen ja. Het is het overwegen waard.

Nienke: ja

W: waardoor ze het wel te weten komen.

Nienke: en zou je het belangrijk vinden dat bijvoorbeeld jouw teamleider zich ook meer verdiept in de achtergrondinformatie en dat daar meer een beleid op geschreven wordt? Dat ze het e meer schoolbreed gaan trekken, storytelling?

W: dat weet ik niet. Hoe wezenlijk het is voor een school of voor onderwijs in het algemeen voor een christelijke school, dat kan ik niet zo goed inschatten.

Nienke: oké, helder. En als we nog even terug gaan naar j, naar je aanpak van storytelling, dan zeg je eigenlijk zelf al van nou dat is niet een hele bewuste keuze ehm, en als, zou je daar wel naar toe willen, zou je eh, daarin willen groeien? Dat je beseft wat de ehm, gevolgen zijn van storytelling dat je een hele bewuste keuze kan maken op de manier waarop je storytelling in zet, heb je behoefte aan dat je juist wel feitelijke religieuze informatie overbrengt op de leerling doormiddel van storytelling?

W: ja, als je dat zo zegt is dat denk ik wel nuttig om daar wat meer achtergronden van te weten om te weten wat je doet en wat het effect daarvan is. Om er misschien beter in te worden ehm, om er misschien nog meer informatie op die manier over te kunnen brengen, als het dan een goeie vorm is. Ja dat denk ik wel, ik vind het denk ik wel wat ik al zei, heel intensief. Dus alleen al om mezelf te beschermen doe ik het al niet heel vaak. Maar ik ben wel e, benieuwd naar het effect erop als je het zo vraagt, ja.

Nienke: ja. En waar heb je dan behoefte aan? En van wie zou dat dan moeten komen?

~~W: nou, je zou eh~~ in de bijscholing er wat mee kunnen doen of eh extern eh workshop volgen. Of iemand laten komen naar de sectie om er eens wat over te vertellen in een sectievergadering. Kijk al die onderwerpen kun je eh een week lang mee bezig zijn eh studeren of eh ze... ja en ook eh sowieso

eh j met de sectie over te hebben of het een n plek moet krijgen in het curriculum sowieso als het hier godsdienst geven dat sowieso iedereen hier wat mee doet. Als als als het belangrijk is als we het allemaal belangrijk genoeg vinden waar wat ik me wel wat bij kan voorstellen als je leest vanuit de verhalen van de Bijbel om die verhalen dan ook tot leven te wekken in je lessen op deze manier, ja.

Nienke: en dan zal het vooral terug moeten komen in het vakwerkplan wat net genoemd werd?

W: nou dat zal in elk geval dan ook daarin moeten als als je het zo belangrijk vindt ehm kijk ik weet zelf nog niet of ik het zelf zo belangrijk vindt ik weet ook niet of de sectie dat vindt maar ik kan me voorstellen als je er wat in duikt en ehm dat je dan wel daar dat belang kan gaan zien.

Nienke: ja. Dus als ik het goed begrijp is de eerste stap wat meer kennis verwerven hé van wat is dat effect nou eigenlijk van storytelling

W: hmm hmm

Nienke: en op basis daarvan kunnen we als sectie een beslissing maken van vinden we het belangrijk, willen we hier mee door? En dan kunnen we vanuit de sectie de beslissing maken gaan we dit terug laten komen in het curriculum dan moet het ook terug komen in het vakwerkplan. Dus die drie stappen zijn er eigenlijk om te zetten, klopt dat?

W: ja. Ja en dan ehm moet je denk ik kijken naar sec storytelling in het onderwijs, wat voor een meerwaarde heeft dat überhaupt? Ehm en dan ook storytelling in het vak godsdienst ehm met de visie die wij hebben dat we zeggen de Bijbelverhalen moeten zeker aan bod komen, dat is dan nog een dubbele een volgende laag. En dan ja sg als je dat met de sectie vindt dan zou dat in het vakwerkplan terecht moeten komen denk ik, ja, en zo bij de directie. Ja, naja en en en als dat algemeen belang van storytelling voor de overdracht van kennis vaststaat, dan heeft bijscholing voor andere collega's net zoveel zin want als je bij aardrijkskunde of geschiedenis, nah geschiedenis ligt natuurlijk heel dichtbij maar, andere vakken om kennis over te dragen een verhaal kunt gebruiken denk ik wel dat daar muziek in zit.

Nienke: absoluut. Oké. Is er nog iets anders wat je nog kwijt wilt, wilt verduidelijken?

W: naja we, vakoverstijgend werken wordt aan alle kanten aanbevolen. Dit zou daar bij passen dan toch, als het bij andere vakken ook belangrijk is/kan zijn in de overdracht. Naja technisch gezien ik heb een heel slecht geheugen dus het kost me klauwen met tijd om een verhaal uit mijn hoofd te leren. Daar heb ik nog niet de goede tool voor gevonden, dus dat zou ook wat zijn. Hmm. Ik denk dat ehm verhalen verteld worden, iemand die jou een verhaal verteld ehm dat we dat niet kwijt moeten raken die manier van elkaar bezig houden ofzo. Ik vraag me wel eens af als ik zo'n verhaal doe voor die kinderen wie heeft jou voor het laatst in je leven een verhaal verteld? Misschien zijn er wel gene aan wie nog nooit een verhaal is verteld. He dus. Want een boekje voorlezen is nog wat anders dan je kind een verhaal vertellen. En het is niet voor niks dat hele culturen gebaseerd zijn op het doorvertellen van verhalen ook los van het feit of er wel of niet gesch geschreven wordt. O-o-of er schrift bestaat. En ik zou ieder kind gewoon het gunnen om iemand in zijn omgeving is die hem of haar een verhaal vertelt. Dat kan ik dan nog niet eens zo heel erg technisch onderbouwen, wat daar allemaal voor goeie effecten aanzitten, behalve de dingen die ik net al noemde uit de theorie

N: en misschien je eigen ervaring

W: en mijn eigen ervaring dus ehm ja ik heb vertel mijn neefjes en nichtjes ook voor het slapen gaan als ik op ze moet oppassen een verhaal waar ze dan zelf 3 ingrediënten moeten noemen waar ik

dan een verhaal van vertel en ehm volgens mij is het voor ieder kind heel gezond om verhalen verteld te krijgen dus zou je alleen daarom al als school daar mee bezig moeten zijn. Ja.

N: oké, mooie afsluiter. Super. Dankjewel.

7.3 Uitgewerkt interview Sectievoorzitter/docent Godsdienst:

Nienke: Oké, uhm, nou welkom haha. Zou je mij willen vertellen wie je bent en wat je functie is binnen het uhm Christelijk College Groevenbeek?

J: Natuurlijk, uhm, ik uhm, nou ben dus voorzitter van de godsdienstsectie. Wat dus uhm inhoud dat nou eigenlijk geef ik leiding aan de sectie godsdienst Zegmaar want dat betekend dan eigenlijk dat ik de sfeer in het team bewaak, vergadering voorzit, knopen door hak met betrekking tot de methodes waarmee dan gewerkt wordt enzo. En uhm ohja het vakwerkplan natuurlijk, daar werken wij mee, en op dat gebied hak ik ook de knopen door. Daarnaast geef ik uhm zelf Godsdienst aan klas uhm 1 en 2 op atheneum en havo.

Nienke: Oké, en je noemt een vakwerkplan, wat houdt dat precies in?

J: Nou in een vakwerkplan wordt beschreven welke doelen de godsdienstsectie heeft, welke leerlijn en methodes we uhm gebruiken. En nou dat schrijven we dan uhm ja uhm uit per jaar zegmaar.

Nienke: Uhm oke en hoe lang zit jij al in het vak en hoe lang heb jij deze functie al?

J: Nou ik werk nu ruim dertien jaar in het onderwijs en ik heb deze functie binnen het Christelijk College Groevenbeek nu zes, uhm nou wacht even uhm ja toch wel zes jaar haha, de tijd gaat snel he.

Nienke: En kan jij mij vertellen wat je ervaring met storytelling is?

J: Mijn ervaring is dat storytelling uhm wel grote ja een belangrijke invloed kan hebben op de manier waar op leerlingen theorie opslaan. In mijn tijd als uhm docent toen vertelde ik veel verhalen en ik merkte dat leerlingen dit hielp makkelijker om uhm dingen te onthouden. Het valt mij wel op dat lang niet iedereen dit doet in de les hier uhm binnen de sectie dan zegmaar terwijl dat denk ik wel verschil zou maken.

Nienke: Je zegt dat het wel verschil zou maken als het uhm gebruikt zou worden, wat zou dat verschil dan zijn volgens jou? Wat is het effect van storytelling in jou ogen?

J: Uhm nou eigenlijk wat ik dus al zei net, ik heb zelf gemerkt dat leerlingen zich goed kunnen inleven in de verhalen die ik vertel, zij uhm kunnen zich soms ook identificeren met personages uit het verhaal en uhm ja uhm omdat zij zich inleven en het verhaal inbeelden slaan ze het ook makkelijker op. Ik merkte bijvoorbeeld dat leerlingen uhm met het maken van uhm toetsen beter scoorden op bepaalde vragen die voor waren gekomen in het verhaal wat ik verteld had dan dingen die in het boek stonden maar die ik niet naja verteld had in een verhaal ofzo. Ik denk dat ze ja wel beter scoren op toetsen omdat ze dingen beter onthouden op die uhm ja manier en ja.

Nienke: Oke interessant, je noemde net ook dat het niet door iedereen gebruikt wordt. Is er vanuit het Christelijk College Groevenbeek een bepaalde visie of beleidstuk geschreven op het gebied van uhm storytelling?

J: Nou dat uhm is er dus eigenlijk niet binnen onze sectie, ondanks dat er best wat collega's zijn die

het toepassen hoor uhm dus ja dat, het gebeurd wel zegmaar door sommigen maar het is niet gestoeld op een theoretische uitwerking. Ik zie daar in wel ontwikkelmogelijkheden dus denk dat nou zo'n onderzoek als dit de resultaten die uhm ben ik wel benieuwd naar. Ik zou de resultaten wel willen verwerken in het vakwerkplan bijvoorbeeld zodat mijn team hier structureel en vanuit de juiste onderbouwing mee aan de slag gaat zegmaar ja. Uhm was dat een beetje een antwoord op je vraag?

Nienke: Zeker, interessant wat je zegt. Ik ben benieuwd of de schoolleiding, de directie zegmaar jou visie en mening ondersteund. Wat is hun visie op het gebied van storytelling?

J: Zo uhm ja nou ik moet eerlijk zeggen dat ik met hun weinig spreek over die uhm nou best specifieke onderwerp. Uhm maar ik heb wel eens gesproken over de manier waar op leerlingen theorie opslaan en ik weet dat uhm nou dat Klaas wel bezig is met vernieuwing en trends op de manier waar op wij onderwijs aanbieden in combinatie met uhm nou de cognitieve uhm manier waar op leerlingen informatie verwerken, opslaan en onthouden ook dus.

Nienke: Even voor de records haha, Klaas is dus afdelingshoofd en lid van het directieteam haha. Maar uhm als ik het goed begrijp denk jij wel dat hij er voor open zou staan om storytelling een wezenlijk onderdeel te laten zijn?

J: Dat denk ik wel ja, zeker als het goed onderbouwt en goed weggezet wordt uhm want ja nu doet iedereen eigenlijk maar wat bij hem of haar past zonder onderbouwing. Er zal dan dus ja uhm nou uhm wel een goede theoretische uitwerking van moeten komen in dat uhm vakwerkplan.

Nienke: Oké bedankt voor het interview, hier kan ik echt weer mee verder haha.

J: Ja? Nou fijn om te horen, fijne dag nog.

Nienke: Fijne dag, werkse.

7.4 uitgewerkt interview afdelingsdirecteur

Nienke: Goedemiddag, uhm welkom. Kan jij mij vertellen wie je bent en wat je doet op het Christelijk College Groevenbeek?

K: Nou uhm ik ben dus K en uhm ik ben afdelingshoofd van de onderbouw dus HAVO/Atheneum want dat dus betekend dat ik vanuit het afdelingshoofd zijnde zegmaar ook in het directieteam zit van het Christelijk College Groevenbeek.

Nienke: Oké, en uhm hoelang doe je dit al? Deze functie en überhaupt in het onderwijs zegmaar.

K: Zo uhm nou ik ben dacht ik, even denken, al zo'n twintig jaar werkzaam in het onderwijs. En deze functie doe ik nu bijna twaalf jaar op deze school.

Nienke: Oke en kan je iets vertellen over storytelling? Ben je hier bekend mee en weet jij of het wordt toegepast in de lessen die binnen jou afdeling worden gegeven?

K: Uhm storytelling, ja, ik weet wat het is hoor maar uhm ja ik ben er niet heel bewust mee bezig ofzo iets hoor. Kijk vanuit het directieteam vinden wij het heel belangrijk dat er Bijbelverhalen worden verteld in de lessen. Dat is onderdeel van wie wij zijn en wat wij willen uitstralen als Christelijk College Groevenbeek. Dus uhm nou ja dan kan je dus wel zeggen dat wij waarde hechten aan het vertellen van verhalen. Maar jij doelt waarschijnlijk op het effect van verhalen vertellen op uhm nou hoe leerlingen leren en dingen onthouden. Daar proberen we wel in mee te gaan in met de tijd, maar het is lastig want er zijn zoveel trends en ontwikkelingen op dit gebied.

Nienke: Oke en wat denk jij dat er gebeurd op het moment dat er gebruik wordt gemaakt van storytelling de les?

K: Nou ik weet zelf nog van vroeger dat ik de docenten die mooie verhalen konden vertellen altijd het leukst vond haha. Ik weet nu nog steeds een aantal van die verhalen, net zoals uhm Bijbelverhalen zegmaar. De Kinderbijbel is ook heel beeldend en verhalend verteld waar door ik bij al die verhalen nog steeds die plaatjes voor mij zie. Kijk uhm nou als je dat dus bedenkt dan geloof ik wel dat het invloed heeft op de manier want uhm waar op ik zegmaar nouja dingen uhm onthoud en blijven hangen. Nu in de les doet iedereen het meer op eigen inzicht hoor, dus als het bij je persoonlijkheid en manier van lesgeven past dan pas je het toe zegmaar snapje? De secties hebben daar ook gewoon de vrijheid in hoor, zolang het maar in overleg gebeurd en het een positief effect heeft. De cijfers laten dat natuurlijk ook zien op jaarbasis, die uhm naja uhm spreken voor zich natuurlijk.

Nienke: Je noemde net al iets over een stukje visie van het Christelijk College Groevenbeek, kan je daar wat meer over vertellen op het gebied van storytelling?

K: Nou uhm er bestaan dus eigenlijk uhm geen beleidsstukken ofzo op het gebied van storytelling. Zoals ik zei vinden we het belangrijk dat er Bijbelverhalen worden verteld omdat dit bij onze christelijke identiteit en dus ook onze visie en missie. Ik zou dan uhm naja ook eerst wel duidelijk en onderbouwd willen zien dat het echt effect heeft voor dat we dit gaan verwerken bijvoorbeeld in een

vakwerkplan. Want ja zodra het daar in staat wordt het ook van iedereen verwacht daar mee te werken ongeacht of het bij jou als docent past of niet dus ja dan moet ik het wel kunnen verantwoorden, want ja er zijn dus zoals ik zei veel trends en ontwikkelingen enzo dus we kunnen niet alles volgen dus waarom dit dan bijvoorbeeld wel.

Nienke: Oke uhm ja

K: En dat wil niet zeggen uhm nou dat ik er perse negatief tegenover sta ofzo hoor dat niet. Maar ik zou dan wel graag theoretisch onderbouwt zien welke invloed het daadwerkelijk nou ja dan ook echt heeft en dat willen toetsen in de praktijk voor dat ik een hele afdeling hiermee aan de slag laat gaan.

Nienke: Dat begrijp ik inderdaad, en stel dat dit onderzoek dat uitwijst is er dan ruimte binnen deze afdeling om mijn aanbevelingen daadwerkelijk door te voeren?

K: Uhm haha nou ik vind het super dat je dit onderzoekt omdat ik altijd geïnteresseerd ben in manieren waar op wij de leerlingen kunnen helpen in het verwerken, onthouden en toepassen van uhm informatie dus uhm theorie. Dus als jij dat aan kan tonen in dit uhm deze scriptie dan uhm kunnen we er bijvoorbeeld uhm uhm zeg uhm een pilot mee gaan draaien ofzo binnen de sectie godsdienst bijvoorbeeld.

Nienke: En zou dat dan ook vakoverstijgend ingezet kunnen worden uiteindelijk? Want je noemt nu specifiek de uhm sectie godsdienst.

K: Kijk uhm naja in godsdienstlessen vertel je natuurlijk sneller en gemakkelijker uhm een verhaal dan bijvoorbeeld in een uhm wiskunde les ofzo snapje? Daar kan je moeilijk uhm een verhaal gaan vertellen over de stelling van Pythagoras ofzo haha, dan uhm moet je zegmaar uhm een stuk creatiever zijn. Maar met creativiteit zou je in elke les natuurlijk storytelling wel kunnen toepassen alleen vraagt het van sommige docenten een stuk meer dan van anderen. Sommige vakken is het lastig, sommige docenten moeten echt uhm nou uit hun comfortzone stappen daardoor dus. Dat is dus uhm, naja lastig. Maar als het echt verschil maakt dat uhm storytelling uhm dan ja uhm kunnen we er als nog voor kiezen natuurlijk om het vakoverstijgend in te zetten.

Nienke: Eigenlijk wil je dus eerst zien dat het werkt voor dat het vakoverstijgend ingezet kan gaan worden?

K: Inderdaad ja. Dus ik ben benieuwd naar de resultaten van je onderzoek en de uitkomst van een eventuele pilot ja.

Nienke: Oké, nou leuk om te horen. Ik hoop dat het zo ver komt. Bedankt voor je tijd.

K: Geen probleem, veel succes met je onderzoek en we zien de resultaten graag tegemoet.

Nienke: Oké die krijg je van mij. Bedankt en tot ziens.

K: Tot ziens.

Bijlage 8: geschrapte interviews

8.1 Geschrapt interview teamleider

Nienke: Goedemorgen

F: ~~Goedemorgen~~

Nienke: kan je mij vertellen eh, wat je profielbeschrijving is? Wie ben je, wat doe je hier op school?

F: ~~ik ben~~ En ik ben eh teamleider van atheneum 2/3 en eh ook tweetalig eh 2/3 ~~waar ik me mee bezig houd~~ en daarnaast ben ik dan ook betrokken bij de algehele schoolleiding binnen onze afdeling.

Nienke: hoeveel jaren zit je al in het onderwijs?

F: ~~ehm~~ 38 jaar zit ik in het onderwijs ik ben van huis uit docent aardrijkskunde met daarbij economie. En op dit moment geef ik nog aan één klas economie les; 5 VWO.

Nienke: oké. Kan je mij vertellen wat je ervaring is met storytelling in het onderwijs?

F: Daar heb ik geen ervaring mee.

Nienke: helemaal geen?

F: nee. Ik vind het ook heel, ik heb ook niet echt een beeld bij dit thema storytelling.

Nienke: oké. Als ik je vertel dat het vooral gaat om ehm het gebruiken van verhalen in de klas dus om bijvoorbeeld bepaalde eh feitelijke informatie over te brengen aan leerlingen door middel van een verhaal te gebruiken zodat leerlingen zich kunnen ehm ja inbeelden, en ehm zich kunnen verwonderen over iets, is dat dan iets wat je denkt: hey dat heb ik ooit wel eens gebruikt of dat gebruik ik nu wel nog wel eens in de les?

F: dat dan gebruik ik dat wel in de les. Ik probeer in mijn economie les de actualiteit ehm in de les te halen. Voorbeeld; ehm, we zijn nu met een hoofdstuk bezig wat gaat over sparen en lenen. He, het uitstellen van consumptiegedrag. Nou, ik ben dan begonnen met een verhaal eh, tenminste een actualiteit van deze week waarin studenten eh heel veel geld geleend hebben, grote studieschulden hebben. En nu blijkt dat zij ook heel moeilijk aan een hypotheek kunnen komen om een eigen huis te kopen. Nou die situatie die dus nu heel actueel is, daar ben ik mijn lessenserie mee begonnen. Ik heb ze dat laten lezen, ik heb ze daar ook een NOS filmpje eh van laten zien. Dus in die zin probeer ik wel via die actualiteit van dingen die dus nu spelen een stukje van de economische theorie eh ja helder te krijgen.

Nienke: ja en en dat is een bewuste keuze.

F: ja.

Nienke: want wat is ehm, wat zie je? Wat gebeurt er met leerlingen op het moment dat je dat gebruikt?

F: ~~ehm~~ ik vind dat lastig om te zien dat het dan opeens meer voor ze gaat leven maar ik hoop het wel he. Dat het op die manier ook helderder wordt dat eh ja als leerlingen hun studieschuld moeten

~~aflossen dat ze daardoor ook minder bestedingsruimte hebben in hun gewone dagelijkse leven. En dat je daar een keuze over maakt.~~

Nienke: ~~dus eigenlijk probeer je daarin ook al wel een tip en truc mee te geven voor als zij straks gaan studeren, na deze opleiding op de middelbare school?~~

F: ~~ja, dat probeer ik ja, dus die link probeer ik wel te leggen.~~

Nienke: ~~mooi. En als we kijken vanuit de schoolleiding, waar je betrokken bent. Ehm. Is er vanuit het christelijk college groevenbeek een duidelijke visie op het gebruik van storytelling in de les? Het gebruik van verhalen, van bijbelverhalen, van...?~~

F: ~~nou we willen wel heel graag dat de Bijbelverhalen op school vertelt worden, he. Ook bij de dagopeningen, dat het niet alleen maar een eh zinnetje is uit een bijbelvers eh maar goed dat we toch die verhalen blijven vertellen. Omdat die verhalen voor veel kinderen onbekend zijn of eh misschien heel vaag een keer gehoord zijn. Dus dat is wel bij de dagopeningen, nou, eh ongeschreven beleid he. Leo Duijhuizen hamert daar regelmatig op. Ehm, ja om bij je andere lessen dit principe ook toe te passen, dat is denk ik een andere, of nieuwere of andere vorm van didactiek. Waar we nog niet echt heel eh ruim bij stilgestaan hebben.~~

Nienke: ~~oke. Oke. Helder. Ehm. Zou daar, ehm zou dat een wens zijn van de schoolleiding, zou dat, zouden ze daar voor open staan om bijvoorbeeld daar meer informatie over te krijgen zodat ze daar een keuze in kunnen maken om het bijvoorbeeld vakoverstijgend in te kunnen zetten, voor de docenten?~~

F: ~~ehm. Dat denk ik wel. Eh, ja. Als je toch op een gegeven eh-eh-eh met dingen bezig bent waardoor leerlingen eh ja getriggerd raken of gemotiveerd raken dan is het denk ik een hele, dan kan dat een hele goeie methode zijn eh ja waar ik ooit een keer toen ik een les bij jou bezocht eh-eh-eh over jouw eigen verhaal te toen ging dat over eh hoe ging dat ook alweer, naja goed toen begon je een eigen verhaal te vertellen over jezelf dat je zelf aan het kamperen was met een vriendin eh en dat gebruikte je als introductie nou dat vond ik wel een hele mooie vorm om zo een les te beginnen of lessenserie te beginnen.~~

Nienke: ~~dus hij is blijven hangen, mijn verhaal!~~

F: ~~ja-ja, zeker.~~

Nienke: ~~ah dat is dan wel weer een interessante, haha, dat is best een poos geleden.~~

F: ~~ja, ja.~~

Nienke: ~~ja. Maar eh wordt het voor nu nog echt gezien als een keuze waar de eh sectie zelf eh een keuze of creativiteit in kwijt kunnen? Dus als het past bij je sectie of als het past binnen je vak dan mag de sectie daar een keuze in maken en bijvoorbeeld dat terug laten komen in hun vakwerkplan, als ze dat belangrijk vinden?~~

F: ~~dat denk ik. Dat het op die manier zit.~~

Nienke: ~~oké.~~

F: ~~kijk we zijn nu toch wel heel sterk bezig ook binnen Groevenbeek om te kijken van hoe kunnen leerlingen wat meer individueel leren? Ehm en hun eigen verantwoordelijkheid opnemen. Dus het is~~

wel een beetje zoeken ook nu ook in 2 atheneum zometeen ook hoe gaan we dat gepersonaliseerde leren wat meer vorm geven? Welke ruimte krijgen ze? Dan zijn leerlingen toch heel sterk bezig met hun eigen opdrachten en eigen agenda en dan is de vraag natuurlijk van hoe pas je natuurlijk dat gemeenschappelijke, die start in een klas, hoe pas je dat dan toe en hoe ga je dat dan doen en hoe rol je dat dan verder uit, dat vind ik nog wel een eh ja een grote vraag, he dus het individuele en het gezamenlijk leren en daar mee bezig zijn. ~~Want ik vind het ook wel belangrijk dat er gezamenlijk geleerd wordt. En dat je elkaar kunt bemoedigen of dat je eee samen dingen kan bespreken en dat je een gezamenlijke uitkomst hebt dat je eh elkaar feedback kunt geven en dat je op die manier ook groeit.~~ Ik denk dat je dan veel verder komt dan wanneer je ehhh een individueel leertraject volgt.

Nienke: ~~denk je dat storytelling dat wel teweeg kan brengen? Dus dat meer samenwerkend leren eigenlijk?~~

F: dat denk ik wel want storytelling kan denk ik wel eh mensen ook bemoedigen of vanuit verhalen laten zien van hey wat is er nou gebeurd en hoe reageren wij daar dan op? ~~Ja, dat denk ik wel.~~

Nienke: oké. Maar voordat eh we dat de leerlingen kunnen aanbieden is het natuurlijk wel belangrijk dat als we dat willen inzetten dat docenten daar ook meer informatie over krijgen.

F: Ja.

Nienke: zou dat dan bijvoorbeeld kunnen in een nascholingscursus?

F: ~~bijvoorbeeld.~~ Kijk wij gebruiken die academie ~~gebruiken we~~ natuurlijk. Dus eh daar zou je dingen kunnen aanbieden. Je kunt natuurlijk ook eh als je eh mooie verhalen hebben die in het team kunnen delen van hey zo pak ik dat aan en en dan reageert een klas daar zo en zo op. Nou, eh dus in die zin vind ik het ook wel een teammeeting ook wel een mooi moment om onze ervaringen te delen van wat we in de klas doen he. ~~Want zo iedereen doet wel hele omooie dingen maar goed die delen we nog niet heel veel. Dus dan zoekt iedereen toch wel een beetje zijn eigen weg en dan eh viert zijn eigen succesjes.~~

Nienke: oke. Voor mij is het verder helder. Ik heb verder geen vragen meer. Is er nog iets wat je wil aanvullen of verduidelijken?

F: nee, niet op dit moment.

Nienke: oké, prima. Eh. Bedankt!

F: Graag gedaan.

8.2 Geschrappt interview docent Godsdienst:

Nienke: Goed, kan je mij vertellen wie je bent, en wat je doet op het christelijk college Groevenbeek?

W: Ik ben En ik ben docent godsdienst/levensbeschouwing, sinds tweeënhal jaar. En dat doe ik met heel veel liefde, ik geef havo 2 les, tv 2 dit jaar en havo 4. Andere jaren ook wel atheneum 2 en atheneum 4. 9

Nienke: oké, en wat is je.. eh.. werkervaring in dit werkveld? Echt als godsdienstdocent?

W: nog niet zo heel erg groot, ik ben begonnen met lesgeven op de middelbare school in Curacao. Daar heb ik ook een lerarenopleiding gevolgd toen we daar drie jaar woonden. En daar heb ik ingevallen voor een godsdienstdocent die bezig was daarna heb ik eh.. twee maal over een jaar een ochtend lesgegeven op een school de Noordgouw in Heerde. Daar heb ik een brugklas en een havo 4 klas gedraaid, tweemaal.. één jaar onbetaald om werkervaring op te doen en één jaar betaald. En halverwege dat jaar kon ik op groevenbeek terecht. Verder heb ik wel wat les gegeven als predikant, ik heb als predikant gewerkt in de gemeente waar ik ook geacht werd les te geven op een openbare basisschool, eigenlijk een paar basisschooltjes. En ehm, in levensbeschouwelijke stroming geef je dan les. Ehm, maar middelbare school is eigenlijk ehm, van de laatste jaren

Nienke: oké, ehm, kan je me iets vertellen over je ervaring met storytelling in ehm, in je lessen?

W: ja, ehm wij leven van het verhaal, denk ik als christenen. Ik eh, ja geef als christen les maar ook in de e-e, in het eh, onderwijsland vertellen we verhalen. En ik houd er van om verhalen te vertellen en die te dramatiseren. Dus ik eh doe ook aan eh theatersport, improvisatietheater en daar zijn ook vormen bij waarin je een verhaal verteld en ehm die, dat verzin je dan ter plekke. Maar ik dramatiseer dus de bijbelverhalen die ik vertel, ik maak er een soort één rol eh, toneelstuk van. Ik eh kruip in de huid van eh, David of Zacheüs of de vrouw van iemand eh die verder niet genoemd wordt in het verhaal maar waar ik me dan probeer in te leven hoe dat voor die persoon moet zijn geweest om dat mee te maken. En dan eh vertel ik het verhaal wat ik wil vertellen vanuit dat perspectief. Om het ook zeg maar de bekende verhalen een nieuwe eh, een nieuwe kleur te geven. Een nieuwe, eh, dat mensen geïnteresseerd zijn ook al kennen ze de verhalen heel goed. En ehm, ja dat doe ik met heel veel eh plezier. Kost ook wel een boel energie moet ik zeggen. Dus als ik drie lessen achter mekaar zo'n verhaal vertel, dat 10 minuten duurt waar ik helemaal in zit, dan ben ik aardig afgedraaid na die drie lessen

Nienke: haha

W: maar het effect op de leerlingen is wel zo groot dat ik het eh graag doe en eh ook het nut ervan in zie. Ehm ja omdat ze zich inleven in een ander worden ze meegenomen in een bepaalde persoon, ehm, er zit een soort vrijheid in verhalen vertellen als je, je kunt ze zeggen wat ze moeten doen terwijl als ze een verhaal horen dan hebben ze de vrijheid om te kiezen of ze ook zo doen als de hoofdpersoon of niet. En die, in die ruimte zet een verhaal je. Meer dan zeg maar eh instructie ofzo. Ehm, dus het eh, ja, volgens mij zorgt het ook voor oplossend vermogen bij leerlingen, bij kinderen. En creativiteit wordt aangesproken, d'r gaan werelden voor ze open. Ik probeer de leefwereld ook wel terug te laten komen in het verhaal dat ik vertel dat ze zien waarin het, ja, historie is of anders is dan nu. Ik doe ook wel iets met grapjes ofzo, dat ik e iets van deze tijd in het verhaal stop ehm en ehm maar goed dat e anargonisme is dan ook wel weer heel eh, ja, heel leerzaam ofzo omdat ze direct bedenken van hey maar dakon dat kon toen toch niet en hoe zit dat dan ja maarja ze moeten wel verder in het verhaal dus dat vind ik wel leuk

Nienke: En e, nog heel even terug naar eh ehm naar e, je vertelde dat ehm je deze verhalen gebruikt om de goed of de christelijke godsdienstige verhalen te vertellen, eigenlijk he? Dus je ehm, kruipt in de rol van een david of 'n zacheüs, dus een Bijbels persoon.

W: uhuh

Nienke: ik neem aan dat je niet alleen ehm, bijbelverhalen in de les gebruikt dat er meer eh kennis bij komt kijken over de wereldreligies ehm maar ook heel veel feitelijke religieuze informatie.

W: ja

Nienke: Gebruik je daar dan ook storytelling om die informatie over te brengen? Of ehm gaat het meer om de belevenissen zeg maar van de verhalen?

W: ~~nee eigenlijk wat ik~~ nee ik beperk het tot de verhalen vertellen zoals ik ze in de Bijbel vind in ieder geval ~~de ehm~~ daaraan gelinkt. Eh in andere godsdiensten zit ik niet zo diep dat ik daar een verhaal over durf te vertellen want dan komt denk ik wel wat nauwer en moet je wel wat vanaf weten. En ook niet om zeg maar een bepaald thema of levensvraag te verduidelijken ~~of gebruik ik eigenlijk ook~~ geen storytelling dat ik ~~ja k-k~~ kan me er iets bij voorstellen dat je dus een verhaal vertelt over ~~ehm~~ alleen uit mijn eigen leven doe ik dat nog wel eens. ~~Dat ik ehm als ik vanui uit mijn eigen levenservaring put e uit de de jeugdinrichting waar ik heb gewerkt als ik denk van hey maar dat is een mooi verhaal voor om duidelijk te maken dat eenzaamheid ofzo dan vertel ik het verhaal van een meisje dat ik eh sprak~~

Nienke: oké

W: eh, dat gebruik ik nog wel eens als e, en dat zou je ook denk ik storytelling kunnen noemen

Nienke: absoluut

W: ~~ehm~~, of eh, verhalen uit mijn eigen leven over m'n pleegdochter wat ik ~~v~~ met haar heb meegemaakt die dag daarvoor ofzo als ik denk van dat linkt aan het levensthema wat ik in de les besproken word.

Nienke: ja

W: dan wel, ja

Nienke: oké.

W: ja

Nienke: maar er wordt geen feitelijke religieuze informatie overgegeven aan de leerlingen doormiddel van storytelling, zo zie je dat niet?

W: alleen zijdelings, dus ik, het is niet dat ik denk van ik wil deze zakelijke informatie vertellen over pfff.: hoe de stad Jeruzalem eruit zag ofzo en dan daar een verhaal over ga vertellen, nee

Nienke: nee precies

W: of eh, ja nee, dat eh, of over de zuilen e de e de Islam ofzo. Dat ik eh, nee

Nienke: oké. Oké. Helder. Ja. Ehm, je noemde net eigenlijk al iets over wat je ziet wat er bij de leerlingen gebeurd he dat de impact heel groot is. Waarop zijn die bevindingen gebaseerd?

W: nou dat is vrij natte vingerwerk

Nienke: haha

W: dat merk ik doordat leerlingen ademloos zitten te luisteren en doordat ze later ehm een figuur aan een bepaald verhaal kunnen linken in een eh toets ofzo. En die andere dingen die ik noemde weet ik omdat ik weet dat het zo werkt, ja.

Nienke: en waar komt die kennis vandaan?

W: die ik heb?

Nienke: ja

W: ooit een keer gelezen ofzo, weet ik niet zo goed

Nienke: oké, ehm als we nog even kijken naar eh wat eh de gevolgen zijn voor de leerlingen merk je dan ook dat op het moment dat je in een periode bijvoorbeeld veel storytelling gebruikt dat eh de cijfers van de leerlingen voor de toetsen, anders zijn dan op het moment dat je geen storytelling gebruikt? Heb je dat al een keer getoetst heb je dat een keer bekeken wat de effecten daar van zijn?

W: nee

Nienke: oke

W: nee zo bewust ga ik er niet mee om als ik denk van nou dit leent zich voor een verhaal dan ga ik een verhaal vertellen maar ik toets niet of dat dan ik check het niet of dat dan een bepaalt effect heeft

Nienke: dus we kunnen in die zin wel concluderen dat het een leuke werkvorm heeft, eh leuke werkvorm is, maar dat het dat 'n niet genoeg kennis in zit zeg maar om te kijken of het ook zijn doel dient? Naast dan alleen het zien van wat er gebeurt bij de leerlingen.

W: nee, nee

Nienke: oké

W: nee daar heb ik verder geen eh geen-geen resultaat of geen geen effecten van gemeten

Nienke: oké. Nou daar ga ik straks nog wat verder op in, ehm. Je aanpak. Als je storytelling gebruikt in de les.. ik ben gewoon benieuwd ehm wat is je aanpak, waar pak je je hulpbronnen ehm, is het gewoon het het bijbelverhaal en ga je die zelf herschrijven, is dat vanuit je eigen gedachte dat dat op gang komt of gebruik je eh e verhalen van internet of input van je collega's hoe, hoe werkt dat?

W: eigenlijk ehm is het mijn eigen fantasie dus ik ga zelf zitten en bedenken of schrijven hoe ik dat wil aanpakken en anders neem ik een perspectief en dan ga ik vanuit dat perspectief eh vertellen, opschrijven, en dan uit mijn hoofd leren. Veel van die kennis die ik heb, eigenlijk al die kennis uit die verhalen die heb ik al, die weet ik al over die personen ja en ik neem het nnn in die zin niet-heeeel heel nauw met alle details dat ik ook e ja, dat ik niet bestaande broer kan opvoeren ofzo. Dus eh, om

het maar interessant te maken voor hen, maar dat ze wel de hoofdlijn te pakken hebben. En ehm naja e andere thema macht ofzo dat ik ga vertellen over koning david en dat ik gewoon een refrein in dat verhaal heb van "maar ik ben de koning dus ik bepaal hoe hier de dingen gaan". Om maar te zien te laten zien dat zo zo deed de koning dat in die tijd. Ehm. Dus de les die ik ermee wil leren die laat ik wel terug komen in de refreinen. Ja en verder heb ik niet heel veel hulpbronnen. Nee, nee

Nienke: oké. Helder. Ehm, als we kijken naar het beleid in die zin ehm vanuit hogerop is het voor jou helder wat bijvoorbeeld de teamleider van jou verwacht in deze e lesvorm of is het helder voor jou wat wat uberhaupt de schoolleiding vindt van deze manier van lesgeven? Heb je het idee dat je daar e uberhaupt iets van weet of is dat e eigen creativiteit wat een docent mag invoeren in zijn les?

W: ja ik voel de ruimte daarvoor en ik krijg de vrijheid en ik heb niet het t, ik denk niet dat teamleiders weten dat ik op die manier storytelling inzet.

Nienke: oké. Zouden zij op de hoogte moeten zijn van dat wij dit doen? Of dat jij dit doet?

W: nou, f, ik zou het wel leuk vinden om het een keer met ze over te hebben maar dat ze dat persé moeten weten... neuj... nee dat k eh dat past in het eh vakwerkplan, beleidsplan wat je als sectie hebt denk ik, waar verhalen aan bod komen. Kijk het woord storytelling wordt daar niet genoemd, het zou er misschien een plekje in kunnen krijgen als we daar eh na deze bezinning eh toe besluiten, ja. Misschien is het ook wel wezenlijk aspect van ons vak. Als je als we zeggen dat verhalen de plek of e de ruimte moeten krijgen ja. Het is het overwegen waard.

Nienke: ja

W: waardoor ze het wel te weten komen.

Nienke: en zou je het belangrijk vinden dat bijvoorbeeld jouw teamleider zich ook meer verdiept in de achtergrondinformatie en dat daar meer een beleid op geschreven wordt? Dat ze het e meer schoolbreed gaan trekken, storytelling?

W: dat weet ik niet. Hoe wezenlijk het is voor een school of voor onderwijs in het algemeen voor een christelijke school, dat kan ik niet zo goed inschatten

Nienke: oké, helder. En als we nog even terug gaan naar j, naar je aanpak van storytelling, dan zeg je eigenlijk zelf al van nou dat is niet een hele bewuste keuze ehm, en als, zou je daar wel naar toe willen, zou je eh, daarin willen groeien? Dat je beseft wat de ehm, gevolgen zijn van storytelling dat je een hele bewuste keuze kan maken op de manier waarop je storytelling in zet, heb je behoefte aan dat je juist wel feitelijke religieuze informatie overbrengt op de leerling doormiddel van storytelling?

W: ja, als je dat zo zegt is dat denk ik wel nuttig om daar wat meer achtergronden van te weten om te weten wat je doet en wat het effect daarvan is. Om er misschien beter in te worden ehm, om er misschien nog meer informatie op die manier over te kunnen brengen, als het dan een goeie vorm is. Ja dat denk ik wel, ik vind het denk ik wel wat ik al zei, heel intensief. Dus alleen al om mezelf te beschermen doe ik het al niet heel vaak. Maar ik ben wel e, benieuwd naar het effect erop als je het zo vraagt, ja.

Nienke: ja. En waar heb je dan behoefte aan? En van wie zou dat dan moeten komen?

W: nou, je zou eh in de bijscholing er wat mee kunnen doen of eh extern eh workshop volgen. Of iemand laten komen naar de sectie om er eens wat over te vertellen in een sectievergadering. Kijk al die onderwerpen kun je eh een week lang mee bezig zijn eh studeren of eh ze... ja en ook eh sowieso

~~eh- j met de sectie over te hebben of het een n plek moet krijgen in het curriculum sowieso als het hier godsdienst geven dat sowieso iedereen hier wat mee doet. Als als als het belangrijk is als we het allemaal belangrijk genoeg vinden waar wat ik me wel wat bij kan voorstellen als je leest vanuit de verhalen van de Bijbel om die verhalen dan ook tot leven te wekken in je lessen op deze manier, ja.~~

~~Nienke: en dan zal het vooral terug moeten komen in het vakwerkplan wat net genoemd werd?~~

~~W: nou dat zal in elk geval dan ook daarin moeten als als je het zo belangrijk vindt ehm kijk ik weet zelf nog niet of ik het zelf zo belangrijk vindt ik weet ook niet of de sectie dat vindt maar ik kan me voorstellen als je er wat in duikt en ehm dat je dan wel daar dat belang kan gaan zien.~~

~~Nienke: ja. Dus als ik het goed begrip is de eerste stap wat meer kennis verwerven hé van wat is dat effect nou eigenlijk van storytelling~~

~~W: hmm hmm~~

~~Nienke: en op basis daarvan kunnen we als sectie een beslissing maken van vinden we het belangrijk, willen we hier mee door? En dan kunnen we vanuit de sectie de beslissing maken gaan we dit terug laten komen in het curriculum dan moet het ook terug komen in het vakwerkplan. Dus die drie stappen zijn er eigenlijk om te zetten, klopt dat?~~

~~W: ja. Ja en dan ehm moet je denk ik kijken naar sec storytelling in het onderwijs, wat voor een meerwaarde heeft dat überhaupt? Ehm en dan ook storytelling in het vak godsdienst ehm met de visie die wij hebben dat we zeggen de Bijbelverhalen moeten zeker aan bod komen, dat is dan nog een dubbele een volgende laag. En dan ja sg als je dat met de sectie vindt dan zou dat in het vakwerkplan terecht moeten komen denk ik, ja, en zo bij de directie. Ja, naja en en en als dat algemeen belang van storytelling voor de overdracht van kennis vaststaat, dan heeft bijscholing voor andere collega's net zoveel zin want als je bij aardrijkskunde of geschiedenis, nah geschiedenis ligt natuurlijk heel dichtbij maar, andere vakken om kennis over te dragen een verhaal kunt gebruiken denk ik wel dat daar muziek in zit~~

~~Nienke: absoluut. Oké. Is er nog iets anders wat je nog kwijt wilt, wilt verduidelijken?~~

~~W: naja we, vakoverstijgend werken wordt aan alle kanten aanbevolen. Dit zou daar bij passen dan toch, als het bij andere vakken ook belangrijk is/kan zijn in de overdracht. Naja technisch gezien ik heb een heel slecht geheugen dus het kost me klauwen met tijd om een verhaal uit mijn hoofd te leren. Daar heb ik nog niet de goede tool voor gevonden, dus dat zou ook wat zijn. Hmm. Ik denk dat ehm verhalen verteld worden, iemand die jou een verhaal verteld ehm dat we dat niet kwijt moeten raken die manier van elkaar bezig houden ofzo. Ik vraag me wel eens af als ik zo'n verhaal doe voor die kinderen wie heeft jou voor het laatst in je leven een verhaal verteld? Misschien zijn er wel gene aan wie nog nooit een verhaal is verteld. He dus. Want een boekje voorlezen is nog wat anders dan je kind een verhaal vertellen. En het is niet voor niks dat hele culturen gebaseerd zijn op het doorvertellen van verhalen ook los van het feit of er wel of niet gesch geschreven wordt. O-o of er schrift bestaat. En ik zou ieder kind gewoon het gunnen om iemand in zijn omgeving is die hem of haar een verhaal vertelt. Dat kan ik dan nog niet eens zo heel erg technisch onderbouwen, wat daar allemaal voor goeie effecten aanzitten, behalve de dingen die ik net al noemde uit de theorie~~

~~N: en misschien je eigen ervaring~~

~~W: en mijn eigen ervaring dus ehm ja ik heb vertel mijn neefjes en nichtjes ook voor het slapen gaan als ik op ze moet oppassen een verhaal waar ze dan zelf 3 ingrediënten moeten noemen waar ik~~

dan een verhaal van vertel en ~~ehm~~ volgens mij is het voor ieder kind heel gezond om verhalen verteld te krijgen dus zou je alleen daarom al als school daar mee bezig moeten zijn. ~~Ja.~~

~~N: oké, mooie afsluiter. Super. Dankjewel.~~

8.3 Geschrapt interview sectievoorzitter/docent Godsdienst

Nienke: Oké, uhm, nou welkom haha. Zou je mij willen vertellen wie je bent en wat je functie is binnen het uhm Christelijk College Groevenbeek?

J: Natuurlijk, uhm, ik uhm, nou ben dus voorzitter van de godsdienstsectie. Wat dus uhm inhoud dat nou eigenlijk geef ik leiding aan de sectie godsdienst ~~Zegmaar~~ want dat betekend dan eigenlijk dat ik de sfeer in het team bewaak, vergadering voorzit, knopen door hak met betrekking tot de methodes waarmee dan gewerkt wordt enzo. En uhm ohja het vakwerkplan natuurlijk, daar werken wij mee, en op dat gebied hak ik ook de knopen door. Daarnaast geef ik uhm zelf Godsdienst aan klas uhm 1 en 2 op atheneum en havo.

Nienke: Oké, en je noemt een vakwerkplan, wat houdt dat precies in?

J: ~~Nou in een vakwerkplan wordt beschreven welke doelen de godsdienstsectie heeft, welke leerlijn en methodes we uhm gebruiken. En nou dat schrijven we dan uhm ja uhm uit per jaar zegmaar.~~

Nienke: Uhm oke en hoe lang zit jij al in het vak en hoe lang heb jij deze functie al?

J: Nou ik werk nu ruim dertien jaar in het onderwijs en ik heb deze functie binnen het Christelijk College Groevenbeek nu zes, uhm nou wacht even uhm ja toch wel zes jaar haha, de tijd gaat snel he.

Nienke: En kan jij mij vertellen wat je ervaring met storytelling is?

J: Mijn ervaring is dat storytelling uhm wel grote ja een belangrijke invloed kan hebben op de manier waar op leerlingen theorie opslaan. In vertel uhm veel verhalen en ik merk dat leerlingen dit helpt makkelijker om uhm dingen te onthouden. Het valt mij wel op dat lang niet iedereen dit doet in de les hier uhm binnen de sectie dan ~~zegmaar~~ terwijl dat denk ik wel verschil zou maken.

Nienke: Je zegt dat het wel verschil zou maken als het uhm gebruikt zou worden, wat zou dat verschil dan zijn volgens jou? Wat is het effect van storytelling in jou ogen?

J: Uhm nou eigenlijk wat ik dus al zei net, ik heb zelf gemerkt dat leerlingen zich goed kunnen inleven in de verhalen die ik vertel, zij uhm kunnen zich soms ook identificeren met personages uit het verhaal en uhm ja uhm omdat zij zich inleven en het verhaal inbeelden slaan ze het ook makkelijker op. Ik merkte bijvoorbeeld dat leerlingen uhm met het maken van uhm toetsen beter scoorden op bepaalde vragen die voor waren gekomen in het verhaal wat ik verteld had dan dingen die in het boek stonden maar die ik niet ~~naja~~ verteld had in een verhaal ~~ofzo~~. Ik denk dat ze ja wel beter scoren op toetsen omdat ze dingen beter onthouden op die uhm ja manier en ja.

Nienke: Oke interessant, je noemde net ook dat het niet door iedereen gebruikt wordt. Is er vanuit het Christelijk College Groevenbeek een bepaalde visie of beleidstuk geschreven op het gebied van uhm storytelling?

J: Nou dat uhm is er dus eigenlijk niet binnen onze sectie, ondanks dat er best wat collega's zijn die

het toepassen hoor ~~uhm dus ja dat~~, het gebeurd wel ~~zegmaar~~ door sommigen maar het is niet gestoeld op een theoretische uitwerking. Ik zie daar in wel ontwikkelmogelijkheden dus denk dat ~~nou~~ zo'n onderzoek als dit de resultaten die ~~uhm~~ ben ik wel benieuwd naar. Ik zou de resultaten wel willen verwerken in het vakwerkplan bijvoorbeeld zodat mijn team hier structureel en vanuit de juiste onderbouwing mee aan de slag gaat ~~zegmaar ja. Uhm was dat een beetje een antwoord op je vraag?~~

Nienke: Zeker, interessant wat je zegt. Ik ben benieuwd of de schoolleiding, de directie ~~zegmaar~~ jou visie en mening ondersteund. Wat is hun visie op het gebied van storytelling?

J: Zo ~~uhm ja~~ nou ik moet eerlijk zeggen dat ik met hun weinig spreek over die ~~uhm~~ nou best specifieke onderwerp. ~~Uhm~~ maar ik heb wel eens gesproken over de manier waar op leerlingen theorie opslaan en ik weet dat ~~uhm~~ nou dat Klaas wel bezig is met vernieuwing en trends op de manier waar op wij onderwijs aanbieden in combinatie met ~~uhm~~ nou de cognitieve ~~uhm~~ manier waar op leerlingen informatie verwerken, opslaan en onthouden ook dus.

Nienke: Even voor de records haha, Klaas is dus afdelingshoofd en lid van het directieteam haha. Maar ~~uhm~~ als ik het goed begrijp denk jij wel dat hij er voor open zou staan om storytelling een wezenlijk onderdeel te laten zijn?

J: Dat denk ik wel ja, zeker als het goed onderbouwt en goed weggezet wordt ~~uhm~~ want ja nu doet iedereen eigenlijk maar wat bij hem of haar past zonder onderbouwing. Er zal dan dus ja ~~uhm~~ nou ~~uhm~~ wel een goede theoretische uitwerking van moeten komen in dat ~~uhm~~ vakwerkplan.

Nienke: Oké bedankt voor het interview, hier kan ik echt weer mee verder haha.

J: Ja? Nou fijn om te horen, fijne dag nog.

Nienke: Fijne dag, werkse.

8.4 Geschrapte interview afdelingsdirecteur

Nienke: Goedemiddag, uhm welkom. Kan jij mij vertellen wie je bent en wat je doet op het Christelijk College Groevenbeek?

K: Nou uhm ik ben dus Klaas van de Groep en uhm ik ben afdelingshoofd van de onderbouw dus HAVO/Atheneum want dat dus betekent dat ik vanuit het afdelingshoofd zijnde zegmaar ook in het directieteam zit van het Christelijk College Groevenbeek.

Nienke: Oké, en uhm hoelang doe je dit al? Deze functie en überhaupt in het onderwijs zegmaar.

K: Zo uhm nou ik ben dacht ik, even denken, al zo'n twintig jaar werkzaam in het onderwijs. En deze functie doe ik nu bijna twaalf jaar op deze school.

Nienke: Oke en kan je iets vertellen over storytelling? Ben je hier bekend mee en weet jij of het wordt toegepast in de lessen die binnen jou afdeling worden gegeven?

K: Uhm storytelling, ja, ik weet wat het is hoor maar uhm ja ik ben er niet heel bewust mee bezig ofzo iets hoor. Kijk vanuit het directieteam vinden wij het heel belangrijk dat er Bijbelverhalen worden verteld in de lessen. Dat is onderdeel van wie wij zijn en wat wij willen uitstralen als Christelijk College Groevenbeek. Dus uhm nou ja dan kan je dus wel zeggen dat wij waarde hechten aan het vertellen van verhalen. Maar jij doelt waarschijnlijk op het effect van verhalen vertellen op uhm nou hoe leerlingen leren en dingen onthouden. Daar proberen we wel in mee te gaan in met de tijd, maar het is lastig want er zijn zoveel trends en ontwikkelingen op dit gebied.

Nienke: Oke en wat denk jij dat er gebeurt op het moment dat er gebruik wordt gemaakt van storytelling de les?

K: Nou ik weet zelf nog van vroeger dat ik de docenten die mooie verhalen konden vertellen altijd het leukst vond haha. Ik weet nu nog steeds een aantal van die verhalen, net zoals uhm Bijbelverhalen zegmaar. De Kinderbijbel is ook heel beeldend en verhalend verteld waar door ik bij al die verhalen nog steeds die plaatjes voor mij zie. Kijk uhm nou als je dat dus bedenkt dan geloof ik wel dat het invloed heeft op de manier want uhm waar op ik zegmaar nouja dingen uhm onthoud en blijven hangen. Nu in de les doet iedereen het meer op eigen inzicht hoor, dus als het bij je persoonlijkheid en manier van lesgeven past dan pas je het toe zegmaar snap je? De secties hebben daar ook gewoon de vrijheid in hoor, zolang het maar in overleg gebeurt en het een positief effect heeft. De cijfers laten dat natuurlijk ook zien op jaarbasis, die uhm naja uhm spreken voor zich natuurlijk.

Nienke: Je noemde net al iets over een stukje visie van het Christelijk College Groevenbeek, kan je daar wat meer over vertellen op het gebied van storytelling?

K: Nou uhm er bestaan dus eigenlijk uhm geen beleidsstukken ofzo op het gebied van storytelling. Zoals ik zei vinden we het belangrijk dat er Bijbelverhalen worden verteld omdat dit bij onze christelijke identiteit en dus ook onze visie en missie. Ik zou dan uhm naja ook eerst wel duidelijk en onderbouwd willen zien dat het echt effect heeft voor dat we dit gaan verwerken bijvoorbeeld in een

vakwerkplan. Want ja zodra het daar in staat wordt het ook van iedereen verwacht daar mee te werken ongeacht of het bij jou als docent past of niet dus ja dan moet ik het wel kunnen verantwoorden, want ja er zijn dus zoals ik zei veel trends en ontwikkelingen ~~en~~ dus we kunnen niet alles volgen dus waarom dit dan bijvoorbeeld wel.

Nienke: Oke uhm ja

K: En dat wil niet zeggen ~~uhm nou~~ dat ik er perse negatief tegenover sta ofzo hoor dat niet. Maar ik zou dan wel graag theoretisch onderbouwt zien welke invloed het daadwerkelijk ~~nou ja~~ dan ook echt heeft en dat willen toetsen in de praktijk voor dat ik een hele afdeling hiermee aan de slag laat gaan.

Nienke: Dat begrijp ik inderdaad, en stel dat dit onderzoek dat uitwijst is er dan ruimte binnen deze afdeling om mijn aanbevelingen daadwerkelijk door te voeren?

K: ~~Uhm haha~~ nou ik vind het super dat je dit onderzoekt omdat ik altijd geïnteresseerd ben in manieren waar op wij de leerlingen kunnen helpen in het verwerken, onthouden en toepassen van ~~uhm~~ informatie dus ~~uhm~~ theorie. Dus als jij dat aan kan tonen in ~~dit uhm~~ deze scriptie dan ~~uhm~~ kunnen we er bijvoorbeeld ~~uhm uhm zeg uhm~~ een pilot mee gaan draaien ofzo binnen de sectie godsdienst bijvoorbeeld.

Nienke: En zou dat dan ook vakoverstijgend ingezet kunnen worden uiteindelijk? Want je noemt nu specifiek de uhm sectie godsdienst.

K: ~~Kijk uhm~~ naja in godsdienstlessen vertel je natuurlijk sneller en gemakkelijker ~~uhm~~ een verhaal dan bijvoorbeeld in een ~~uhm~~ wiskunde les ofzo ~~snappje?~~ Daar kan je moeilijk ~~uhm~~ een verhaal gaan vertellen over de stelling van Pythagoras ~~ofzo haha~~, dan ~~uhm~~ moet je ~~zeg maar uhm~~ een stuk creatiever zijn. Maar met creativiteit zou je in elke les natuurlijk storytelling wel kunnen toepassen alleen vraagt het van sommige docenten een stuk meer dan van anderen. Sommige vakken is het lastig, sommige docenten moeten echt ~~uhm nou~~ uit hun comfortzone stappen daardoor ~~dus~~. Dat is dus ~~uhm, naja~~ lastig. Maar als het echt verschil maakt dat ~~uhm~~ storytelling ~~uhm~~ dan ja ~~uhm~~ kunnen we er als nog voor kiezen natuurlijk om het vakoverstijgend in te zetten.

Nienke: Eigenlijk wil je dus eerst zien dat het werkt voor dat het vakoverstijgend ingezet kan gaan worden?

K: Inderdaad ja. Dus ik ben benieuwd naar de resultaten van je onderzoek en de uitkomst van een eventuele pilot ja.

Nienke: Oké, nou leuk om te horen. Ik hoop dat het zo ver komt. Bedankt voor je tijd.

K: Geen probleem, veel succes met je onderzoek en we zien de resultaten graag tegemoet.

Nienke: Oké die krijg je van mij. Bedankt en tot ziens.

K: Tot ziens.

Bijlage 9: gelabeld interview

9.1 gelabeld interview teamleider

Nienke: Goedemorgen

F: ~~Goedemorgen~~

Nienke: kan je mij vertellen eh, wat je profielbeschrijving is? Wie ben je, wat doe je hier op school?

F: ik ben En ik ben eh teamleider van atheneum 2/3 en eh ook tweetalig eh 2/3 waar ik me mee bezig houd en daarnaast ben ik dan ook betrokken bij de algehele schoolleiding binnen onze afdeling (T1.1).

Nienke: hoeveel jaren zit je al in het onderwijs?

F: ehm 38 jaar zit ik in het onderwijs ik ben van huis uit docent aardrijkskunde met daarbij economie (T1.2). En op dit moment geef ik nog aan één klas economie les; 5 VWO.

Nienke: oké. Kan je mij vertellen wat je ervaring is met storytelling in het onderwijs?

F: Daar heb ik geen ervaring mee (T1.4).

Nienke: helemaal geen?

F: nee. Ik vind het ook heel, ik heb ook niet echt een beeld bij dit thema storytelling (T1.5)

Nienke: oké. Als ik je vertel dat het vooral gaat om ehm het gebruiken van verhalen in de klas dus om bijvoorbeeld bepaalde eh feitelijke informatie over te brengen aan leerlingen door middel van een verhaal te gebruiken zodat leerlingen zich kunnen ehm ja inbeelden, en ehm zich kunnen verwonderen over iets, is dat dan iets wat je denkt: hey dat heb ik ooit wel eens gebruikt of dat gebruik ik nu wel nog wel eens in de les?

F: dat dan gebruik ik dat wel in de les. Ik probeer in mijn economie les de actualiteit ehm in de les te halen. Voorbeeld; ehm, we zijn nu met een hoofdstuk bezig wat gaat over sparen en lenen. He, het uitstellen van consumptiegedrag. Nou, ik ben dan begonnen met een verhaal eh, tenminste een actualiteit van deze week waarin studenten eh heel veel geld geleend hebben, grote studieschulden hebben. En nu blijkt dat zij ook heel moeilijk aan een hypotheek kunnen komen om een eigen huis te kopen. Nou die situatie die dus nu heel actueel is, daar ben ik mijn lessenserie mee begonnen. Ik heb ze dat laten lezen, ik heb ze daar ook een NOS filmpje eh van laten zien. Dus in die zin probeer ik wel via die actualiteit van dingen die dus nu spelen een stukje van de economische theorie eh ja helder te krijgen (T1.3).

Nienke: ja en en dat is een bewuste keuze.

F: ja.

Nienke: want wat is ehm, wat zie je? Wat gebeurt er met leerlingen op het moment dat je dat gebruikt?

F: ehm ik vind dat lastig om te zien dat het dan opeens meer voor ze gaat leven maar ik hoop het wel he. Dat het op die manier ook helderder wordt dat eh ja als leerlingen hun studieschuld moeten

~~aflossen dat ze daardoor ook minder bestedingsruimte hebben in hun gewone dagelijkse leven. En dat je daar een keuze over maakt (T1.6)~~

Nienke: ~~dus eigenlijk probeer je daarin ook al wel een tip en truc mee te geven voor als zij straks gaan studeren, na deze opleiding op de middelbare school?~~

F: ~~ja, dat probeer ik ja, dus die link probeer ik wel te leggen.~~

Nienke: ~~mooi. En als we kijken vanuit de schoolleiding, waar je betrokken bent. Ehm. Is er vanuit het christelijk college groevenbeek een duidelijke visie op het gebruik van storytelling in de les? Het gebruik van verhalen, van bijbelverhalen, van...?~~

F: ~~nou we willen wel heel graag dat de Bijbelverhalen op school vertelt worden, he. Ook bij de dagopeningen, dat het niet alleen maar een eh zinnetje is uit een bijbelvers eh maar goed dat we toch die verhalen blijven vertellen. Omdat die verhalen voor veel kinderen onbekend zijn of eh misschien heel vaag een keer gehoord zijn (T1.9). Dus dat is wel bij de dagopeningen, nou, eh ongeschreven beleid he. Leo Duijhuizen hamert daar regelmatig op. Ehm, ja om bij je andere lessen dit principe ook toe te passen, dat is denk ik een andere, of nieuwere of andere vorm van didactiek. Waar we nog niet echt heel eh ruim bij stilgestaan hebben (T1.10).~~

Nienke: ~~oke. Oke. Helder. Ehm. Zou daar, ehm zou dat een wens zijn van de schoolleiding, zou dat, zouden ze daar voor open staan om bijvoorbeeld daar meer informatie over te krijgen zodat ze daar een keuze in kunnen maken om het bijvoorbeeld vakoverstijgend in te kunnen zetten, voor de docenten?~~

F: ~~ehm. Dat denk ik wel. Eh, ja. Als je toch op een gegeven eh-eh-eh met dingen bezig bent waardoor leerlingen eh-ja getriggerd raken of gemotiveerd raken dan is het denk ik een hele, dan kan dat een hele goeie methode zijn (T1.7). eh-ja waar ik ooit een keer toen ik een les bij jou bezocht eh-eh-eh over jouw eigen verhaal te toen ging dat over eh hoe ging dat ook alweer, naja goed toen begon je een eigen verhaal te vertellen over jezelf dat je zelf aan het kamperen was met een vriendin eh en dat gebruikte je als introductie nou dat vond ik wel een hele mooie vorm om zo een les te beginnen of lessenserie te beginnen.~~

Nienke: ~~dus hij is blijven hangen, mijn verhaal!~~

F: ~~ja-ja, zeker.~~

Nienke: ~~ah dat is dan wel weer een interessante, haha, dat is best een poos geleden.~~

F: ~~ja, ja.~~

Nienke: ~~ja. Maar eh wordt het voor nu nog echt gezien als een keuze waar de eh sectie zelf eh een keuze of creativiteit in kwijt kunnen? Dus als het past bij je sectie of als het past binnen je vak dan mag de sectie daar een keuze in maken en bijvoorbeeld dat terug laten komen in hun vakwerkplan, als ze dat belangrijk vinden?~~

F: ~~dat denk ik. Dat het op die manier zit.~~

Nienke: ~~oké.~~

F: ~~kijk we zijn nu toch wel heel sterk bezig ook binnen Groevenbeek om te kijken van hoe kunnen leerlingen wat meer individueel leren? Ehm en hun eigen verantwoordelijkheid opnemen. Dus het is~~

wel een beetje zoeken ook nu ook in 2 atheneum zometeen ook hoe gaan we dat gepersonaliseerde leren wat meer vorm geven? Welke ruimte krijgen ze? Dan zijn leerlingen toch heel sterk bezig met hun eigen opdrachten en eigen agenda en dan is de vraag natuurlijk van hoe pas je natuurlijk dat gemeenschappelijke, die start in een klas, hoe pas je dat dan toe en hoe ga je dat dan doen en hoe rol je dat dan verder uit, dat vind ik nog wel een eh ja een grote vraag, he dus het individuele en het gezamenlijk leren en daar mee bezig zijn. Want ik vind het ook wel belangrijk dat er gezamenlijk geleerd wordt. En dat je elkaar kunt bemoedigen of dat je eee samen dingen kan bespreken en dat je een gezamenlijke uitkomst hebt dat je eh elkaar feedback kunt geven en dat je op die manier ook groeit. Ik denk dat je dan veel verder komt dan wanneer je ehhh een individueel leertraject volgt (T1.11).

Nienke: denk je dat storytelling dat wel teweeg kan brengen? Dus dat meer samenwerkend leren eigenlijk?

F: dat denk ik wel want storytelling kan denk ik wel eh mensen ook bemoedigen of vanuit verhalen laten zien van hey wat is er nou gebeurd en hoe reageren wij daar dan op? Ja, dat denk ik wel (T1.8).

Nienke: oké. Maar voordat eh we dat de leerlingen kunnen aanbieden is het natuurlijk wel belangrijk dat als we dat willen inzetten dat docenten daar ook meer informatie over krijgen.

F: Ja.

Nienke: zou dat dan bijvoorbeeld kunnen in een nascholingscursus?

F: bijvoorbeeld. Kijk wij gebruiken die academie gebruiken we natuurlijk. Dus eh daar zou je dingen kunnen aanbieden. Je kunt natuurlijk ook eh als je eh mooie verhalen hebben die in het team kunnen delen van hey zo pak ik dat aan en en dan reageert een klas daar zo en zo op. Nou, eh dus in die zin vind ik het ook wel een teammeeting ook wel een mooi moment om onze ervaringen te delen van wat we in de klas doen he. Want zo iedereen doet wel hele omooie dingen maar goed die delen we nog niet heel veel. Dus dan zoekt iedereen toch wel een beetje zijn eigen weg en dan eh viert zijn eigen succesjes. (T1.12)

Nienke: oke. Voor mij is het verder helder. Ik heb verder geen vragen meer. Is er nog iets wat je wil aanvullen of verduidelijken?

F: nee, niet op dit moment.

Nienke: oké, prima. Eh. Bedankt!

F: Graag gedaan.

9.2 Gelabeld interview Godsdienstdocent

Nienke: Goed, kan je mij vertellen wie je bent, en wat je doet op het christelijk college Groevenbeek?

W: Ik ben En ik ben docent godsdienst/levensbeschouwing, sinds tweeënhalp jaar. En dat doe ik met heel veel liefde, ik geef havo 2 les, tv 2 dit jaar en havo 4. Andere jaren ook wel atheneum 2 en atheneum 4-9 (D1.1).

Nienke: oké, en wat is je.. eh.. werkervaring in dit werkveld? Echt als godsdienstdocent?

W: nog niet zo heel erg groot, ik ben begonnen met lesgeven op de middelbare school in Curacao. Daar heb ik ook een lerarenopleiding gevolgd toen we daar drie jaar woonden. En daar heb ik ingevallen voor een godsdienstdocent die bezig was daarna heb ik eh.. twee maal over een jaar een ochtend lesgegeven op een school de Noordgouw in Heerde. Daar heb ik een brugklas en een havo 4 klas gedraaid, tweemaal.. één jaar onbetaald om werkervaring op te doen en één jaar betaald. En halverwege dat jaar kon ik op groevenbeek terecht. Verder heb ik wel wat les gegeven als predikant, ik heb als predikant gewerkt in de gemeente waar ik ook geacht werd les te geven op een openbare basisschool, eigenlijk een paar basisschooltjes. En ehm, in levensbeschouwelijke stroming geef je dan les. Ehm, maar middelbare school is eigenlijk ehm, van de laatste jaren (D1.2).

Nienke: oké, ehm, kan je me iets vertellen over je ervaring met storytelling in ehm, in je lessen?

W: ja, ehm wij leven van het verhaal, denk ik als christenen. Ik eh, ja geef als christen les maar ook in de e-e, in het eh, onderwijsland vertellen we verhalen. En ik houd er van om verhalen te vertellen en die te dramatiseren. Dus ik eh doe ook aan eh theatersport, improvisatietheater en daar zijn ook vormen bij waarin je een verhaal verteld en ehm die, dat verzin je dan ter plekke. Maar ik dramatiseer dus de bijbelverhalen die ik vertel, ik maak er een soort één rol eh, toneelstuk van. Ik eh kruip in de huid van eh, David of Zacheüs of de vrouw van iemand eh die verder niet genoemd wordt in het verhaal maar waar ik me dan probeer in te leven hoe dat voor die persoon moet zijn geweest om dat mee te maken. En dan eh vertel ik het verhaal wat ik wil vertellen vanuit dat perspectief. Om het ook zeg maar de bekende verhalen een nieuwe eh, een nieuwe kleur te geven. Een nieuwe, eh, dat mensen geïnteresseerd zijn ook al kennen ze de verhalen heel goed. En ehm, ja dat doe ik met heel veel eh plezier. Kost ook wel een boel energie moet ik zeggen. Dus als ik drie lessen achter mekaar zo'n verhaal vertel, dat 10 minuten duurt waar ik helemaal in zit, dan ben ik aardig afgedraaid na die drie lessen (D1.3).

Nienke: haha

W: maar het effect op de leerlingen is wel zo groot dat ik het eh graag doe en eh ook het nut ervan in zie. Ehm ja omdat ze zich inleven in een ander worden ze meegenomen in een bepaalde persoon, ehm, er zit een soort vrijheid in verhalen vertellen als je, je kunt ze zeggen wat ze moeten doen terwijl als ze een verhaal horen dan hebben ze de vrijheid om te kiezen of ze ook zo doen als de hoofdpersoon of niet. En die, in die ruimte zet een verhaal je. Meer dan zeg maar eh instructie ofzo. Ehm, dus het eh, ja, volgens mij zorgt het ook voor oplossend vermogen bij leerlingen, bij kinderen. En creativiteit wordt aangesproken, d'r gaan werelden voor ze open. Ik probeer de leefwereld ook wel terug te laten komen in het verhaal dat ik vertel dat ze zien waarin het, ja, historie is of anders is dan nu. Ik doe ook wel iets met grapjes ofzo, dat ik e iets van deze tijd in het verhaal stop ehm en ehm maar goed dat e anargonisme is dan ook wel weer heel eh, ja, heel leerzaam ofzo omdat ze direct bedenken van hey maar dakon dat kon toen toch niet en hoe zit dat dan ja maar ja ze moeten wel verder in het verhaal dus dat vind ik wel leuk (D1.11).

Nienke: En e, nog heel even terug naar eh ehm naar e, je vertelde dat ehm je deze verhalen gebruikt om de goed of de christelijke godsdienstige verhalen te vertellen, eigenlijk he? Dus je ehm, kruipt in de rol van een david of 'n zacheüs, dus een Bijbels persoon.

W: uhuh

Nienke: ik neem aan dat je niet alleen ehm, bijbelverhalen in de les gebruikt dat er meer eh kennis bij komt kijken over de wereldreligies ehm maar ook heel veel feitelijke religieuze informatie.

W: ja

Nienke: Gebruik je daar dan ook storytelling om die informatie over te brengen? Of ehm gaat het meer om de belevenissen zeg maar van de verhalen?

W: ~~nee eigenlijk wat ik~~ nee ik beperk het tot de verhalen vertellen zoals ik ze in de Bijbel vind in ieder geval ~~de ehm~~ daaraan gelinkt. Eh in andere godsdiensten zit ik niet zo diep dat ik daar een verhaal over durf te vertellen want dan komt denk ik wel wat nauwer en moet je wel wat vanaf weten. En ook niet om zeg maar een bepaald thema of levensvraag te verduidelijken ~~of~~ gebruik ik eigenlijk ook geen storytelling dat ik ~~ja k-k~~ kan me er iets bij voorstellen dat je dus een verhaal vertelt over ~~ehm~~ alleen uit mijn eigen leven doe ik dat nog wel eens. ~~Dat ik ehm als ik vanui uit mijn eigen levenservaring put e uit de de jeugdinrichting waar ik heb gewerkt als ik denk van hey maar dat is een mooi verhaal voor om duidelijk te maken dat eenzaamheid ofzo dan vertel ik het verhaal van een meisje dat ik eh sprak (D1.4)~~

Nienke: oké

W: eh, dat gebruik ik nog wel eens als e, en dat zou je ook denk ik storytelling kunnen noemen (D1.4)

Nienke: absoluut

W: ~~ehm~~, of eh, verhalen uit mijn eigen leven over m'n pleegdochter wat ik ~~v~~ met haar heb meegemaakt die dag daarvoor ofzo als ik denk van dat linkt aan het levensthema wat ik in de les besproken word. (D1.4)

Nienke: ja

W: dan wel, ja

Nienke: oké.

W: ja

Nienke: maar er wordt geen feitelijke religieuze informatie overgegeven aan de leerlingen doormiddel van storytelling, zo zie je dat niet?

W: alleen zijdelings, dus ik, het is niet dat ik denk van ik wil deze zakelijke informatie vertellen over ~~øfff.~~ hoe de stad Jeruzalem eruit zag ofzo en dan daar een verhaal over ga vertellen, nee (D1.12)

Nienke: nee precies

W: of eh, ja nee, dat eh, of over de zuilen e de e de Islam ofzo. Dat ik eh, nee

Nienke: oké. Oké. Helder. Ja. Ehm, je noemde net eigenlijk al iets over wat je ziet wat er bij de leerlingen gebeurd he dat de impact heel groot is. Waarop zijn die bevindingen gebaseerd?

W: nou dat is vrij natte vingerwerk (D1.8).

Nienke: haha

W: dat merk ik doordat leerlingen ademloos zitten te luisteren en doordat ze later ehm een figuur aan een bepaald verhaal kunnen linken in een eh toets ofzo. En die andere dingen die ik noemde weet ik omdat ik weet dat het zo werkt, ja. (D1.13).

Nienke: en waar komt die kennis vandaan?

W: die ik heb?

Nienke: ja

W: ooit een keer gelezen ofzo, weet ik niet zo goed (D1.7).

Nienke: oké, ehm als we nog even kijken naar eh wat eh de gevolgen zijn voor de leerlingen merk je dan ook dat op het moment dat je in een periode bijvoorbeeld veel storytelling gebruikt dat eh de cijfers van de leerlingen voor de toetsen, anders zijn dan op het moment dat je geen storytelling gebruikt? Heb je dat al een keer getoetst heb je dat een keer bekeken wat de effecten daar van zijn?

W: nee

Nienke: oke

W: nee zo bewust ga ik er niet mee om als ik denk van nou dit leent zich voor een verhaal dan ga ik een verhaal vertellen maar ik toets niet of dat dan ik check het niet of dat dan een bepaalt effect heeft (D1.14).

Nienke: dus we kunnen in die zin wel concluderen dat het een leuke werkvorm heeft, eh leuke werkvorm is, maar dat het dat 'n niet genoeg kennis in zit zeg maar om te kijken of het ook zijn doel dient? Naast dan alleen het zien van wat er gebeurt bij de leerlingen.

W: nee, nee

Nienke: oké

W: nee daar heb ik verder geen eh geen-geen resultaat of geen geen effecten van gemeten

Nienke: oké. Nou daar ga ik straks nog wat verder op in, ehm. Je aanpak. Als je storytelling gebruikt in de les.. ik ben gewoon benieuwd ehm wat is je aanpak, waar pak je je hulpbronnen ehm, is het gewoon het het bijbelverhaal en ga je die zelf herschrijven, is dat vanuit je eigen gedachte dat dat op gang komt of gebruik je eh e verhalen van internet of input van je collega's hoe, hoe werkt dat?

W: eigenlijk ehm is het mijn eigen fantasie dus ik ga zelf zitten en bedenken of schrijven hoe ik dat wil aanpakken en anders neem ik een perspectief en dan ga ik vanuit dat perspectief eh vertellen, opschrijven, en dan uit mijn hoofd leren. Veel van die kennis die ik heb, eigenlijk al die kennis uit die verhalen die heb ik al, die weet ik al over die personen ja en ik neem het nnn in die zin niet-heeeel heel nauw met alle details dat ik ook e ja, dat ik niet bestaande broer kan opvoeren ofzo. Dus eh, om

het maar interessant te maken voor hen, maar dat ze wel de hoofdlijn te pakken hebben. En ehm naja e andere thema macht ofzo dat ik ga vertellen over koning david en dat ik gewoon een refrein in dat verhaal heb van "maar ik ben de koning dus ik bepaal hoe hier de dingen gaan". Om maar te zien te laten zien dat zo zo deed de koning dat in die tijd. Ehm. Dus de les die ik ermee wil leren die laat ik wel terug komen in de refreinen. Ja en verder heb ik niet heel veel hulpbronnen. Nee, nee (D1.9).

Nienke: oké. Helder. Ehm, als we kijken naar het beleid in die zin ehm vanuit hogerop is het voor jou helder wat bijvoorbeeld de teamleider van jou verwacht in deze e lesvorm of is het helder voor jou wat uberhaupt de schoolleiding vindt van deze manier van lesgeven? Heb je het idee dat je daar e uberhaupt iets van weet of is dat e eigen creativiteit wat een docent mag invoeren in zijn les?

W: ja ik voel de ruimte daarvoor en ik krijg de vrijheid en ik heb niet het t, ik denk niet dat teamleiders weten dat ik op die manier storytelling inzet.

Nienke: oké. Zouden zij op de hoogte moeten zijn van dat wij dit doen? Of dat jij dit doet?

W: nou, f, ik zou het wel leuk vinden om het een keer met ze over te hebben maar dat ze dat persé moeten weten... neuj... nee dat k eh dat past in het eh vakwerkplan, beleidsplan wat je als sectie hebt denk ik, waar verhalen aan bod komen. Kijk het woord storytelling wordt daar niet genoemd, het zou er misschien een plekje in kunnen krijgen als we daar eh na deze bezinning eh toe besluiten, ja. Misschien is het ook wel wezenlijk aspect van ons vak. Als je als we zeggen dat verhalen de plek of e de ruimte moeten krijgen ja. Het is het overwegen waard.

Nienke: ja

W: waardoor ze het wel te weten komen.

Nienke: en zou je het belangrijk vinden dat bijvoorbeeld jouw teamleider zich ook meer verdiept in de achtergrondinformatie en dat daar meer een beleid op geschreven wordt? Dat ze het e meer schoolbreed gaan trekken, storytelling?

W: dat weet ik niet. Hoe wezenlijk het is voor een school of voor onderwijs in het algemeen voor een christelijke school, dat kan ik niet zo goed inschatten (D1.15)

Nienke: oké, helder. En als we nog even terug gaan naar j, naar je aanpak van storytelling, dan zeg je eigenlijk zelf al van nou dat is niet een hele bewuste keuze ehm, en als, zou je daar wel naar toe willen, zou je eh, daarin willen groeien? Dat je beseft wat de ehm, gevolgen zijn van storytelling dat je een hele bewuste keuze kan maken op de manier waarop je storytelling in zet, heb je behoefte aan dat je juist wel feitelijke religieuze informatie overbrengt op de leerling doormiddel van storytelling?

W: ja, als je dat zo zegt is dat denk ik wel nuttig om daar wat meer achtergronden van te weten om te weten wat je doet en wat het effect daarvan is. Om er misschien beter in te worden ehm, om er misschien nog meer informatie op die manier over te kunnen brengen, als het dan een goeie vorm is. Ja dat denk ik wel, ik vind het denk ik wel wat ik al zei, heel intensief. Dus alleen al om mezelf te beschermen doe ik het al niet heel vaak. Maar ik ben wel e, benieuwd naar het effect erop als je het zo vraagt, ja.

Nienke: ja. En waar heb je dan behoefte aan? En van wie zou dat dan moeten komen?

W: nou, je zou eh in de bijscholing er wat mee kunnen doen of eh extern eh workshop volgen. Of iemand laten komen naar de sectie om er eens wat over te vertellen in een sectievergadering. Kijk al die onderwerpen kun je eh een week lang mee bezig zijn eh studeren of eh ze... ja en ook eh sowieso

~~eh-j~~ met de sectie over te hebben of het een ~~n~~ plek moet krijgen in het curriculum ~~sowieso~~ als het hier godsdienst geven dat ~~sowieso~~ iedereen hier wat mee doet. ~~Als als~~ als het belangrijk is als we het allemaal belangrijk genoeg vinden waar wat ik me wel wat bij kan voorstellen als je leest vanuit de verhalen van de Bijbel om die verhalen dan ook tot leven te wekken in je lessen op deze manier, ja- (D1.16).

Nienke: ~~en dan zal het vooral terug moeten komen in het vakwerkplan wat net genoemd werd?~~

W: ~~nou~~ dat zal in elk geval dan ook daarin moeten als als je het zo belangrijk vindt ehm kijk ik weet zelf nog niet of ik het zelf zo belangrijk vindt ik weet ook niet of de sectie dat vindt maar ik kan me voorstellen als je er wat in duikt en ehm dat je dan wel daar dat belang kan gaan zien.

Nienke: ja. Dus als ik het goed begrijp is de eerste stap wat meer kennis verwerven ~~hé van wat is dat effect nou eigenlijk van storytelling~~

W: hmm hmm

Nienke: ~~en op basis daarvan kunnen we als sectie een beslissing maken van vinden we het belangrijk, willen we hier mee door? En dan kunnen we vanuit de sectie de beslissing maken gaan we dit terug laten komen in het curriculum dan moet het ook terug komen in het vakwerkplan. Dus die drie stappen zijn er eigenlijk om te zetten, klopt dat?~~

W: ~~ja. Ja en dan ehm~~ moet je denk ik kijken naar sec storytelling in het onderwijs, wat voor een meerwaarde heeft dat überhaupt? ~~Ehm en dan ook~~ storytelling in het vak godsdienst ~~ehm~~ met de visie die wij hebben dat we zeggen de Bijbelverhalen moeten zeker aan bod komen, dat is dan nog een dubbele ~~een volgende~~ laag. ~~En dan ja sg~~ als je dat met de sectie vindt dan zou dat in het vakwerkplan terecht moeten komen ~~denk ik, ja,~~ en zo bij de directie. ~~Ja, naja en en en~~ als dat algemeen belang van storytelling voor de overdracht van kennis vaststaat, dan heeft bijscholing voor andere collega's net zoveel zin want als je bij aardrijkskunde of geschiedenis, ~~nah geschiedenis ligt~~ natuurlijk heel dichtbij ~~maar,~~ andere vakken om kennis over te dragen een verhaal kunt gebruiken denk ik wel dat daar muziek in zit (D1.17).

Nienke: absoluut. Oké. Is er nog iets anders wat je nog kwijt wilt, wilt verduidelijken?

W: ~~naja we,~~ vakoverstijgend werken wordt aan alle kanten aanbevolen. Dit zou daar bij passen ~~dan~~ toch, als het bij andere vakken ook belangrijk is/kan zijn in de overdracht. ~~Naja technisch gezien ik heb een heel slecht geheugen dus het kost me klauwen met tijd om een verhaal uit mijn hoofd te leren. Daar heb ik nog niet de goede tool voor gevonden, dus dat zou ook wat zijn. Hmm.~~ Ik denk dat ~~ehm~~ verhalen verteld worden, iemand die jou een verhaal verteld ~~ehm~~ dat we dat niet kwijt moeten raken die manier van elkaar bezig houden ofzo. Ik vraag me wel eens af als ik zo'n verhaal doe voor die kinderen wie heeft jou voor het laatst in je leven een verhaal verteld? Misschien zijn er wel gene aan wie nog nooit een verhaal is verteld. ~~He dus.~~ Want een boekje voorlezen is nog wat anders dan je kind een verhaal vertellen. En het is niet voor niks dat hele culturen gebaseerd zijn op het doorvertellen van verhalen ook los van het feit of er wel of niet ~~gesch~~ geschreven wordt. ~~O-o~~ of er schrift bestaat. En ik zou ieder kind gewoon het gunnen om iemand in zijn omgeving is die hem of haar een verhaal vertelt. Dat kan ik dan nog niet eens zo heel erg technisch onderbouwen, wat daar allemaal voor goeie effecten aanzitten, behalve de dingen die ik net al noemde uit de theorie (D1.5).

N: ~~en misschien je eigen ervaring~~

W: en mijn eigen ervaring dus ~~ehm ja ik ik heb~~ vertel mijn neefjes en nichtjes ook voor het slapen gaan ~~als ik op ze moet oppassen~~ een verhaal waar ze dan zelf 3 ingrediënten moeten noemen waar ik

dan een verhaal van vertel (D1.6) en ~~ehm~~ volgens mij is het voor ieder kind heel gezond om verhalen verteld te krijgen dus zou je alleen daarom al als school daar mee bezig moeten zijn. ~~Ja~~. (D1.10).

~~N: oké, mooie afsluiter. Super. Dankjewel.~~

9.3 gelabeld interview sectievoorzitter/Godsdienstdocent

Nienke: Oké, uhm, nou welkom haha. Zou je mij willen vertellen wie je bent en wat je functie is binnen het uhm Christelijk College Groevenbeek?

J: Natuurlijk, uhm, ik uhm, nou ben dus voorzitter van de godsdienstsectie. Wat dus uhm inhoud dat nou eigenlijk geef ik leiding aan de sectie godsdienst ~~Zegmaar~~ want dat betekend dan eigenlijk dat ik de sfeer in het team bewaak, vergadering voorzit, knopen door hak met betrekking tot de methodes waarmee dan gewerkt wordt enzo. En uhm ohja het vakwerkplan natuurlijk, daar werken wij mee, en op dat gebied hak ik ook de knopen door. Daarnaast geef ik uhm zelf Godsdienst aan klas uhm 1 en 2 op atheneum en havo (S1.1).

Nienke: Oké, en je noemt een vakwerkplan, wat houdt dat precies in?

J: Nou in een vakwerkplan wordt beschreven welke doelen de godsdienstsectie heeft, welke leerlijn en methodes we uhm gebruiken. En nou dat schrijven we dan uhm ja uhm uit per jaar zegmaar.

Nienke: Uhm oke en hoe lang zit jij al in het vak en hoe lang heb jij deze functie al?

J: Nou ik werk nu ruim dertien jaar in het onderwijs en ik heb deze functie binnen het Christelijk College Groevenbeek nu zes, uhm nou wacht even uhm ja toch wel zes jaar haha, de tijd gaat snel he. S1.2).

Nienke: En kan jij mij vertellen wat je ervaring met storytelling is?

J: Mijn ervaring is dat storytelling uhm wel grote ja een belangrijke invloed kan hebben op de manier waar op leerlingen theorie opslaan. In vertel uhm veel verhalen en ik merk dat leerlingen dit helpt makkelijker om uhm dingen te onthouden. Het valt mij wel op dat lang niet iedereen dit doet in de les hier uhm binnen de sectie dan ~~zegmaar~~ terwijl dat denk ik wel verschil zou maken (S1.3).

Nienke: Je zegt dat het wel verschil zou maken als het uhm gebruikt zou worden, wat zou dat verschil dan zijn volgens jou? Wat is het effect van storytelling in jou ogen?

J: Uhm nou eigenlijk wat ik dus al zei net, ik heb zelf gemerkt dat leerlingen zich goed kunnen inleven in de verhalen die ik vertel, zij uhm kunnen zich soms ook identificeren met personages uit het verhaal en uhm ja uhm omdat zij zich inleven en het verhaal inbeelden slaan ze het ook makkelijker op. Ik merkte bijvoorbeeld dat leerlingen uhm met het maken van uhm toetsen beter scoorden op bepaalde vragen die voor waren gekomen in het verhaal wat ik verteld had dan dingen die in het boek stonden maar die ik niet naja verteld had in een verhaal ofzo. Ik denk dat ze ja wel beter scoren op toetsen omdat ze dingen beter onthouden op die uhm ja manier en ja (S1.6)

Nienke: Oke interessant, je noemde net ook dat het niet door iedereen gebruikt wordt. Is er vanuit het Christelijk College Groevenbeek een bepaalde visie of beleidstuk geschreven op het gebied van uhm storytelling?

J: Nou dat uhm is er dus eigenlijk niet binnen onze sectie, ondanks dat er best wat collega's zijn die

het toepassen hoor ~~uhm dus ja dat~~, het gebeurd wel ~~zegmaar~~ door sommigen maar het is niet gestoeld op een theoretische uitwerking (S1.4) Ik zie daar in wel ontwikkelmogelijkheden dus denk dat ~~nou~~ zo'n onderzoek als dit de resultaten die ~~uhm~~ ben ik wel benieuwd naar. Ik zou de resultaten wel willen verwerken in het vakwerkplan bijvoorbeeld zodat mijn team hier structureel en vanuit de juiste onderbouwing mee aan de slag gaat ~~zegmaar ja. Uhm was dat een beetje een antwoord op je vraag?~~ (S1.8).

Nienke: Zeker, interessant wat je zegt. Ik ben benieuwd of de schoolleiding, de directie ~~zegmaar~~ jou visie en mening ondersteund. Wat is hun visie op het gebied van storytelling?

J: Zo ~~uhm ja~~ nou ik moet eerlijk zeggen dat ik met hun weinig spreek over die ~~uhm~~ nou best specifieke onderwerp. ~~Uhm~~ maar ik heb wel eens gesproken over de manier waar op leerlingen theorie opslaan en ik weet dat ~~uhm~~ nou dat Klaas wel bezig is met vernieuwing en trends op de manier waar op wij onderwijs aanbieden in combinatie met ~~uhm~~ nou de cognitieve ~~uhm~~ manier waar op leerlingen informatie verwerken, opslaan en onthouden ook dus.

Nienke: Even voor de records haha, Klaas is dus afdelingshoofd en lid van het directieteam haha. Maar ~~uhm~~ als ik het goed begrijp denk jij wel dat hij er voor open zou staan om storytelling een wezenlijk onderdeel te laten zijn?

J: Dat denk ik wel ja, zeker als het goed onderbouwt en goed weggezet wordt ~~uhm~~ want ja nu doet iedereen eigenlijk maar wat bij hem of haar past zonder onderbouwing. Er zal dan dus ja ~~uhm~~ nou ~~uhm~~ wel een goede theoretische uitwerking van moeten komen in dat ~~uhm~~ vakwerkplan (S1.9).

Nienke: Oké bedankt voor het interview, hier kan ik echt weer mee verder haha.

J: Ja? Nou fijn om te horen, fijne dag nog.

Nienke: Fijne dag, werkse.

9.4 gelabeld interview afdelingsdirecteur

Nienke: Goedemiddag, uhm welkom. Kan jij mij vertellen wie je bent en wat je doet op het Christelijk College Groevenbeek?

K: Nou uhm ik ben dus K en uhm ik ben afdelingshoofd van de onderbouw dus HAVO/Atheneum want dat dus betekend dat ik vanuit het afdelingshoofd zijnde zegmaar ook in het directieteam zit van het Christelijk College Groevenbeek (A1.1).

Nienke: Oké, en uhm hoelang doe je dit al? Deze functie en überhaupt in het onderwijs zegmaar.

K: Zo uhm nou ik ben dacht ik, even denken, al zo'n twintig jaar werkzaam in het onderwijs. En deze functie doe ik nu bijna twaalf jaar op deze school (A1.2).

Nienke: Oke en kan je iets vertellen over storytelling? Ben je hier bekend mee en weet jij of het wordt toegepast in de lessen die binnen jou afdeling worden gegeven?

K: Uhm storytelling, ja, ik weet wat het is hoor maar uhm ja ik ben er niet heel bewust mee bezig ofzo iets hoor. Kijk vanuit het directieteam vinden wij het heel belangrijk dat er Bijbelverhalen worden verteld in de lessen. Dat is onderdeel van wie wij zijn en wat wij willen uitstralen als Christelijk College Groevenbeek. Dus uhm nou ja dan kan je dus wel zeggen dat wij waarde hechten aan het vertellen van verhalen. Maar jij doelt waarschijnlijk op het effect van verhalen vertellen op uhm nou hoe leerlingen leren en dingen onthouden. Daar proberen we wel in mee te gaan in met de tijd, maar het is lastig want er zijn zoveel trends en ontwikkelingen op dit gebied (A1.3).

Nienke: Oke en wat denk jij dat er gebeurd op het moment dat er gebruik wordt gemaakt van storytelling de les?

K: Nou ik weet zelf nog van vroeger dat ik de docenten die mooie verhalen konden vertellen altijd het leukst vond haha. Ik weet nu nog steeds een aantal van die verhalen, net zoals uhm Bijbelverhalen zegmaar. De Kinderbijbel is ook heel beeldend en verhalend verteld waar door ik bij al die verhalen nog steeds die plaatjes voor mij zie (A1.5). Kijk uhm nou als je dat dus bedenkt dan geloof ik wel dat het invloed heeft op de manier want uhm waar op ik zegmaar nou ja dingen uhm onthoud en blijven hangen (A1.8). Nu in de les doet iedereen het meer op eigen inzicht hoor, dus als het bij je persoonlijkheid en manier van lesgeven past dan pas je het toe zegmaar snap je? De secties hebben daar ook gewoon de vrijheid in hoor, zolang het maar in overleg gebeurd en het een positief effect heeft. De cijfers laten dat natuurlijk ook zien op jaarbasis, die uhm naja uhm spreken voor zich natuurlijk (A1.7).

Nienke: Je noemde net al iets over een stukje visie van het Christelijk College Groevenbeek, kan je daar wat meer over vertellen op het gebied van storytelling?

K: Nou uhm er bestaan dus eigenlijk uhm geen beleidsstukken ofzo op het gebied van storytelling (A1.6). Zoals ik zei vinden we het belangrijk dat er Bijbelverhalen worden verteld omdat dit bij onze christelijke identiteit en dus ook onze visie en missie (A1.4). Ik zou dan uhm naja ook eerst wel

duidelijk en onderbouwd willen zien dat het echt effect heeft voor dat we dit gaan verwerken bijvoorbeeld in een vakwerkplan. Want ja zodra het daar in staat wordt het ook van iedereen verwacht daar mee te werken ongeacht of het bij jou als docent past of niet dus ja dan moet ik het wel kunnen verantwoorden, want ja er zijn dus zoals ik zei veel trends en ontwikkelingen en zo dus we kunnen niet alles volgen dus waarom dit dan bijvoorbeeld wel (A1.11).

Nienke: Oke uhm ja

K: En dat wil niet zeggen uhm nou dat ik er perse negatief tegenover sta ofzo hoor dat niet. Maar ik zou dan wel graag theoretisch onderbouwd zien welke invloed het daadwerkelijk nou ja dan ook echt heeft en dat willen toetsen in de praktijk voor dat ik een hele afdeling hiermee aan de slag laat gaan (A1.12).

Nienke: Dat begrijp ik inderdaad, en stel dat dit onderzoek dat uitwijst is er dan ruimte binnen deze afdeling om mijn aanbevelingen daadwerkelijk door te voeren?

K: Uhm haha nou ik vind het super dat je dit onderzoekt omdat ik altijd geïnteresseerd ben in manieren waar op wij de leerlingen kunnen helpen in het verwerken, onthouden en toepassen van uhm informatie dus uhm theorie. Dus als jij dat aan kan tonen in dit uhm deze scriptie dan uhm kunnen we er bijvoorbeeld uhm uhm zeg uhm een pilot mee gaan draaien ofzo binnen de sectie godsdienst bijvoorbeeld (A1.10).

Nienke: En zou dat dan ook vakoverstijgend ingezet kunnen worden uiteindelijk? Want je noemt nu specifiek de uhm sectie godsdienst.

K: Kijk uhm naja in godsdienstlessen vertel je natuurlijk sneller en gemakkelijker uhm een verhaal dan bijvoorbeeld in een uhm wiskunde les ofzo snap je? Daar kan je moeilijk uhm een verhaal gaan vertellen over de stelling van Pythagoras ofzo haha, dan uhm moet je zeg maar uhm een stuk creatiever zijn. Maar met creativiteit zou je in elke les natuurlijk storytelling wel kunnen toepassen alleen vraagt het van sommige docenten een stuk meer dan van anderen. Sommige vakken is het lastig, sommige docenten moeten echt uhm nou uit hun comfortzone stappen daardoor dus. Dat is dus uhm, naja lastig. Maar als het echt verschil maakt dat uhm storytelling uhm dan ja uhm kunnen we er als nog voor kiezen natuurlijk om het vakoverstijgend in te zetten (A1.9).

Nienke: Eigenlijk wil je dus eerst zien dat het werkt voor dat het vakoverstijgend ingezet kan gaan worden?

K: Inderdaad ja. Dus ik ben benieuwd naar de resultaten van je onderzoek en de uitkomst van een eventuele pilot ja.

Nienke: Oké, nou leuk om te horen. Ik hoop dat het zo ver komt. Bedankt voor je tijd.

K: Geen probleem, veel succes met je onderzoek en we zien de resultaten graag tegemoet.

Nienke: Oké die krijg je van mij. Bedankt en tot ziens.

K: Tot ziens.

Bijlage 10 – Topiclijst

Topiclijst	Interview vragen
Profielschets	- Welke functie heeft u op CCG? - Hoe lang bent u werkzaam bij CCG? - In welke klassen geeft u les?
Ervaringen	- Heeft u ervaring met storytelling? - Wat is uw ervaring met storytelling? - Gebruikt u storytelling in de les? Zo ja, op welke manier? Zo nee, waarom niet? -
Gevolgen	- Merkt u iets van de gevolgen van storytelling in u les? - Wat zijn de gevolgen van storytelling in uw les op de cijfers van de leerlingen? -
Aanpak	- Op welke manier gebruikt u storytelling in de les? - Van welke hulpbronnen maakt u gebruik als u storytelling gebruikt? - Wat is de reden dat u storytelling gebruikt in de les? - Is er op dit moment sprake van een beleid (afspraken, gevolgen etc.) in het team over het gebruik van storytelling? - Als u dingen anders zou kunnen aanpakken, wat zou u dan willen/doen? - Wat verwacht uw werkgever van u dat u doet?
Beleid	- Welke methodieken rondom storytelling kent u? - Bent u bekend met de visie van uw werkgever op storytelling? - Is er vanuit de schoolleiding een duidelijke visie op storytelling en het gebruik en het effect van storytelling in de les?
Begeleiding	- Denkt u dat de godsdienstdocenten over voldoende kennis over storytelling beschikken om begeleiding te bieden zodra hier sprake van is? - Wat denkt u dat er nodig is in de sectie om de juiste informatie aan leerlingen te geven?
Leerlingen	- Wat denkt u dat de leerlingen nodig hebben over het thema storytelling?

Bijlage 11 – Inhoudsopgave eindverslag

Aanwezig

Inhoud eindverslag

- Inleiding / aanleiding ✓
- Probleemstelling / doelstelling ✓
- Vooronderzoek ✓
(Verslag van oriënterend literatuuronderzoek met daaraan verbonden conclusies voor de precieze vraagstelling)
- Precieze vraagstelling ✓
- Verantwoording van de gekozen onderzoeksmethode ✓
- Resultaten van het verrichte onderzoek ✓
(Resultaten op hoofdlijnen, details in de bijlagen)
- Goed onderbouwde conclusies ✓
- Discussie van de resultaten ✓
- Aanbevelingen voor opdrachtgever ✓
- Samenvatting (max 500 woorden) ✓
- Volledige literatuurlijst ✓
(inclusief aantal pagina's, uitgesplitst naar Nederlandstalige en internationale literatuur)

Bijlagen eindverslag:

- Blog voor op de website van de Academie voor Theologie ✓
- Eventuele onderzoeksverslagbijlagen ✓
- Korte persoonlijke terugblik ✓
(terugblik en reflectie op verloop van het project, de belangrijkste knelpunten en gemaakte keuzen en reflectie hierop; de leeropbrengst van het project voor jezelf en voor de opdrachtgever)

- Verantwoording van de bijdragen van elke deelnemende student ✓
(Indien project van meer studenten een expliciete verantwoording van de bijdragen van elke deelnemer, waarin nauwkeurig wordt aangetoond hoe elke student bewijst individueel aan de beoordelingscriteria te voldoen)
- Ingevuld feedbackformulier opdrachtgever ✓
- Ingevuld feedbackformulier afstudeerbegeleider ✓
- Ingevuld zelfevaluatieformulier student ✓
- Deze checklist ingevuld. ✓